

1.975-1991⁶. Cal advertir que per a l'any 1.975 la informació que disposem no és la població ocupada sinó la població activa, ja que aquesta és la dada que recollia el padró de d'habitants d'aquell any. Malgrat això, creiem que és possible utilitzar aquesta informació i comparar-la amb les dades de població ocupada dels anys posteriors, ja que el 1.975 el nivell d'atur era molt baix i la diferència entre població activa i ocupada molt petita⁷.

De fet, els llocs de treball existents a cada comarca constituïrien un indicador molt més consistent de l'evolució del sistema productiu territorial, sobretot perquè en l'època que s'estudia ha augmentat molt la mobilitat laboral. L'única informació que disposem en que es detallen el nombre de llocs de treball per sectors a nivell comarcal és per als anys 1.986 i 1.991. Per això es farà un exercici de *shift share* amb les dades de població ocupada comarcal per al període 1.975-1.991, i un altre tenint en compte els llocs de treball localitzats a la comarca per al període 1.986-1.991.

La taula 9.2 mostra els sectors d'activitat que hem utilitzat per a l'anàlisi *shift share* de l'evolució de la població ocupada entre 1.975 i 1.991, elaborada expressament per a la realització d'aquest exercici, ja que l'agrupació per sectors difereix l'any 1.975 dels següents.

Les dades de base i l'aplicació de la tècnica del *shift share* a la població activa de 1.975 i la població ocupada de 1.991 es pot veure a la taula 9.3. Entrant ja a comentar les dades, la primera constatació que podem fer és que el nombre d'ocupats ha disminuït entre 1.975 i 1.991, en els tres àmbits territorials que considerem. El resultat de l'aplicació del *shift share* ens permet comprovar que l'evolució del Bages i del Berguedà ha estat més negativa que la del conjunt de Catalunya; és a dir, que la disminució del nombre d'ocupats ha tingut lloc en aquestes dues comarques de forma més acusada que a nivell de Catalunya.

⁶ A setembre de 1.998 encara no ha estat publicada l'explotació de l'estructura sectorial de la població ocupada del padró d'habitants de 1.996.

⁷ Cosa que es pot comprovar comparant la xifra de població activa de cada municipi amb la del total de població ocupada corresponent, que sí que es recull en alguna de les publicacions del padró de 1.975. Tanmateix, en l'explotació d'aquest padró, és la població activa, i no la població ocupada, la que es desagrega per sectors d'activitat. Per tant, podem utilitzar per a l'anàlisi que ens ocupa la primera i no la segona.

En la taula 9.3 observem que el IM i el RS són negatius tant al Bages com al Berguedà, però en els dos casos és el RS, és a dir, els factors locals específics, els que expliquen la major part del diferencial amb l'evolució de la població ocupada del conjunt de Catalunya. Si ens fixem en la informació que ens proporciona el RS per sectors, veurem que en les dues comarques el sector que explica la major pèrdua d'ocupació és el 8. Tèxtil i confecció. També és molt negatiu el comportament del sector 3 (minería) i, en menor mesura, el 13 (transports i comunicacions). Al Bages, és també negatiu el comportament de la química (sector 9). Els sectors que presenten un comportament millor que el conjunt de Catalunya són el metall (sector 8), sobretot al Bages, i el sector 16, (serveis d'ensenyament, culturals, socials i professionals).

Dels comentaris anteriors hom pot constatar que l'aplicació del *shift share* ens proporciona uns resultats que encaixen bastant amb el que podíem suposar *a priori*: que el Bages i el Berguedà han tingut una evolució de l'ocupació entre 1.975 i 1.991 més negativa del que haguessin tingut si haguessin seguit la mateixa evolució que el conjunt de Catalunya, i que això es deu tant a la seva composició sectorial inicial com, sobretot i en major mesura, a les condicions específiques d'ambdós territoris. El tèxtil s'hi ha comportat especialment malament, en comparació amb l'evolució del sector a nivell de Catalunya, de la qual cosa podem deduir que les empreses basades en aquestes comarques han estat més propenses a perdre llocs de treball. Podríem fer uns comentaris similars per referir-nos a la minería. En sentit contrari, l'evolució del sector del metall ha estat especialment favorable en termes d'ocupació, especialment al Bages, cosa que traduiria unes condicions locals més favorables al desenvolupament d'aquesta activitat. El sector dels serveis d'ensenyament, sanitat, assistència social, culturals i professionals també hauria tingut una evolució millor que el conjunt de Catalunya, fet que en aquest cas podem interpretar com a indicatiu del baix nivell inicial d'aquest sector en comparació al conjunt de Catalunya, en un període caracteritzat justament per l'expansió d'aquests tipus de serveis.

Taula 9.2. Codi dels 17 sectors d'activitats utilitzats per a la realització del shift share d'evolució de la població ocupada 1975-1991

1. Producció agropecuària i pesca
2. Electricitat, gas, aigua i vapor
3. Minería (carbó, metàl·lica i no metàl·lica). Producció de petroli i gas natural. + Ind. vidre i ceràmica
4. In. alimentació, begudes i tabac
5. Ind. tèxtil, confecció cuiro i calçat
6. Ind.fusta,suro i mobles
7. Ind.paper i arts gràfiques
8. Ind. metàl·lica bàsica. Ind.metàl·lúrgica transformadora
9. Ind. química. Cautxú,plàstic. Refineries de petroli..Altres indústries
10. Construcció
11. Comerç a l'engròs i al detall. Serveis de reparació, serveis domèstics i serveis personals
12. Hostaleria
13. Transport i comunicacions
14. Establiments financers, assegurances, serveis a les empreses
15. Administració pública i defensa
16. Serveis d'ensenyament, investigació, sanitat i assistència social, associacions comercials, professionals i laborals. Serveis culturals i d'esbarjo
17. Total

Taula 9.3. Anàlisi shift share: Població ocupada 1975-91

		Població activa per sectors 1975																
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	TOTAL
1975	Bages	3.355	395	3.049	2.008	19.340	1.495	412	5.309	3.780	5.373	8.760	1.017	1.953	1.433	898	2.992	61.569
	Berguedà	2.179	126	1.797	369	7.367	261	107	505	57	1.566	1.838	233	564	298	249	771	18.307
	CATALUNYA	147.126	16.955	42.441	65.736	278.146	50.932	63.195	309.701	111.095	244.747	389.518	54.107	90.980	85.936	49.374	289.272	2.289.261

		Població ocupada per sectors 1986																
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	TOTAL
1991	Bages	1.783	381	2.428	2.410	8.534	1.203	625	6.878	3.229	4.255	9.507	1.858	2.286	3.013	2.084	5.153	55.627
	Berguedà	1.123	147	430	385	3.146	313	99	614	120	1.544	2.196	539	569	566	639	1.117	13.547
	CATALUNYA	82.959	4.907	54.877	76.044	228.752	52.011	90.994	204.387	104.175	185.681	411.661	98.326	138.313	181.800	100.451	240.092	2.255.430

Nacional Share:

NS=[total ocupats comarca 75 x (ocupats Catal. 91/ocupats Catal. 75) - Total ocupats comarca 75]

NS Bages= -910
 NS Berguedà= -271
 NS Catalunya= -33.831

Industrial Mix:

IM=[total ocupats comarca 75 ((ocupats sector i Catal. 91 / ocupats sector i Catal. 75) - (total ocupats Catal. 91 / total ocupats Catal. 75)]

IM BAGES: -1.414
 IM BERGUEDA: -918
 IM CATALUNYA: -61.993

Regional Shift:

RS = ocupats sector i comarca 91 - [ocupats sector i comarca 75 x (ocupats sector i Catal. 91 / ocupats sector i Catal. 75)]

RS BAGES: -109
 RS BERGUEDA: -106
 RS CATALUNYA: 0

Shift Total:

TS=(total ocupats comarca 91 - total ocupats comarca 75) - NS

TS Bages= -5032,1
 TS Berguedà= -4489,5
 TS Catalunya= 0

		Població activa per sectors 1975																
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	TOTAL
BAGES		-1.414	-275	938	345	-3.149	54	187	-1.727	-180	-1.217	627	846	1.045	1.620	942	-464	-1.821
BERGUEDA		-918	-88	553	67	-1.199	9	49	-164	-3	-355	132	194	302	337	261	-120	-843
CATALUNYA		-61.993	-11.797	13.063	11.279	-45.284	1.832	28.733	-100.737	-5.278	-55.449	27.899	45.019	48.678	97.134	51.807	-44.905	0

		Població ocupada per sectors 1986																
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	TOTAL
BAGES		-109	267	-1.514	87	-7.372	-324	32	3.374	-316	179	249	10	-683	-19	257	2.670	-3.211
BERGUEDA		-106	111	-1.894	-65	-2.913	46	-55	281	67	356	254	116	-288	-64	132	477	-3.546
CATALUNYA		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

		RESULTAT			
		NS	ST	IM	RS
BAGES		-910	-5032	-1821	-3.211
BERGUEDA		-271	-4489	-943	-3.546

Font: Dades Padró d'habitants de 1975 i Cens de Població de 1991
 Nota: les dades de 1975 són de població activa

Ens podem preguntar si l'evolució descrita fins ara s'ha donat al llarg del període analitzat de forma continua o bé si es poden establir diferències en el comportament de l'ocupació de Bages i del Berguedà en funció del temps. Per això hem realitzat la mateixa anàlisi *shift share* per a dos subperíodes, 1.975-86 i 1.986-91.

La taula 9.4 ens mostra l'anàlisi de l'evolució de l'ocupació entre 1.975 i 1.986. Recordem que les dades de 1.975 es refereixen a població activa i les de 1.986 a població ocupada. En aquest cas veiem que el component estructural IM segueix sent negatiu, tal com és d'esperar, però a diferència del resultat de conjunt del període, el resultat del RS és positiu en el cas del Bages i força menys negatiu que el IM en el cas del Berguedà. Per tant, en el primer subperíode, el fet que el Bages disminuís el nombre d'ocupats en major mesura que el conjunt de Catalunya es deu a la composició sectorial de la seva economia. És la seva especialització en el sector tèxtil la principal responsable de diferencial negatiu de la seva evolució. Les dades del RS ens mostren a més el bon comportament del metall (sector 8) respecte a l'evolució del sector a Catalunya, i sobretot el dels serveis esmentats en l'anàlisi del conjunt del període.

En el cas del Berguedà, ens trobem que l'evolució del tèxtil, tot i ser més negativa que el conjunt de Catalunya, ho és molt menys que pel conjunt del període, cosa que reflectiria que la gravetat de la crisi del sector es manifestà amb major cruïra més tard que al Bages i que a Catalunya. El sector que presenta resultats comparativament més negatius és la mineria, seguit del transport i comunicacions, l'agricultura, el metall, l'alimentació i els serveis financers. En sentit contrari, veiem que el comportament comparativament més positiu és la construcció i els serveis.

La taula 9.5 ens mostra l'aplicació del *shift share* al segon subperíode, 1.986-1.991. En aquest subperíode es produeix un augment d'ocupats en els tres àmbits territorials considerats. Ens trobem amb una altra diferència important, ja que en les dues comarques el component estructural, IM, presenta resultats

negatiu, mentre que és el component regional RS el que explica el pitjor comportament del Bages i del Berguedà respecte al conjunt de Catalunya. Per tant, el menor increment de l'ocupació es deu no a la composició sectorial sinó a les característiques específiques dos sistemes productius comarcals. És també en aquest cas el comportament del tèxtil el que explica el menor creixement de l'ocupació. Fixem-nos que mentre que en el conjunt de Catalunya augmenten els ocupats en el sector, tant al Bages com al Berguedà es produeix una disminució dels mateixos.

En el cas del Bages, a més del tèxtil presenten un comportament comparativament negatiu el sector del comerç, la mineria i també els serveis esmentats en els paràgrafs anteriors. Tenen un comportament especialment positiu el metall, la química, l'administració pública i l'alimentació. Pel què fa al Berguedà, cal destacar el comportament negatiu del tèxtil i de la mineria i, en menor mesura, de la construcció. Presenten un comportament positiu en relació a l'evolució del conjunt de Catalunya el metall i l'agricultura.

Donat que les dades de originals de població ocupada de 1.986 i 1.991 tenen la mateixa desagregació sectorial, hem realitzat també l'anàlisi *shift share* utilitzant els 23 sectors en què estan presentades les dades (veure taules B.21 i B.22 a l'annex B). Lògicament el què hem dit fins ara referit al subperíode se'ns manifesta també en aquest nivell de desagregació, però la presència de més sectors ens permet afinar més les conclusions. Així, en el cas del Bages ens trobem un comportament positiu interessant dels serveis a les empreses, i en canvi se'ns mostra com a molt negatiu el comportament del sector sanitat i assistència social. Pel què fa al Berguedà, hem de ressaltar, apart dels comentaris realitzats, el comportament positiu dels serveis a les empreses i de la sanitat i assistència social.

Taula 9.4: Anàlisi shift share: població ocupada en agregacions de sectors d'activitat 1975-86

	Població activa per sectors 1975																
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	TOTAL
Bages	3.355	395	3.049	2.008	19.340	1.495	412	5.309	3.780	5.373	8.760	1.017	1.953	1.433	898	2.992	61.569
Berguedà	2.179	126	1.797	389	7.367	261	107	505	57	1.566	1.838	233	564	298	249	771	18.307
CATALUNYA	147.126	16.955	42.441	65.736	278.146	50.932	63.195	309.701	111.095	244.747	389.518	54.107	90.980	85.936	49.374	289.272	2.289.261

	Població ocupada per sectors 1986																
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	TOTAL
Bages	1.936	519	2.391	1.749	10.402	964	388	5.485	2.390	2.437	8.457	1.541	1.806	1.880	1.385	4.121	47.851
Berguedà	1.173	179	1.180	293	4.452	238	65	216	111	993	1.771	496	420	306	624	774	13.291
CATALUNYA	98.681	22.781	41.597	68.576	169.218	36.453	50.946	225.572	102.870	105.568	319.854	85.379	119.614	120.726	95.867	175.394	1.839.096

Nacional Share:

NS= (total ocupats comarca75 x [total ocupats Catal. 1986 / total ocupats Catal. 1975]) - total ocupats comarca75

NS Bages= -12.107
 NS Berguedà= -3.600
 NS Catalunya= -450.165

Industrial Mix:

Shift Total:

TS= (total ocupats comarca86 - total ocupats comarca75) - NS

TS Bages= -1611
 TS Berguedà= -1416
 TS Catalunya= 0

IM= ocupats sector i comarca 75 [(ocupats sector i Catal.86 / ocupats sector i Catal. 75) - (total ocupats Catal. 86 / total ocupats Catal. 75)]

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	TOTAL
BAGES:	-445	213	539	482	-3.771	-131	1	-398	463	-1.999	156	788	999	862	1.022	-590	-1.808
BERGUEDA	-289	68	318	93	-1.436	-23	0	-38	7	-583	33	180	288	179	283	-152	-1.070
CATALUNYA	-19.514	9.160	7.502	15.766	-54.233	-4.464	178	-23.229	13.621	-91.051	6.932	41.912	46.524	51.689	56.202	-56.995	0

Regional Shift:

RS = ocupats sector i comarca 86 - [ocupats sector i comarca 75 x (ocupats sector i Catal. 86 / ocupats sector i Catal. 75)]

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	TOTAL
BAGES	-314	-12	-597	-346	-1.364	-106	56	1.618	-1.110	119	1.264	-64	-762	-133	-359	2.307	198
BERGUEDA	-289	10	-581	-113	-30	51	-21	-152	58	318	262	128	-322	-113	141	307	-346
CATALUNYA	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

RESULTAT

	NS	ST	IM	RS
BAGES	-12.107	-1611	-1808	198
BERGUEDA	-3.600	-1416	-1070	-346

Font: Dades Padró d'habitants de 1975 i Cens de Població de 1991

Nota: les dades de 1975 són de població activa

Taula 9.5. Anàlisi shift share: Població ocupada en agregacions de sectors d'activitat 1986-91

	Població ocupada per agrupacions de sectors econòmics. 1986																
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	TOTAL
Bages	1.936	519	2.391	1.749	10.402	964	388	5.485	2.390	2.437	8.457	1.541	1.890	1.890	1.385	4.121	47.851
Berguedà	1.173	179	1.180	293	4.452	238	65	216	111	993	1.771	496	420	306	624	774	13.291
Catalunya	98.681	22.781	41.597	68.576	169.218	36.453	50.946	225.572	102.870	105.568	319.854	85.379	119.614	120.726	95.867	175.394	1.839.096
	Població ocupada per agrupacions de sectors econòmics. 1991																
Bages	1.783	381	2.428	2.410	8.534	1.203	625	6.878	3.229	4.255	9.507	1.858	2.286	3.013	2.084	5.153	55.627
Berguedà	1.123	147	430	385	3.146	313	99	614	120	1.544	2.196	539	569	566	639	1.117	13.547
Catalunya	82.959	4.907	54.877	76.044	228.752	52.011	90.994	204.387	104.175	185.681	411.661	98.326	138.313	181.800	100.451	240.092	2.255.430

Nacional Share:	NS Bages=	10.832
	NS Berguedà=	3.009
	NS Catalunya=	416.334

Industrial Mix:	TS Bages=	-3056,5
	TS Berguedà=	-2752,8
	TS Catalunya=	0

Shift Total: TS= (total ocupats comarca 1991 - total ocupats comarca 1986)-NS

	IM= ocupats sector i comarca 86 [(ocupats sector i Catal. 91 / ocupats sector i Catal. 86) - (total ocupats Catal. 91 / total ocupats Catal. 86)]																
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	TOTAL
BAGES	-747	-525	222	-205	1.305	193	217	-1.757	-511	1.298	513	-115	-127	525	-247	587	627
BERGUEDA	-452	-181	110	-34	558	48	36	-69	-24	529	107	-37	-29	86	-111	110	645
CATALUNYA	-38.061	-23.031	3.863	-8.056	21.226	7.306	28.515	-72.250	-21.983	56.215	19.399	-6.381	-8.379	33.744	-17.118	24.992	0

Regional Shift:	RS = ocupats sector i comarca 91 - [ocupats sector i comarca 86 x (ocupats sector i Catal. 91 / ocupats sector i Catal. 86)]
------------------------	--

	RESULTAT															
	NS	ST	IM	RS												
BAGES	10.832	-3056	627	-3.684												
BERGUEDA	3.009	-2753	645	-3.398												

Font: Dades Padró d'habitants de 1975 i Cens de Població de 1991
 Nota: les dades de 1975 són de població activa

Per acabar, hem utilitzat les dades de llocs de treball que ens proporcionen els padrons de població de 1.986 i 1.991 (veure taules 9.6 i 9.7) per realitzar el mateix exercici de *shift share*, cosa que en teoria ens hauria de permetre de comparar els resultats amb els obtinguts amb els de població ocupada.

D'entrada, cal dir que els resultats són força diferents. De fet, la simple observació de les dades de base (veure taula 9.7) ja ens permet veure que al Bages, l'increment de llocs de treball entre 1.986 i 1.991 és menor que el de la població ocupada, mentre que al Berguedà es produeix una disminució del nombre de llocs de treball, malgrat l'augment de la població ocupada. Entrant ja en l'anàlisi *shift share* per llocs de treball, tant el component estructural com el regional ens donen negatius en les dues comarques (recordem que en l'anàlisi per població ocupada el component IM donava positiu). Creiem que aquest fet ens mostra justament la importància de la mobilitat laboral i ens mostra les diferències entre les estructures de població ocupada i de llocs de treball.

Pel què fa a l'anàlisi dels sectors, hem d'advertir que no es pot fer una comparació exacta entre els dos resultats (per població ocupada i per llocs de treball), ja que l'elevat nivell de desagregació fa que es presentin algunes incongruències entre les dades. Per exemple, la comparació entre les dues bases de dades ens permet adonar-nos que el nombre de llocs d'ocupats dels sectors 2 (electricitat, gas, aigua i vapor) i 3 (extracció de carbó) semblen intercanviats en les dades de 1.991, i per tant no lliguen amb les de 1.986. D'altra banda, la diferència que observem entre el nombre d'ocupats i el de llocs de treball tèxtils de Catalunya l'any 1.991 no ens sembla explicable (no pot ser que hi hagi 157.786 llocs de treball i 228.752 ocupats al sector del tèxtil i la confecció). De fet, aquesta darrera dada, que posa en qüestió la xifra de població ocupada, que sembla menys realista que la de llocs de treball, podria invalidar les anàlisis realitzades amb l'esmentada dada d'ocupats del tèxtil de 1.991, i per tant algunes de les consideracions fetes en aquest apartat. Finalment, el tema ens porta a la fiabilitat de les dades dels padrons de

població, i ens pot fer reafirmar en la idea que en els darrers anys la correcció en la seva elaboració no és prou garantida.

Però això ens allunya del nostre objectiu del present capítol, i si ens hem allargat en les consideracions anteriors és només per posar un punt de distanciament respecte a la validesa dels resultats. Hem dubtat de situar els resultats de l'anàlisi *shift share* per llocs de treball a l'annex en lloc de presentar-los aquí, però com que, pel què s'ha exposat, les dades semblen més bones que no pas les d'ocupats, també els resultats es poden acostar més a la realitat. Tot i així, de les consideracions anteriors creiem que cal desprendre'n que no podem confiar-nos d'obtenir informació de valor de la comparació entre l'anàlisi *shift share* d'ocupats i de llocs de treball pels anys 1.986-91, i que en tot cas per conèixer l'evolució de Bages i del Berguedà entre els dos anys esmentats ens hem de fiar més de la dels llocs de treball que no de la d'ocupats.

Comentem doncs breument els resultats de la taula 9.7. Ja hem dit que les dues comarques presenten un component estructural i un component regional negatius. Per tant, el Bages i el Berguedà segueixen patint les conseqüències d'una especialització en sectors que no són els més afavorits en la creació de llocs de treball. Però a més, les dues comarques pateixen de característiques locals específiques no explicables per la composició sectorial, que fan que el nombre de llocs de treball a finals dels vuitanta no hagi crescut al mateix nivell que a Catalunya.

Taula 9.6. Codi dels 23 sectors d'activitats utilitzats per a la realització del shift share d'evolució de llocs de treball 1986-1991

- 1 Agricultura, ramaderia i pesca
- 2 Electricitat, gas, aigua i vapor
- 3 Extracció de carbó, petroli i gas natural
- 4 Extracció i transformació de minerals
- 5 Alimentació i begudes
- 6 Tèxtil, cuir confecció
- 7 Suro i fusta
- 8 Paper, arts gràfiques
- 9 Metal·lúrgia, construcció de maquinària i material elèctric
- 10 Material transport
- 11 Indústria química
- 12 Cautxú, plàstics i altres indústries
- 13 Construcció
- 14 Comerç, reparació
- 15 Hostaleria, restaurants
- 16 Transport i activitats annexes
- 17 Comunicacions
- 18 Assegurances institucions financeres
- 19 Serveis a empreses i lloguers
- 20 Administració pública, defensa i Seguretat Social
- 21 Educació i investigació
- 22 Sanitat i Assistència social
- 23 Altres serveis
- 24 No hi consta

Taula 9.7. Anàlisi shift-share: Llocs de treball 1986-91

		LLOCS DE TREBALL - 1986																							
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	25
Bages	1.877	497	256	2.148	1.680	10.052	948	379	4.743	708	374	1.972	2.354	6.871	1.441	1.377	337	1.237	494	1.343	2.117	1.738	1.452	46.391	
Berguedà	1.187	178	992	118	282	4.727	238	62	158	23	41	53	987	1.435	500	346	63	257	32	585	492	198	304	13.278	
Catalunya	98.484	22.452	4.236	36.870	67.995	189.282	38.065	50.437	180.073	43.059	64.087	36.724	103.653	251.324	82.856	97.637	19.658	72.535	45.924	84.033	109.088	61.581	65.441	1.812.474	

		LLOCS DE TREBALL - 1991																							
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	25
Bages	1.722	353	719	1.858	2.349	8.182	1.192	593	5.617	1.050	976	2.166	3.979	7.529	1.779	1.714	407	1.393	1.239	1.909	2.940	1.891	1.894	53.051	
Berguedà	1.128	196	276	107	373	3.308	314	88	488	95	61	43	1.411	1.716	527	441	77	287	199	546	568	386	385	12.892	
Catalunya	82.948	19.919	4.982	34.732	90.683	157.786	46.005	61.258	228.076	51.917	75.489	42.859	184.784	322.356	97.927	113.628	23.689	83.950	97.198	98.838	142.175	97.059	87.909	2.246.545	

Nacional Share:

NS= total llocs treball comarca 86 x (llocs treball Catal. 1986) - Total llocs treball comarca 86

NS Bages= 11.110
 NS Berguedà= 3.180
 NS Catalunya= 434.071

Industrial Mix:

IM= llocs treball sector I comarca 86 ([llocs treball sector I Catal. 86]) - (total llocs treball Catal. 86)

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	TOTAL
Bages	-751	-175	-24	-638	156	-3.033	34	-9	128	-24	-23	-154	1.279	298	-83	-104	-12	-102	433	-239	135	585	161	-2.172	
Berguedà	-475	-83	-91	-35	27	-1.426	0	-2	4	-1	-3	-4	541	62	-29	-28	-2	-21	28	-104	31	87	32	-1.480	
Catalunya	-39.422	-7.910	-389	-10.988	6.403	-50.773	1.303	-1.258	4.877	-1.455	-3.946	-2.860	59.307	10.842	-4.773	-7.394	-677	-5.956	40.275	-16.715	6.962	20.730	6.795	0	

Regional Shift:

RS= llocs treball sector I comarca 91 - (llocs treball sector I comarca 86 x (llocs de treball sector I Catal. 91 / llocs treball sector I Catal. 86))

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	TOTAL
Bages	147	-88	425	-365	108	-1.244	-18	133	-390	198	538	-125	-217	-1.284	76	111	1	-39	193	483	181	-846	-256	-2.279	
Berguedà	132	-22	-862	-4	-16	-1.125	10	13	288	8	13	-19	-386	-124	-84	38	1	-10	132	-75	-74	85	-44	-2.086	
Catalunya	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	

		NS	ST	IM	RS
BAGES		11.110	-4.450	-2.172	-2.279
BERGUEDA		3.180	-3.566	-1.480	-2.086

Font: ICE, 1991

Si ens fixem en els valors del RS dels diferents sectors, veiem que el comportament més negatiu segueix sent el del tèxtil (però no tant com ens expressaven les dades -probablement errònies- de la població ocupada). En el cas del Bages, segueixen un comportament molt negatiu o amb una dinàmica inferior a la catalana el comerç, els serveis de sanitat i d'assistència social, el metall, la mineria i els "altres serveis". En el cas del Berguedà, després del tèxtil ens trobem amb un comportament molt negatiu de la mineria i de la construcció. Al Bages el sector amb un comportament més positiu és la química i l'administració pública i en menor grau el de serveis a les empreses. Al Berguedà, el metall presenta un comportament comparativament millor, seguit pel de serveis a les empreses.

9.3 Conclusions

Ens interessa destacar, de l'anàlisi de l'evolució de la indústria catalana, que en ella s'hi manifesten els trets principals descrits en la literatura del nou model postfordista.

A nivell territorial, ressaltem la configuració de dinàmiques del tipus de districtes industrials en ciutats del límit de la regió metropolitana de Barcelona, que tendeix a configurar-se com a "ciutat de ciutats", és a dir, en xarxa. Justament l'existència d'aquests fenòmens en ciutats com Mataró, Granollers, Sabadell i Terrassa, que es troben a uns 30-40 quilòmetres de Barcelona, ens porta a plantejar-nos si també es donen a Manresa, situada a uns 60 quilòmetres. Aquesta hipòtesi la desenvoluparem en la part quatre del present treball.

Amb una òptica diferent per analitzar els mateixos fenòmens, s'han descrit diferents *clusters* i *microclusters* a Catalunya. Volem ressaltar que entre les prioritats de política industrial del govern català no ha estat, fins el moment, potenciar cap dels *microclusters* que hi pugui haver a les dues comarques que

nosaltres analitzem. També hem assenyalat el que considerem alguna incongruència en la definició dels *microclusters* catalans (així, es parla d'un *microcluster* de sabates a Manresa i no de l'auxiliar de l'automòbil, quan el primer té unes poques empreses i el segon és realment important).

L'evolució comparada del Bages i del Berguedà en relació a Catalunya, a partir de l'anàlisi *shift-share* realitzada, ens confirma el caràcter perifèric de la indústria de les dues comarques. El Bages i el Berguedà presenten una evolució de la població ocupada més negativa que el conjunt de Catalunya entre 1.975 i 1.991, a causa tant de la seva composició sectorial com de factors específics locals. La influència negativa de l'estructura sectorial és especialment manifesta entre 1.975 i 1.986.

La comparació de l'evolució dels llocs de treball del Bages i el Berguedà en relació a Catalunya entre 1.986 i 1.991 ens segueix reflectint una influència negativa tant de l'especialització sectorial com dels factors específics locals. Hem de ressaltar, però, que en les dues comarques els serveis a les empreses tenen un comportament més positiu que en el conjunt de Catalunya, i que el sector que presenta una evolució més negativa és el tèxtil.

10. LA DIFERENCIACIÓ ESPACIAL DE LA CONCA MITJANA I ALTA DEL LLOBREGAT

10.1 Evolució de la població: el trencament de l'eix fluvial

10.1.1 Evolució de la població 1.975 - 1.996

La població del Bages ha augmentat molt poc (un 3%) en el període 1.975-96, i ha seguit, amb creixements menors, el mateix cicle que el conjunt de Catalunya. La major part del guany tingué lloc entre 1.975 i 1.981; a la primera meitat dels vuitanta els efectes de la crisi econòmica comportaren un lleuger descens de la població el 1.986, i a partir d'aquesta data el creixement ha estat molt petit, de manera que podem considerar gairebé estancada la població des de 1.981.

El Berguedà perd població de manera sostinguda des de 1.975 (un 11% de la seva població inicial en tot el període), en una evolució que sembla aliena a la conjuntura del conjunt de Catalunya. És a la segona meitat dels vuitanta quan la pèrdua de població és més accentuada, mentre que en la primera meitat dels noranta la disminució de la població ha estat més reduïda, amb tendència a l'estancament de la població.

Tanmateix, tal com ja hem anunciat, ens interessa ara analitzar quin ha estat el patró de l'evolució de la població a l'interior de l'espai de les dues comarques, i per tant utilitzarem dades a nivell municipal. Les taules 10.1 i 10.2 mostren l'evolució de la població dels municipis del Bages i del Berguedà, respectivament.

Podem veure al mapa 10.1 la delimitació i el nom dels municipis del Bages i del Berguedà. Hem d'aclarir que l'any 1.994 es va crear un nou municipi al Berguedà, ja que Sant Julià de Cerdanyola es segregà de Guardiola de Berguedà. Tanmateix, per tal de mantenir la unitat de la sèrie no l'hem pres en consideració i hem sumat la seva població de 1.996 a la de Guardiola; tampoc hem assenyalat el nou municipi en el mapa, que representa els municipis d'abans de 1.994.

Taula 10.1. Evolució de la població de dret dels municipis del Bages. 1975-1996

Municipis	1975	1981	1986	1991	1996	1975=100
	Habitants	Habitants % incr.	Habitants % incr.	Habitants % incr.	Habitants % incr.	
Aguilar de Segarra	290	219	216	191	206	71
Artés	3.744	4.107	4.037	4.086	4.308	115
Avinyó	1.949	1.937	2.000	2.049	2.003	103
Balsareny	3.438	3.624	3.511	3.405	3.304	96
Calders	500	494	482	581	647	129
Callús	1.592	1.527	1.499	1.396	1.345	84
Cardona	6.741	6.608	6.723	6.445	5.882	87
Castellbell i el Vilar	3.378	3.433	3.316	2.807	2.789	83
Castellolí del Boix	353	318	317	315	337	95
Castellgallí	914	676	705	702	782	86
Castellnou de Bages	81	88	107	196	378	467
Estany, l'	369	382	386	370	382	104
Fonollosa	645	633	641	685	816	127
Gaià	215	143	149	133	160	74
Manresa	66.027	67.007	65.274	66.320	64.385	98
Marganell	262	261	217	211	215	82
Moià	3.064	3.083	3.164	3.280	3.806	124
Monistrol de Calders	620	602	617	621	597	96
Monistrol de Montserrat	2.814	2.609	2.625	2.514	2.508	89
Mura	175	179	163	251	218	125
Navarres	4.006	4.588	5.010	5.111	5.225	130
Navàs	5.102	5.225	5.244	5.538	5.812	114
Pont de Vilomara i Rocafort	2.035	2.109	2.203	2.230	2.396	118
Rajadell	322	256	286	288	336	104
Sallent	8.815	8.213	7.856	7.686	7.360	83
Sant Feliu Sasserra	603	674	633	654	642	106
Sant Fruitós de Bages	3.208	3.761	4.631	4.778	5.300	165
Sant Joan de Vilatorrada	6.880	7.402	7.620	7.974	8.446	123
Sant Mateu de Bages	703	628	581	545	513	73
Sant Salvador de Guardiola	546	633	882	1.221	1.651	302
Sant Vicenç de Castellet	7.611	7.839	7.625	7.393	7.419	97
Santa Maria d'Oló	1.083	1.089	1.050	1.015	990	91
Santpedor	3.158	3.411	3.909	4.570	5.062	160
Súria	6.926	6.839	6.684	6.540	6.282	91
Talamanca	87	60	58	76	84	97
Total comarca	148.256	150.657	150.421	152.177	152.586	103
		1,6	-0,2	1,2	0,3	

Font: Institut d'Estadística de Catalunya. Censos i Padrons de Població.

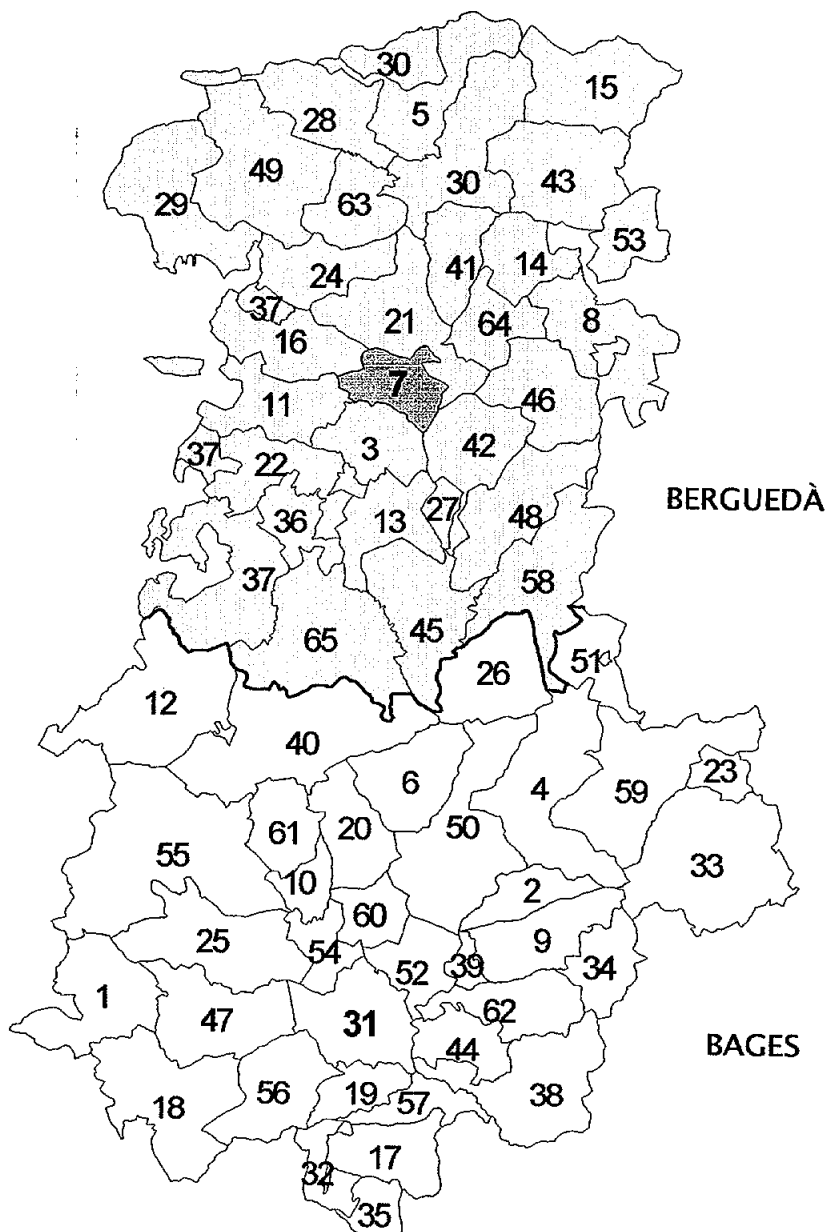
Taula 10.2. Evolució de la població de dret dels municipis del Berguedà. 1975-1996

Municipis	1975		1981		1986		1991		1996	
	Habitants	% incr.	Habitants	% incr.	Habitants	% incr.	Habitants	% incr.	Habitants	% incr.
Avià	2.034	-10,2	1.827	-1,3	1.803	-1,4	1.778	-1,4	1.810	1,8
Bagà	2.121	0,4	2.130	1,1	2.154	-1,2	2.129	-1,2	2.114	-0,7
Berga	12.343	9,8	13.547	1,6	13.766	1,0	13.905	1,0	14.207	2,2
Borredà	520	-6,2	488	-8,8	445	0,2	446	0,2	471	5,6
Capolat	184	-21,2	145	-26,2	107	-44,9	59	-44,9	69	16,9
Casserres	2.008	-10,7	1.793	-0,6	1.783	-6,2	1.672	-6,2	1.612	-3,6
Castell de l'Areny	45	8,9	49	-30,6	34	20,6	41	20,6	52	26,8
Castell de N'Hug	153	2,6	157	12,1	176	-8,0	162	-8,0	172	6,2
Castellar del Riu	170	-36,5	108	-50,0	54	16,7	63	16,7	91	44,4
Cercs	2.462	-22,8	1.901	-3,9	1.827	-8,9	1.665	-8,9	1.496	-10,2
Espunyola, l'	422	-26,3	311	-3,5	300	-10,0	270	-10,0	283	4,8
Fígols	58	0,0	58	-34,5	38	-13,2	33	-13,2	53	60,6
Gironella	5.667	-1,2	5.600	-4,3	5.360	-6,5	5.009	-6,5	5.037	0,6
Gisclareny	24	-12,5	21	28,6	27	18,5	32	18,5	30	-6,3
Gósol	231	-11,7	204	-8,3	187	7,5	201	7,5	210	4,5
Guardiola de Berguedà	1.460	-4,6	1.393	-5,8	1.312	-4,4	1.254	-4,4	1.014	-19,1
Montclar	288	-6,3	270	-4,4	258	-1,2	255	-1,2	128	-49,8
Montmajor	750	-1,5	739	-6,6	690	-28,4	494	-28,4	499	1,0
Nou de Berguedà, la	181	-18,2	148	-6,1	139	0,7	140	0,7	155	10,7
Olvan	1.511	-19,6	1.215	-9,5	1.100	-10,6	983	-10,6	950	-3,4
Pobla de Lillet, la	2.034	-1,5	2.003	-4,4	1.915	-7,5	1.772	-7,5	1.566	-11,6
Puig-reig	5.755	-6,8	5.361	-5,2	5.084	-6,6	4.746	-6,6	4.578	-3,5
Quar, la	58	-25,9	43	-9,3	39	10,3	43	10,3	56	30,2
Sagàs	281	-3,2	272	-6,3	255	-23,9	194	-23,9	162	-16,5
Saldes	297	4,4	310	9,4	339	-3,2	328	-3,2	348	6,1
Sant Jaume de Frontanyà	15	33,3	20	15,0	23	21,7	28	21,7	30	7,1
Sant Julià de Cerdanyola	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Santa Maria de Merlès	410	-25,6	305	-13,4	264	-24,2	200	-24,2	183	-8,5
Vallcebre	492	-23,8	375	-4,8	357	-13,7	308	-13,7	274	-11,0
Vilada	646	-6,8	602	0,2	603	-9,5	546	-9,5	548	0,4
Viver i Serrateix	585	-59,8	235	1,3	238	-12,2	209	-12,2	191	-8,6
Total comarca	43.205	-3,6	41.630	-2,3	40.677	-4,2	38.965	-4,2	38.606	-0,9

Font: Institut d'Estadística de Catalunya. Censos i Padrons de Població.

Mapa 10.1. BAGES I BERGUEDÀ. LÍMITS MUNICIPALS

1. Aguilar de Segarra
2. Artés
3. Avià
4. Avinyó
5. Bagà
6. Balsareny
7. BERGA
8. Borredà
9. Calders
10. Callús
11. Capolat
12. Cardona
13. Casserres
14. Castell de l'Areny
15. Castellar de n'Hug
16. Castellar del Riu
17. Castellbell i el Vilar
18. Castellfollit del Boix
19. Castellsalé
20. Castellnou de Bages
21. Cercs
22. l'Espunyola
23. l'Estany
24. Figols
25. Fonollosa
26. Gaià
27. Gironella
28. Gisclareny
29. Gòsol
30. Guardiola de Berguedà
31. MANRESA
32. Marganell
33. Moià
34. Monistrol de Calders
35. Monistrol de Montserrat
36. Montclar
37. Montmajor
38. Mura
39. Navarres
40. Navàs
41. Nou de Berguedà
42. Olvan
43. Pobla de Lillet
44. Pont de Vilomara i Rocafort
45. Puig-reig
46. la Quar
47. Rajadell
48. Sagàs
49. Saldes
50. Sallent
51. Sant Feliu Sasserra
52. Sant Fruitós de Bages
53. Sant Jaume de Frontanya
54. Sant Joan de Vilatorrada
55. Sant Mateu de Bages
56. Sant Salvador de Guardiola
57. Sant Vicenç de Castellet
58. Santa Maria de Merlès
59. Santa Maria d'Oló
60. Santpedor
61. Súria
62. Talamanca
63. Valcebrense
64. Vilada
65. Viver i Serrateix

E= 1:500.000

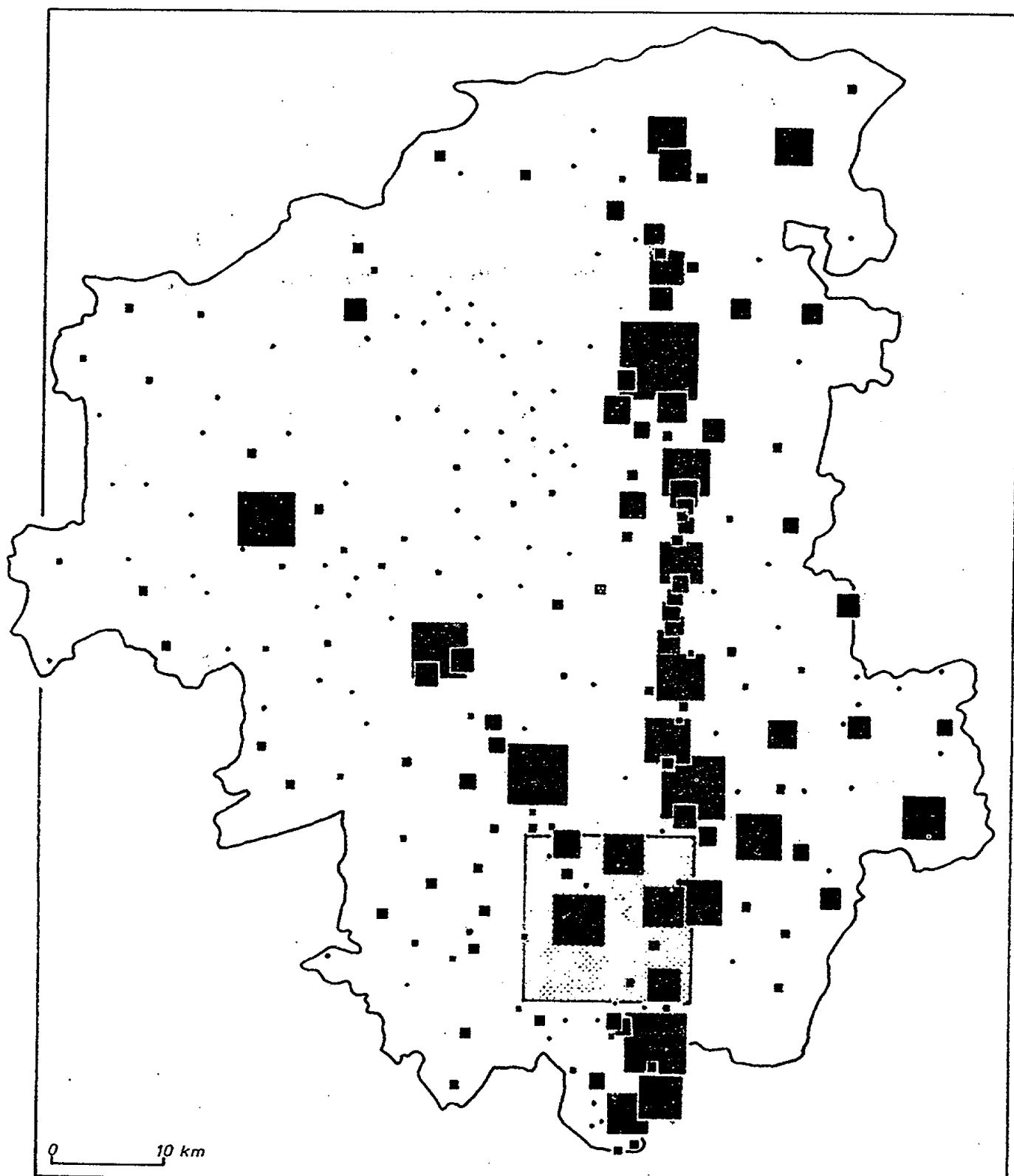
Com que partim de la hipòtesi que s'ha produït un canvi de tendència important en la distribució de la població, mostrarem en primer lloc quin era el patró l'any 1.970. Per això reproduïm el mapa 10.2, que mostra la localització de tots els nuclis de població (no només els caps municipals), i en el que podem veure com els nuclis més importants estaven situats seguint els eixos del Llobregat i del seu afluent, el Cardener.

Entrant ja en l'anàlisi de l'evolució de la població en el període que ens interessa, i per tal de poder captar millor el sentit i el ritme de les transformacions, hem desglossat el període 1.975-1.996 en dos subperíodes, corresponents a cadascuna de les dècades. El mapa 10.3 mostra l'evolució de la població municipal entre 1.975 i 1.986 i el mapa 10.4 l'evolució entre 1.986 i 1.996. Finalment, en el mapa 10.5 presentem l'evolució del conjunt del període 1.975-1.996.

En el primer subperíode, entre 1.975 i 1.986, observem un patró força diferent entre el Bages i el Berguedà, que de fet es mantindrà al llarg de tot el període considerat. Al Berguedà només augmenten la seva població la ciutat de Berga i alguns municipis turístics de l'alt Berguedà (Castellar de N'Hug, Gisclareny, Saldes, Sant Jaume de Frontanyà); la resta perd població, tant els municipis industrials de la vall de Llobregat com, en major mesura, els municipis miners de l'alt Berguedà (Cercs, Fígols, la Nou, Vallcebre -excepte Saldes) i els rurals.

Al Bages, en canvi, la capital comarcal (Manresa) disminueix la seva població, i els municipis que presenten majors guanys són els municipis que l'envolten (Sant Fruitós de Bages, Santpedor, Castellnou de Bages, Navarces i Sant Salvador de Guardiola), cosa que manifesta la desconcentració de la població de la capital cap als municipis esmentats. Els que presenten disminucions més grans de població són els municipis rurals, però sense ser tant importants com en el cas del Berguedà. Dels municipis industrials i miners, Sallent és l'únic que presenta una disminució important, i en menor grau també Callús i Súria, mentre que la resta estan més aviat estancats.

Mapa 10.2. BAGES, BERGUEDÀ I SOLSONÈS. DISTRIBUCIÓ DE LA POBLACIÓ PER ENTITATS. 1970.

Font: Reproduït d'ALEGRE i RECASENS (1982)

En la dècada que va de 1.986 a 1.996 es mantenen alguns dels fenòmens descrits per a la dècada anterior, però se'n manifesten de nous (veure mapa 10.4). Pel què fa al Berguedà, els municipis industrials de la vall del Llobregat segueixen perdent població; en canvi, ens trobem amb més municipis rurals de l'alt Berguedà que guanyen població, probablement a causa del fenomen del turisme, i en general les pèrdues són menors que en la dècada anterior. Volem destacar que, al costat de Berga, Avià augmenta també la seva població.

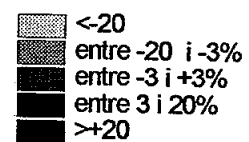
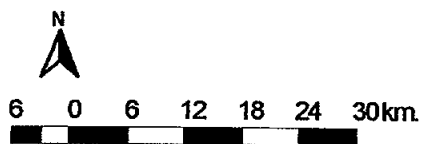
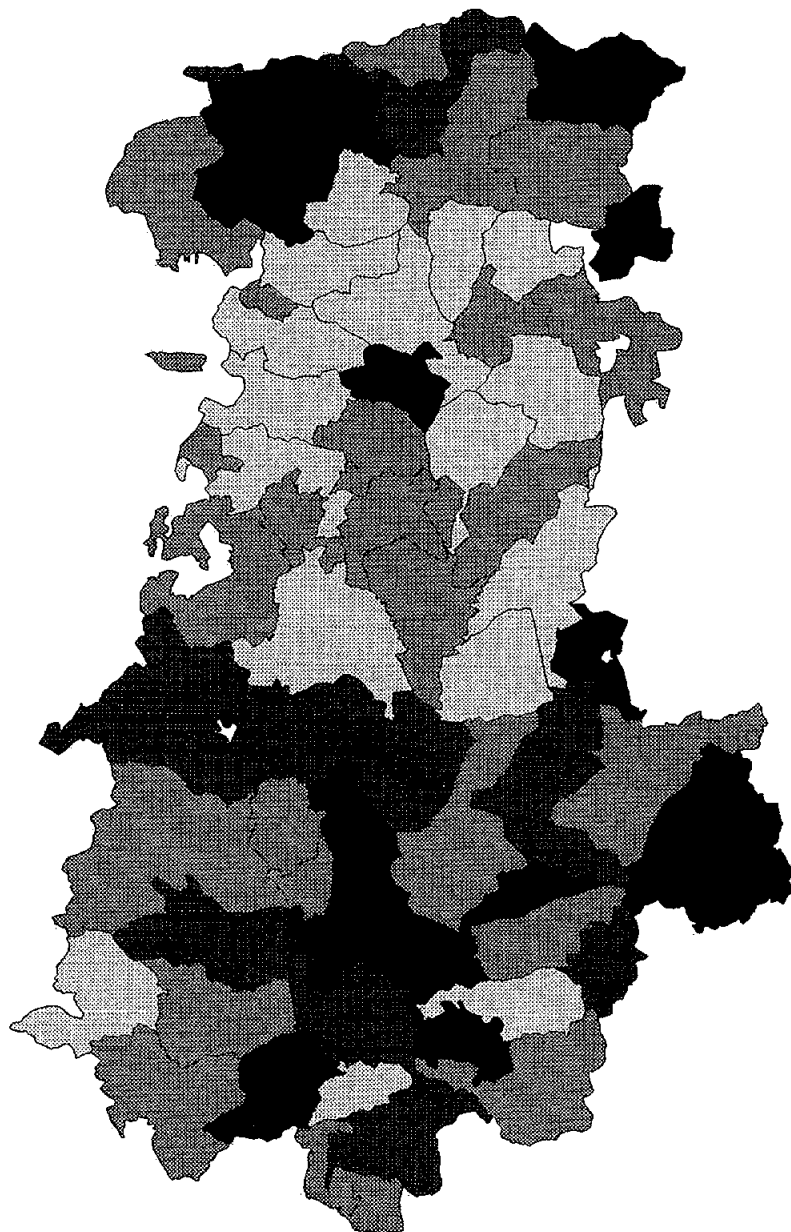
En el cas del Bages se'ns confirma la concentració del creixement en els municipis de la rodalia de Manresa (la capital segueix perdent població), si bé percentualment els municipis que guanyen més ja no són els més propers sinó els pobles rurals un xic més allunyats de la ciutat (Castellnou, Talamanca, Sant Salvador de Guardiola, Mura, Rajadell i Calders). Volem destacar també el gran increment de població en la darrera dècada de Sant Joan de Vilatorrada, poble que toca a Manresa, que des dels anys seixanta tenia un paper predominant de residència obrera i que en els darrers anys s'ha afegit als pobles beneficiats per la desconcentració de població de Manresa. Un altre fenomen a tenir en compte és la disminució de població en tots els municipis miners (Súria, Cardona, Sallent i Balsareny), previsible en una dècada que ha vist força reduïts els llocs de treball miners (i en la que fins i tot s'ha tancat la mina de Cardona).

Podem resumir la dinàmica 1.986-96 del Bages de la següent manera: la població es desconcentra de Manresa afavorint les viles del seu voltant i els pobles més propers o més ben comunicats (una bona part dels quals ho estan ara per l'eix Transversal), mentre que es produeix una disminució de la població en quatre grups de municipis: els municipis rurals desfavorits per la seva situació respecte a les noves comunicacions (Sant Mateu, Aguilar, Castellfollit, Santa Maria d'Oló), els pobles de la vall del Cardener (Callús, Súria i Cardona), els del Bages Sud (Castellbell i Monistrol, sobretot) i els miners. Volem destacar també que Navàs presenta una dinàmica diferent dels municipis veïns del Berguedà, ja que augmenta la seva població en els dos subperíodes.

El mapa 10.5 representa l'evolució de la població en el conjunt del període 1.975-1.996, i ens mostra les diferents tendències comentades més amunt: a) la consolidació del creixement al voltant de Manresa; b) la disminució de la població en els municipis de la vall del Llobregat, des de Monistrol de Montserrat fins a la Pobla de Lillet, excepte els de la rodalia de Manresa (el Pont de Vilomara i Navarcles) i Navàs; c) la pèrdua de població dels pobles de la vall del Cardener; d) el creixement de població de Berga; i e) el creixement de població dels pobles turístics de l'alt Berguedà; i f) la disminució de la resta de pobles rurals.

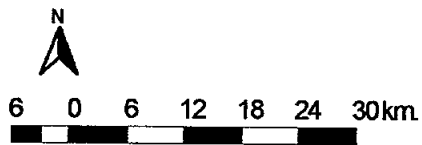
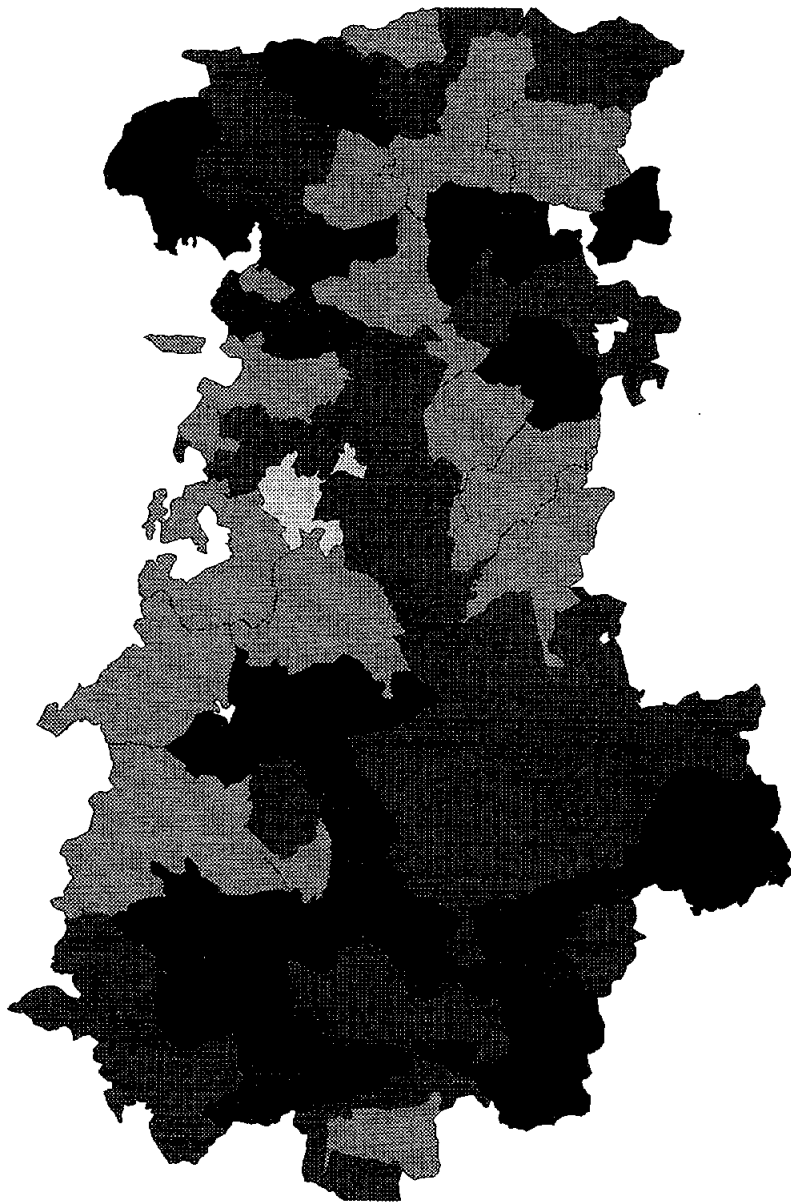
Mapa 10.3. EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ MUNICIPAL. BAGES I BERGUEDÀ.

1975-86

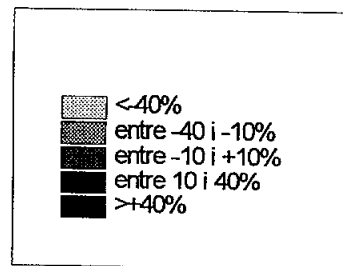

Mapa 10.4. EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ MUNICIPAL. BAGES I BERGUEDÀ.

1986-96

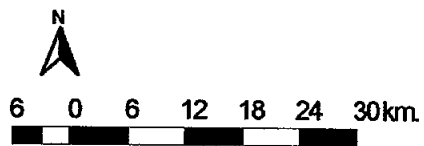
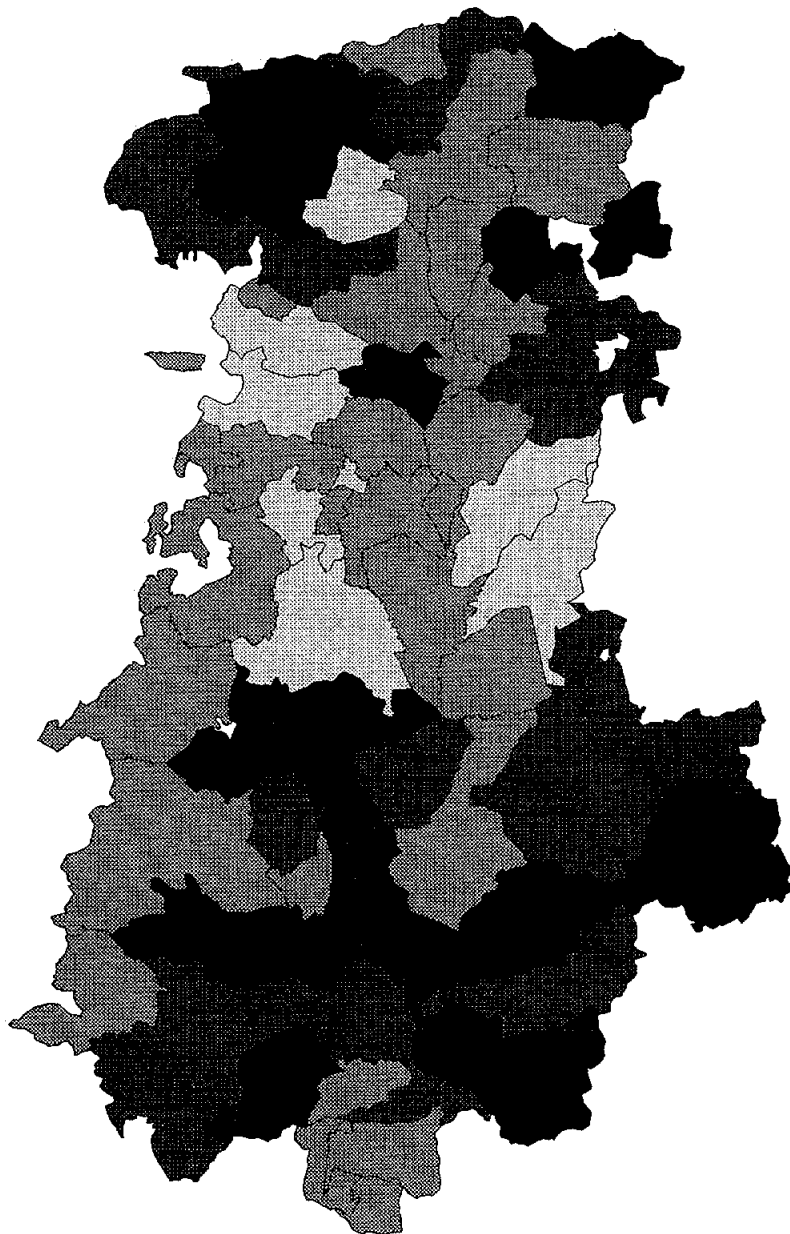

E= 1:500.000

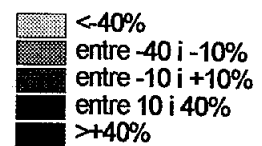

Mapa 10.5. EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ MUNICIPAL. BAGES I BERGUEDÀ.

1975-96

E= 1:500.000

10.1.2 Una nova tipologia de municipis en funció de la dinàmica de la població

De l'anàlisi de les dades d'evolució de la població municipal, i com a conclusió de l'anàlisi realitzada fins ara podem establir una tipologia de municipis del Bages i del Berguedà. En funció del seu creixement o decreixement en cadascun dels dos subperíodes, podem considerar els següents grups de municipis (veure mapa 10.6):

- Manresa. Manté la seva població estancada al voltant dels 65.000 habitants al llarg del període, amb una tendència a la pèrdua de població.

- Berga. Creix de forma important al llarg de tot el període, absorbint bona part de la pèrdua de població dels municipis de la seva comarca.

- Els municipis de la corona nord de Manresa. Presenten un creixement molt important al llarg del període, ja que absorbeixen el creixement de població derivat de Manresa. Es tracta de pobles molt propers a Manresa que han vist modificat el seu antic caràcter industrial (Navarcles), agrari (Santpedor, Sant Fruitós) o de residència de treballadors industrials (Sant Joan de Vilatorrada) per les noves funcions residencials suburbanes en les que són importants les tipologies de casa unifamiliar. Assumeixen també les funcions de residència suburbana altres municipis més petits on antigues urbanitzacions de segona residència construïdes els anys seixanta i setanta es converteixen en primera residència (Castellnou de Bages, Sant Salvador de Guardiola, el Pont de Vilomara). Al Berguedà aquest fenomen de periurbanització es dona més tard i afecta el municipi d'Avià a partir de 1.986, sense per això deixar de créixer Berga.

- Alguns municipis de l'alt Berguedà presenten guanys al llarg de tot el període a causa de les seves funcions turístiques (Gisclareny, Saldes, i Sant Jaume de Frontanyà), mentre que sembla que altres s'afegeixen a aquest grup a partir de 1.986 (Borredà, la Quar, la Nou, Castell de l'Areny, Castellar del Riu, Fígols, i

Gósol). En canvi, Castellar de n'Hug sembla estancat i perd població en el darrer període.

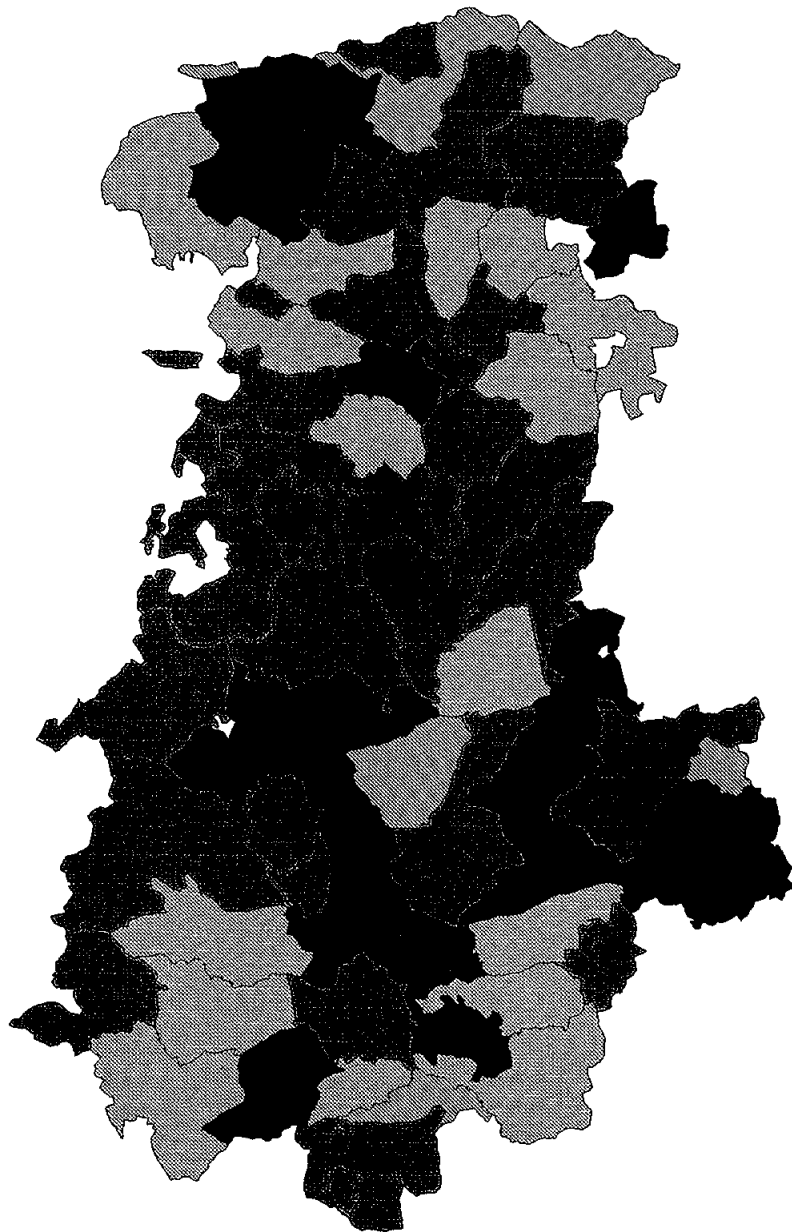
- Municipis altament especialitzats en la mineria, sobretot, i en indústries tradicionals tenen pèrdues de població significatives al llarg del període. Es tracta dels municipis de la vall del Cardener i de la del Llobregat: Cardona, Súria, Callús, Sant Vicenç de Castellet, Sallent, Monistrol de Montserrat al Bages i Puig-reig, Gironella, Casserres, Olvan, Cercs, Vallcebre, Guardiola de Berguedà i la Pobla de Lillet. Seria també el cas de Bagà que perd població des de 1986.

- Municipis rurals d'especialització industrial com els de la riera Gavarresa presenten augments de població: Artés i Avinyó, i dibuixen un eix al que s'afegeix el municipi rural de Sant Feliu Sasserra. En canvi, Santa Maria d'Oló perd població al llarg del període.

- Municipis rurals que històricament han perdut població i que a partir de l'any 1.986 canvien la tendència i comencen a incrementar el nombre d'habitants; en altres casos el canvi de tendència es produeix a partir de 1.991. Es tracta d'un fenomen interessant ja que va més enllà de la suburbanització al voltant de la capital comarcal, per presentar totes les característiques del que alguns han anomenat contraurbanització. Creiem que és una mostra, juntament amb el creixement dels municipis del voltant de Manresa, de l'existència de processos que han estat conceptualitzat com de "ciutat difusa". Aquest comportament el tenen: Calders, Fonollosa, Rajadell, Talamanca (des de 1.986) i Aguilar de Segarra, Castellfollit del Boix, Castellgalí, Gaià, Marganell (a partir de 1991). Mura formaria també part d'aquest grup, malgrat que ha perdut població en el darrer quinquenni.

- Municipis rurals que presenten pèrdues continuades de població: Monistrol de Calders i Sant Mateu de Bages (són els municipis rurals més llunyans a Manresa) i els municipis rurals del baix Berguedà. L'Estany perd població a partir de 1.986.

Mapa 10.6. TIPOLOGIA DE MUNICIPIS SEGONS L'EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ.
BAGES I BERGUEDÀ. 1975-1996.

6 0 6 12 18 24 30km.

E= 1:500.000

- Perden població durant tot el període
- Guanyen població del 75 al 86 i perden població del 86 al 96
- Perden població del 75 al 86 i guanyen població del 86 al 96
- Guanyen població durant tot el període

10.2 Evolució de la població activa i ocupada del Bages i del Berguedà entre 1.975 i 1.991

L'anàlisi de la població ocupada i activa és un bon instrument per mesurar l'evolució econòmica de les dues comarques que ens ocupen. La seva evolució indica les conjuntures econòmiques generals i les transformacions dels models de producció i les seves implicacions particulars per al Bages i el Berguedà. A més, es veurà com les dades no són tan lineals o simples com podrien semblar *a priori* doncs, per exemple, un augment de la taxa d'activitat no sempre indica una major ocupació, sinó que pot derivar-se d'una disminució de la població. Més ric encara és el comentari d'aquestes dades tenint en compte la seva distribució sectorial, doncs s'hi afegeix la transformació de la base econòmica. En definitiva, a continuació es fa un breu comentari general de l'evolució d'aquests indicadors per al conjunt de l'àrea analitzada per, en el segon i tercer apartats, centrar l'anàlisi de forma més acurada en cada una de les comarques, fent ús de dades a nivell municipal no pas per explicar exhaustivament els canvis i les particularitats de cada municipi, sinó tan sols per il·lustrar els trets essencials de la transformació de la base econòmica de l'espai que estudiem.

10.2.1 Una perspectiva general i comparativa de la taxa d'activitat i d'ocupació

La situació del Bages i el Berguedà el 1.975 respecte Catalunya quant a població activa podríem dir que és la inversa de la que ens trobem el 1.991. El 1.975 el Berguedà presenta la taxa d'activitat més elevada dels tres àmbits de referència, un 41,5%, tres punts per sobre de la de Catalunya i un punt i mig per sobre la del Bages (veure gràfic 10.1). Aquestes xifres encara reflecteixen el poder industrial de l'eix del Llobregat en el seu tram mig i alt, malgrat que, com s'ha vist, la crisi dels sectors tradicionals havia començat als anys seixanta. Cal dir que a mitjans dels setanta el nivell d'ocupació entre la

10.2.2 Evolució de l'estructura de la població ocupada al Berguedà

El primer que s'ha de destacar és la disminució continuada del pes de dos sectors de tradicional especialització de la comarca (veure taula 10.3, on presentem les dades agregades de forma que es puguin comparar els tres anys): el tèxtil, malgrat que al conjunt de Catalunya el 1.991 es recupera, i el de la mineria. El primer passa de representar el 39,9% dels ocupats el 1.975 al 23,2% el 1.991; i el segon passa del 9,6% al 3,2%. En el cantó oposat, el sectors que incrementen el seu pes són, com era d'esperar, el comerç i l'hosteleria, confirmant-se un procés de terciarització bàsica.

L'anàlisi per municipis ens permet detectar diferències importants entre ells, si bé sempre denotant-se una situació perseverant de crisi¹. Hi ha municipis, com la Nou de Berguedà, que el 1.975 presentava la taxa d'activitat més baixa de la comarca, un 19,3%, i el 1.991 ha duplicat la taxa i se situa al voltant del 38%. Aquest increment tant elevat en percentatges, que en nombres absoluts es ínfim, exemplifica una situació que es repeteix a molts altres municipis d'augment de l'activitat pel descens de la població total: el 1.991 hi ha deu ocupats més mentre que la població total ha disminuït en 40. Creiem que, potser juntament amb altres factors, aquest fenomen es pot explicar també per l'augment de l'activitat laboral fora de casa de la població femenina.

¹ En l'Annex B es reproduïxen les dades de base que han permès realitzar la present anàlisi: població activa i ocupada per municipis (1.975, 1.986 i 1.996), estructura de la població ocupada (activa en el cas de 1.975) per municipis 1.975, 1.986 i 1.991, llocs de treball per sectors d'activitat i per municipis (per 1.986 i 1.991), i població ocupada i llocs de treball per municipis el 1.986 i 1.991.

Taula 10.3. Població ocupada per branques d'activitat, en percentatges. Bages, Berguedà i Catalunya. 1975, 1986 i 1991.

Sector	Agricultura, ramaderia i pesca	Electricitat, gas, aigua i vapor	Mineria (carbó, metàl·lica i no metàl·lica). Producció de petroli i gas natural + ind. vidre ceràmica	Ind. alimentació, begudes i tabac	Ind. tèxtil, confecció, cuir i calçat	Ind. fusta suro. Ind moble	Ind. paper i arts gràfiques	Ind. metàl·lica bàsica. Ind. metal·lúrgica transformadora	Ind. química, cauçú, plàstic. Refineries de petroli. Altres indústries	Construcció	Comerç a l'engros i al detall. Serveis de reparació, serveis domèstics, serveis personals	Hostaleria	Transports i comunicacions	Establiments financers, assegurances, serveis a les empreses	Administració Pública i defensa	Serveis d'ensenyament, investigació, sanitària, assistència social, associacions comercials, professionals i laborals. Serveis culturals i d'esbarjo	Activitats no especificades	Total
Ambit territorial																		
1975																		
Bages	5,3	0,6	4,8	3,2	30,8	2,4	0,7	8,5	6,1	8,6	14,0	1,6	3,1	2,3	1,4	4,8	1,7	100,0
Berguedà	11,7	0,7	9,6	2,1	39,9	1,4	0,6	2,7	0,3	8,5	9,9	1,3	3,0	1,6	1,3	4,2	1,2	100,0
Catalunya	6,3	0,7	1,8	2,8	12,0	2,2	2,7	13,3	4,8	10,5	16,8	2,3	3,9	3,7	2,1	12,5	1,4	100,0
1986																		
Bages	3,9	1,1	4,9	3,6	21,1	2,0	0,8	11,3	5,0	5,0	17,4	3,1	3,7	3,9	2,8	8,5	2,0	100,0
Berguedà	8,5	1,3	8,3	2,2	32,8	1,8	0,5	1,6	0,8	7,3	13,1	3,6	3,0	2,3	4,4	5,6	2,8	100,0
Catalunya	4,9	1,1	2,1	3,4	8,4	1,8	2,5	11,2	5,1	5,3	15,9	4,2	6,0	6,0	4,8	8,7	8,5	100,0
1991																		
Bages	3,2	0,7	4,4	4,3	15,3	2,2	1,1	12,4	5,8	7,6	17,1	3,3	4,1	5,4	3,7	9,3	0,0	100,0
Berguedà	8,3	1,1	3,2	2,8	23,2	2,3	0,7	4,5	0,9	11,4	16,2	4,0	4,2	4,2	4,7	8,2	0,0	100,0
Catalunya	3,7	0,2	2,4	3,4	10,1	2,3	4,0	9,1	4,6	8,2	18,3	4,4	6,1	8,1	4,5	10,6	0,0	100,0

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades dels padrons de població

De municipis que presenten una evolució positiva en el període estudiat a causa de la disminució de la població total acompanyada d'un petit augment o una petita disminució de la població ocupada en trobem bastants més: la Quar, Castellar de n'Hug, Castell de l'Areny o Vallcebre. O bé el cas de Fígols on la població ocupada disminueix en la mateixa relació que la població total i fins i tot el 1.991 la població ocupada es la mateixa que el 1.986, però com que la població total disminueix la taxa d'activitat de 1.991 és molt més elevat que el de 1.986 (52,8% davant 36,8%). Fígols, a més, és un dels casos paradigmàtics de crisi de la mineria com ho és Cercs, que experimenta una davallada important de la població que conseqüentment es reflecteix en les dades de població ocupada, on el sector cau en picat: d'un 37,1% de població ocupada en aquest sector el 1.986 es passa a un 4,6% el 1.991. A Bagà, la mineria que el 1.975 ocupava un 29,1%, el 1.991 només hi ha un 3,5% de la població que treballa en aquest sector.

Una altra situació és la dels municipis de base agrària en els que no es dona relleu generacional, que en aquests setze anys també han vist disminuir la taxa d'activitat -Montclar, Montmajor, Sant Jaume de Frontanyà, Gisclareny i molts altres-. I encara un altre cas és el de les localitats afectades per la crisi industrial on cau l'ocupació i la taxa d'activitat sense que això resulti d'una pèrdua de població. És el cas de dues ciutats importants com són Puig-reig i Gironella. A Puig-reig, aquesta disminució és produïda per la crisi del tèxtil, doncs si el 1.975 un 68,9% de la població ocupada treballava en aquest sector, el 1.991 només hi treballa un 35,4%. Tot i això, continua tenint el 1.991 un índex d'especialització elevat en aquest sector²: 3,49 respecte a Catalunya i concentra el 26,8% dels llocs de treball a la comarca en el sector tèxtil (Berga concentra el 26,3% i Gironella el 10%). A Gironella les taxes d'activitat disminueixen sobretot del 1.975, quan tenia un 48,5% de població activa, al 1.991 que cau al 40,7%. La reducció és produïda també per la crisi del tèxtil,

² Hem calculat els índexs d'especialització o quocients de localització municipals per a totes les dades de població ocupada per sectors (1.975, 1.986 i 1.991) i de llocs de treball (1.986 i 1.991), que reproduïm a l'Annex B. No les hem utilitzat tanmateix en l'anàlisi del present capítol més que com a elements de referència en casos concrets, ja que la seva significació és certament molt relativa. Posarem un exemple: a Castellar del Riu hi ha un lloc de treball de "Material de Transport", que dona un quocient de localització (sobre el Berguedà) de 22,1!

que es deixa notar fort a partir de 1.986. De 1.986 a 1.991, Gironella perd 390 llocs de treball en aquest sector, del total de 717 que tenia (mentre que la població resident a Gironella ocupada en el tèxtil disminueix en el mateix període en 284 persones).

Berga, la capital comarcal, acusa poc la crisi estadísticament, a causa sobretot de la diversificació d'activitats: la taxa de població activa el 1.975 és de 38,7% i el 1.986 només baixa un punt i mig (37,2%) i el 1.991 presenta una taxa que demostra una certa recuperació (40,8%). Per sectors es nota a partir de 1.986 un augment del sector comerç. També cal dir que té més llocs de treball que població ocupada en tots els sectors tant el 1.986 com el 1.991 (típic d'una capital comarcal on s'hi concentren molts serveis i indústries d'abast comarcal).

Per acabar els comentaris sobre el Berguedà, volem remarcar que el total de llocs de treball de la comarca ha disminuït a causa de la crisi del tèxtil i de la mineria, en un 3% entre 1.986 i 1.991 (ha passat de 13.278 llocs de treball a 12.892 segons podem veure a les taules 10.4 i 10.5). Al costat d'aquest descens, s'ha produït un fenomen de creixent polarització de la comarca en la ciutat de Berga. Efectivament, més enllà del creixement de la població, Berga concentra a més un important creixement de llocs de treball (un 17,5% entre 1.986 i 1.991); així, si el 1.986 la capital del Berguedà concentrava el 31,1% dels llocs de treball de la comarca, el 1.991 el percentatge arribava al 37,7%. De les altres dues viles importants, i en el mateix període, Gironella perdia un 19,1% dels llocs de treball (i tenia el 1.991 el 10,6% dels llocs de treball de la comarca), i a Puig-reig la pèrdua de llocs de treball era molt menor (un 5,1%), de manera que el seu pes respecte als llocs de treball de la comarca gairebé es mantenia al mateix nivell de 1.986 (era del 14,5% el 1.991). Resumint, doncs, pèrdua de llocs de treball en el conjunt de la comarca, en la que la ciutat de Berga apareix amb una capacitat de creació de llocs de treball que ens confirma el dinamisme observat en l'anàlisi de l'evolució de la població.

Taula 10.4. Població ocupada i llocs de treball per professió. Bages i Berguedà, 1986. (municipis de més de 5.000 habitants)

Municipi	Professionals i tècnics	Personal directiu	Servis administratius	Comerciants i venedors	Hostaleria i altres serveis	Agricultors i pescadors	Minaires, patetes, treballadors indústria	Professionals de les forces armades	No hi consta professió	Total 1986
Cardona	128	4	133	188	173	166	991	0	101	1.884
Llocs treball municipi	131	6	129	192	170	168	1.025	0	103	1.924
Manresa	2.806	563	2.738	3.377	1.806	152	8.610	102	8	20.162
Llocs treball municipi	2837	497	2.813	3.511	1.905	153	9.514	104	107	21.441
Navarxes	77	2	124	189	111	32	1.128	0	3	1.666
Llocs treball municipi	50	5	61	140	80	27	881	0	1	1.245
Navàs	129	19	134	167	107	78	1.017	0	93	1.744
Llocs treball municipi	102	18	109	146	94	59	987	0	60	1.575
Sallent	197	30	179	205	162	84	1.602	3	22	2.484
Llocs treball municipi	167	35	175	196	177	92	1.441	3	26	2.312
St. Joan de Vilatorrada	137	18	125	245	194	21	1.716	0	13	2.469
Llocs treball municipi	109	24	97	193	119	13	941	0	21	1.517
St. Vicenç de Castellet	125	77	123	211	167	33	1.385	0	16	2.137
Llocs treball municipi	98	58	88	188	103	28	906	0	17	1.486
Súria	172	7	126	203	150	71	1.359	1	8	2.097
Llocs treball municipi	154	11	120	190	134	59	1.169	1	9	1.847
Total Bages	4.528	890	4.501	5.888	3.702	1.730	25.489	110	639	47.477
Llocs treball comarca	4.289	871	4.316	5.707	3.636	1.713	25.107	111	646	46.396
Berga	575	104	411	524	359	119	2.236	40	8	4.376
Llocs treball municipi	485	90	417	564	343	111	2.054	40	31	4.135
Gironella	115	3	109	203	81	45	1.204	2	8	1.770
Llocs treball municipi	117	8	93	190	82	37	1.156	1	10	1.694
Puig-reig	75	2	90	172	73	59	1.269	9	42	1.791
Llocs treball municipi	68	1	91	160	69	55	1.458	9	61	1.972
Total Berguedà	1.047	130	831	1.220	764	1.011	7.777	53	425	13.258
Llocs treball comarca	945	132	811	1.200	756	1.011	7.945	52	426	13.278

Font: IEC, Padrans Municipals d'habitants, 1986

Taula 10.5. Població ocupada i llocs de treball per professió. Bages i Berguedà, 1991. (municipis de més de 5.000 habitants)

Municipi	Professionals i tècnics	Personal directiu	Serveis administratius	Comerciants i venedors	Hostaleria i altres serveis	Agricultors i pescadors	Maires, paletes, treballadors industrials	Professionals de les forces armades	Total 1991
Cardona	212	14	161	218	230	167	1.114	2	2.118
LLocs treball municipi	164	14	130	194	185	162	704	2	1.555
Manresa	3.622	556	3.763	3.748	2.112	283	9.944	102	24.130
LLocs treball municipi	3.680	494	3.957	4.017	2.292	294	10.372	127	25.233
Navarces	144	46	166	248	130	21	1.227	0	1.982
LLocs treball municipi	80	32	78	162	78	16	865	0	1.311
Navàs	178	28	172	241	134	118	1.232	0	2.103
LLocs treball municipi	119	24	119	198	120	89	1.028	0	1.697
Sallent	249	20	225	306	222	77	1.439	4	2.542
LLocs treball municipi	198	26	206	273	217	81	1.531	3	2.535
Sant Joan de Vilatorrada	219	21	236	360	286	46	1.899	6	3.073
LLocs treball municipi	172	25	148	225	149	44	1.206	1	1.970
Sant Vicenç de Castellet	172	40	237	267	187	27	1.580	8	2.518
LLocs treball municipi	120	33	158	213	121	26	1.156	6	1.833
Súria	252	34	169	226	170	49	1.366	5	2.271
LLocs treball municipi	209	31	142	212	135	40	1.242	4	2.015
Total Bages	6.274	1.022	6.485	7.095	4.570	1.755	28.255	171	55.627
LLocs treball comarca	5.646	975	6.069	6.840	4.307	1.701	27.339	174	53.051
Berga	680	90	589	660	523	117	2.258	58	4.975
LLocs treball municipi	605	73	620	705	530	109	2.159	57	4.858
Gironella	137	19	153	231	114	30	951	1	1.636
LLocs treball municipi	114	17	103	205	89	27	815	1	1.371
Puig-reig	139	20	128	210	105	63	1.008	7	1.680
LLocs treball municipi	86	18	134	194	100	77	1.256	6	1.871
Total Berguedà	1.373	164	1.207	1.555	1.131	1.129	6.910	78	13.547
LLocs treball comarca	1.097	163	1.108	1.464	1.081	1.133	6.774	72	12.892

Font: IEC, Padrons Municipals d'habitants, 1991

10.2.3 Evolució de l'estructura de la població ocupada al Bages

A nivell comarcal, fent una anàlisi per sectors s'observen dinàmiques radicalment diferents: des de la disminució que ha patit el sector tèxtil, que ha reduït a la meitat de la població ocupada, al sector de la metal·lúrgia, que passa d'un 8,5% d'ocupats el 1.975 a un 12,4% el 1.991. També cal esmentar l'augment del comerç i l'hoteleria que des del 1.986 experimenten un creixement important (dupliquen el percentatge d'ocupats)

A nivell municipal queda reflectida tota la diversitat de casos, una diversitat fins i tot superior a la del Berguedà, doncs al Bages es poden observar situacions d'un dinamisme econòmic i demogràfic impensables a la comarca veïna a la vegada que també hi ha exemples ben clars de tossuda crisi.

Es troben municipis amb unes dades d'activitat bastant estables al llarg dels anys, si bé això no significa que no hi hagi hagut transformacions molt importants a la base econòmica. Un exemple d'això pot ser el cas de Súria, que es manté en els mateixos percentatges d'activitat durant el període estudiat, amb una lleugera tendència a l'alça el 1.991. Tot i això, el percentatge d'ocupats en el sector tèxtil es redueix a la meitat de 1.975 (35,6%) a 1.991 (15,5%); la mineria va disminuir bastant el 1.986 però el 1.991 torna a recuperar població ocupada i el percentatge de llocs de treball, fins un 30,7%. I, és clar, el comerç i el terciari en general és el sector que assumeix bona part dels nous llocs de treball. Uns casos similars són Balsareny i Navàs, que tenen taxes similars en el període estudiat. A Balsareny, per exemple, el comerç passa del 3,2% el 1.975, al 8,6% el 1.986 i al 10,8% el 1.991.

Un altre cas a citar és el de Sallent, que segueix una tendència inversa a la majoria de municipis de la comarca i a la tendència catalana en general: el 1.986 (42,1%) és quan augmenta la taxa d'activitat i en canvi la de 1.975 i la de 1.991 són iguals (39,9%, respectivament). L'explicació es troba en el fet que malgrat que la població total disminueix força en els primers deu anys del

període analitzat, la població activa disminueix en una proporció molt menor, per tant les taxes d'activitat són similars.

La crisi de mineria i el tèxtil és perceptible també a bastants municipis, que disminueixen en població i també en ocupats i taxa d'activitat. Mura, Gaià, Navarcles, Callús, Santa Maria d'Oló, Castellbell i el Vilar o Sant Vicenç de Castellet en serien exemples, tots ells afectats per la davallada del tèxtil i, en conseqüència de la taxa d'activitat. Per exemple a Castellbell aquest sector representava el 1.975 més del 61% de la població ocupada i el 1.991 del 33,8%, i entre 1.986 i 1.991 es perden 336 llocs de treball. En aquests casos es donen situacions semblants a les del Berguedà, de creixement de la taxa d'activitat per descens de la població total.

Ben diferent és la situació de tot un seguit d'altres municipis que, a diferència de la majoria dels anteriors i del que passava al Berguedà, guanyen força o molta població, fet que es reflecteix en la taxa d'activitat. Sant Salvador de Guardiola (amb un augment de 202,4% de població entre 1.975 i 1.991), Santpedor, Sant Fruitós (65,2% més d'habitants), Sant Joan de Vilatorrada (22,8%), Castellnou de Bages (366,7% més de població!). Si tots ells tenen en comú aquest augment de població -que com ja ha quedat clar en aquest mateix capítol té molt a veure amb la seva posició territorial- ben diferent són les seves característiques d'estructura econòmica. Es poden trobar des de municipis que esdevenen atractors d'activitat econòmica industrial -en general amb una disminució d'un antany omnipresent sector tèxtil i un increment de la metal·lúrgia, com en el cas de Sant Fruitós o Santpedor-, o bé comercial, o bé residencial.

Finalment, volem fer esment de dos municipis especialment interessants tant pel seu pes tradicional com per la transformació que han experimentat: Cardona i la capital Manresa. Cardona el 1.975 tenia percentatges similars de població ocupada en el tèxtil (24,8%) i en la mineria (25,2%), el 1.986 acusa fort sobretot la crisi del sector tèxtil, i passa a tenir un 8,5% de la població ocupada en aquest sector, en canvi l'extracció i transformació de minerals es

manté 30,2% i comença a perdre pes fins arribar al 1.991 amb un 22% (xifres que sens dubte ara són menors, malgrat que força dels treballadors de la mina de Cardona que va tancar el 1.990 treballen a les de Sallent i Balsareny). Entre 1.986 i 1.991 Cardona va perdre en total 369 llocs de treball; la població ocupada resident en el sector de l'extracció i transformació de minerals va disminuir en aquest mateix període 519 llocs, degut a la pèrdua de llocs de treball a la mineria (per professions, els llocs de treball de minaires, paletes i treballadors a la indústria disminueixen en 321 entre 1.986 i 1.991).

A la capital comarcal la taxa d'activitat de 1986 (38,4%) també es lleugerament superior a la de 1.975 (37,3%) i el 1.991 augmenta una mica més i se situa en un percentatge similar al de la mitjana comarcal (43,6%). El 1.975 els sectors més importants eren el tèxtil, amb el 19,3% de la població ocupada, la indústria metal·lúrgica (10,8%), el comerç (11,2%), així com en alguns sectors de serveis, els de serveis de reparació (8,11%) i l'ensenyament (6,52%). Des d'aquest punt de partida, el 1.986, el tèxtil s'ha reduït força, 11,3% i la metal·lúrgia es manté (10,6%). El sector de comerç i reparació se situa al 19,6% (el percentatge més elevat, doncs és on es concentren la majoria de comerços de la comarca) i els serveis també presenten percentatges més elevats (lògicament a Manresa s'hi concentren tots els serveis d'abast supramunicipal). El 1.991, el tèxtil ha disminuït encara més i ara presenta un percentatge del 8,0%, la metal·lúrgia presenta un percentatge lleugerament superior (11,6%) i el comerç i la reparació disminueixen una mica (17,3%). Tot aquest ball de dades acaba sintetitzant el procés que s'ha produït a tota la comarca de crisi i transformació de la base econòmica: cap a terciarització i la inversió entre el pes del tèxtil i el mecànic.

Pel que fa als llocs de treball a nivell comarcal i per professions, podem dir que el Bages és una comarca deficitària en llocs de treball: del total de població ocupada de la comarca el 1.991 (55.627 persones), un 4,6% treballa fora la comarca, en una major part un percentatge derivat del 10% de professionals i tècnics que viuen a la comarca i treballen fora. Altres sectors amb dèficit important de llocs de treball a la comarca són el d'Assegurances i finances

(12,1%), l'Hostaleria (5,2%), la Indústria Química (9,1%) i fins i tot el sector tèxtil té més població ocupada que llocs de treball a la comarca (2,5%).

Si ens fixem en l'evolució del nombre de llocs de treball, podem observar que entre 1.986 i 1.991 se n'ha donat un augment important en el conjunt de la comarca, d'un 14,3%. L'augment ha estat general en tots els municipis majors de 5.000 habitants, excepte a Cardona. Manresa presenta un augment de llocs de treball més important que la mitjana comarcal, de manera que augmenta el gran pes que ja tenia l'any 1.986 en l'economia comarcal: passa de contenir, l'any 1.986, el 46,2% dels llocs de treball de la comarca al 47,6% dels mateixos l'any 1.991. Recordem que durant el mateix període Manresa ha perdut població, cosa que no impedeix que concentri cada vegada més llocs de treball.

El dinamisme de Manresa ciutat ha anat acompanyat de l'augment important de llocs de treball dels municipis de la seva àrea urbana, que augmenten també el seu pes dins l'economia comarcal. Això és així no només en el cas de Santpedor (41,9% d'augment dels llocs de treball entre 1.986 i 1.991) i Sant Fruitós (58,9% d'augment), que s'han beneficiat de la difusió d'empreses de Manresa, sinó també dels altres municipis del voltant, com Navarcles (5,3%). Destaca també el dinamisme de Sant Joan de Vilatorrada (augmenta en un 29,9% els llocs de treball que tenia el 1.986), probablement per la transformació del seu caràcter fonamental de "ciutat dormitori" de treballadors industrials a un nou tipus de ciutat amb la seva pròpia dinàmica: gràcies a l'augment de població desconcentrada de Manresa (Sant Joan era la cinquena ciutat de la comarca en nombre d'habitants l'any 1.975, mentre que el 1.996 ha esdevingut la segona, molt per sobre de les altres) ha assolit probablement un llindar que li permet de dotar-se de funcions i per tant de llocs de treball que abans no tenia.

De la resta de municipis que mostrem a les taules 10.4 i 10.5, és interessant i curiós alhora remarcar l'augment de llocs de treball de Sant Vicenç de Castellet, un municipi important però que ha anat perdent població des de

1.981 fins a 1.991 i que per tant semblava abocat a una decadència sostinguda³. Altres municipis tradicionalment importants que havien sofert una dura reconversió industrial semblen també haver-se recuperat a principis dels noranta: Sallent augmenta en un 9,6% els seus llocs de treball, i Súria en un 9%. Navàs també augmenta els seus llocs de treball, al contrari dels municipis industrials veïns del Berguedà.

10.3 Conclusió: una nova dinàmica espacial al voltant de les àrees urbanes i aparent recuperació de les antigues poblacions industrials del Bages

Volem acabar el capítol ressenyant només de forma breu les principals conclusions que es desprenen de l'anàlisi efectuada, que creiem important en tant que manifesten una nova dinàmica espacial al Bages i al Berguedà.

Hem vist com entre 1.975 i 1.986, i sobretot en la darrera dècada, s'ha trencat una lògica de creixement de la població al llarg dels nuclis dels eixos fluvials. En el període analitzat, el creixement de la població tendeix a donar-se de forma concentrada entorn les dues ciutats que structuren l'espai que considerem: Manresa i Berga.

Hem vist també que l'àrea urbana de Manresa s'ha anat configurant amb una ciutat central que perd població (però que guanya llocs de treball) i uns municipis dinàmics al seu voltant que engoleixen l'augment de població i del sòl industrial. Però també que els municipis que han tingut un creixement de tipus residencial tendeixen també a guanyar llocs de treball.

³ És cert que Sant Vicenç ha guanyat població entre 1.991 i 1.996, potser com a conseqüència del nou dinamisme econòmic que mostrava ja l'evolució dels llocs de treball entre 1.986 i 1.991. Serà interessant examinar les dades de llocs de treball de 1.996, que esperem que apareguin ben properament. Si es confirma la tendència, hom pot aventurar que Sant Vicenç treuria partit del seu paper de capitalitat del Bages sud, un cop reestructurada la seva base econòmica després de la crisi dels sectors tradicionals.

Més enllà de l'àrea urbana definida ja als anys setanta, en la darrera dècada s'ha configurat un creixement de població de municipis rurals més allunyats de la ciutat central però que estan ben comunicats, sobretot amb el nou Eix Transversal. Aquesta nova dinàmica ens confirma un creixement de tipus de ciutat difusa (en la forma d'urbanitzacions en bona part dels municipis esmentats), a més del creixement periurbà dels municipis de la rodalia de Manresa.

L'altre fenomen a destacar és que semblen recuperar-se les antigues ciutats industrials (Sant Vicenç, Sallent, Súria) que havien perdut població des de l'any 1.975. Després de la reestructuració industrial que tant ha afectat la seva estructura productiva i que s'havia traduït en pèrdues importants de població, a principis dels anys noranta guanyen llocs de treball, cosa que ens confirma la importància de les aglomeracions urbanes en la nova dinàmica espacial.

En el cas del Berguedà, la situació és força diferent. Ens trobem, al contrari del Bages, amb una disminució de nombre de llocs de treball entre 1.986 i 1.991. Berga és l'únic nucli important que guanya llocs de treball i concentra els guanys de població més importants. Allí, els principals centres industrials segueixen perdent població i llocs de treball, i el fenomen de pèrdua de població des dels nuclis rurals es manté en els darrers anys. Tanmateix, alguns municipis de l'alt Berguedà s'han beneficiat de les activitats turístiques i augmenten la seva població.

Creiem que els fenòmens descrits confirmen la nostra idea de partida: el Bages, i sobretot l'àrea urbana de Manresa es beneficia de la seva proximitat a la regió metropolitana de Barcelona, gràcies a la millora de les comunicacions, de manera que es generen dinàmiques de creixement. Aquestes es focalitzen en les ciutats, si bé la distribució de la població tendeix a difondre's en forma periurbana i de ciutat difusa, tal com manifesta també l'augment de la mobilitat laboral dins la comarca.

Al Berguedà no es manifesten dinàmiques de creixement, ja que segueixen disminuint els llocs de treball i la població. D'entre les poblacions importants, només el nucli de Berga manté una dinàmica positiva, absorbint part de la disminució de la població de la resta de la comarca. Dues són les raons, al nostre parer, d'aquest comportament diferencial: d'una banda sembla que els efectes de l'augment del camp d'externalitats que es manifesten al Bages no arriben al Berguedà, i per l'altra creiem que també és important les diferents característiques de la seva indústria, més dependent en el cas del Berguedà i vinculada a estructures que, com les de les colònies industrials, no han generat històricament la cultura o "atmosfera" industrial afavoridora de dinàmiques de creixement endogen.

11. ANÀLISI DEL CANVI DE L'ESTRUCTURA INDUSTRIAL ENTRE 1986 I 1997

En aquest capítol abordem l'anàlisi dels canvis més recents produïts en l'estructura industrial de les comarques del Bages i del Berguedà. Tal com hem avançat, partim de la hipòtesi que les transformacions que han modificat de forma radical l'estructura econòmica i l'espai de la vall del Llobregat deriven, en un primer moment, de la nova orientació de la política econòmica espanyola a partir de 1.959, i es manifesten amb major cruesa després del canvi del cicle econòmic de 1.975. És a partir d'aquest moment, coincidint amb la creixent obertura de l'economia espanyola, que comencen a tenir efectes a nivell local els fenòmens vinculats amb la transformació global del sistema productiu que han estat conceptualitzats com a superació de l'etapa basada en els mètodes de producció i d'organització social fordistes.

La nostra idea de partida, malgrat aquests antecedents que han desestructurat el model industrial tradicional de la vall mitjana i alta del Llobregat, és que la configuració d'una nova dinàmica en l'especialització industrial i productiva no es manifesta amb més claredat fins a la darrera dècada. És per això que concedim gran importància a l'anàlisi de la transformació de les estructures i dinàmiques en el període que va de 1.986 a 1.997.

Aquesta òptica ens ha portat d'una banda a realitzar una anàlisi molt més detallada de l'evolució del nombre d'establiments i treballadors per sectors industrials des de mitjans dels anys vuitanta fins a mitjans dels noranta, i per l'altra a realitzar una enquesta qualitativa dels sectors més importants i més característics de la indústria bagenca (veure capítol 12) i berguedana (veure capítol 13), des de la perspectiva de la capacitat de les respectives estructures econòmiques i socials de generar un desenvolupament autocentrat.

Per això, una part important dels nostres esforços ha estat dedicada a obtenir i tractar una base de dades de l'estructura industrial del Bages i del Berguedà que permetés reflectir el canvi produït. Hem tingut la sort de poder comptar, referit a l'inici del període, amb uns llistats d'establiments industrials del Bages (de l'any 1.986) i del Berguedà (del 1988) amb el nombre d'afiliats a la Seguretat Social¹. Hem comptat també per al Berguedà amb informació publicada provenint de la mateixa font corresponent a 1.986 i 1.987².

Pel què fa al final del període, hem treballat amb uns llistats d'empreses industrials existents l'any 1.997 al Bages (elaborada pel Consell Tecnològic del Bages) i al Berguedà (elaborada pel CIDEM). Tanmateix, l'anàlisi dels mateixos i la seva comparació amb altres fonts parcials (i amb els censos d'empreses de 1.986 i 1.988 que disposàvem) ens ha portat a la conclusió que si bé inclouen les empreses més importants i són representatius de l'estructura industrial d'ambdues comarques, no són exhaustius, ja que no inclouen totes les empreses realment existents. Per tant, al marge del seu interès evident, els llistats d'empreses industrials de 1.997 no podien ser utilitzats com a element de comparació amb les dades de 1.986 i 1.988.

Molt recentment hem pogut obtenir, a través del Consorci de Formació i Iniciatives Bages Sud i del Consorci de Formació i Iniciatives de Cercs-Berguedà, informació sobre el nombre d'empreses i treballadors de l'INSS corresponents a 1.994 i 1.997, que sí que ens permeten la comparació amb les dades que ja disposàvem, donat que es tracta de la mateixa font i de dades del mateix format³. Per això basarem aquesta anàlisi de les transformacions que han tingut lloc al Bages i al Berguedà en la darrera dècada en la comparació de l'evolució del nombre d'establiments i treballadors entre 1.986 i 1.994/1.997.

¹ Veure Annex A, "El tractament dels censos industrials", el procediment seguit per a constatar la fiabilitat de les dades i el tractament que se n'ha fet.

² Veure DEPARTAMENT DE POLÍTICA TERRITORIAL I OBRES PÚBLIQUES (1991) i MIRALLES i al. (1990).

³ Hem de dir que aquestes dades han arribat als respectius Consorcis del Bages Sud i de Cercs el mes de juliol de 1.998, a través de la seva vinculació amb la xarxa d'observatoris locals del mercat de treball de la Diputació de Barcelona. Aquesta informació, que ens va ser negada per la Tresoreria General de la Seguretat Social de Barcelona, ha estat facilitada per aquesta institució a la Diputació de Barcelona.

Volem aclarir d'entrada una qüestió sobre la naturalesa de les dades que utilitzem. En la terminologia que fa servir el INSS parla d'empreses (i dels treballadors de cadascuna). Ens hem preguntat si es tractava, de fet, d'empreses o d'establiments (unitats de producció). De fet, en els llistats d'empreses que hem utilitzat per a 1.986 (Bages) i 1.988 (Berguedà), ens hem trobat que una mateixa empresa apareixia més d'una vegada, amb una mateixa adreça o diferent, i en un mateix codi d'activitat o diferent. El mateix origen de la informació ens indica que hi ha registrades totes les unitats jurídiques que han de pagar a la Seguretat Social, i si han de pagar per diversos conceptes hi surten varies vegades. Per tant la resposta a la nostra pregunta no és senzilla.

A més, la cosa es complica en els darrers anys, ja que degut a raons fiscals o a d'altres que desconeixem, moltes empreses industrials s'han desdoblant, o bé en iniciar una nova activitat han creat una nova empresa però mantenint un únic centre de producció. Hi ha un establiment productiu en aquests casos, però hi pot haver-hi més d'una empresa. La cosa es pot complicar encara més si hi ha una altra empresa (de la mateixa propietat) que és la que té llogades les naus on es produeix el procés de treball, cosa també freqüent. Totes aquestes empreses apareixeran en els llistats i recomptes de la Seguretat Social, de manera que es tracta d'un recompte bàsicament d'empreses, si bé establiments diferents hi poden sortir també reflectits. Per tant, considerem, amb les matisacions comentades, que es tracta bàsicament de recomptes d'empreses. Degut a tot plegat i a la dificultat de relacionar directament el nombre d'empreses amb el d'establiments productius, hem de tenir en compte que la significació de la dada nombre d'empreses és molt relativa, més enllà del que pugui representar com a indicador de dinamisme un elevat nivell de creació o de desaparició d'empreses. Per això ens fixarem més, en la nostra anàlisi, en la dada del nombre de treballadors.

L'anàlisi de les tendències de l'evolució de l'estructura industrial vindrà acompanyada per l'estudi de les inversions industrials realitzades entre 1.989 i

1.996 al Bages i al Berguedà, i la seva comparació amb les del conjunt de Catalunya, que realitzem en la segona part d'aquest capítol.

11.1 L'evolució de l'estructura industrial del Bages i el Berguedà

Tal com ja s'ha esmentat, l'accés a dos tipus de bases de dades ens ha permès comparar l'estructura industrial del Bages i del Berguedà de mitjans dels anys vuitanta amb la de mitjans dels anys noranta. Per als anys vuitanta, disposem de sengles llistats d'establiments procedents de l'Instituto Nacional de Previsión (del 1.986 per al Bages i de 1.988 per al Berguedà), amb indicació del codi d'activitat i del nombre de treballadors. Per a 1.994 i per a 1.997 disposem de llistats per cada municipi en els que s'indica, desglossat per dos dígits de la CNAE-74, el nombre d'establiments i treballadors de cada subsector, informació procedent de l'Instituto Nacional de la Seguridad Social. Es tracta doncs, de dades que tenen la mateixa font -el segon dels organismes esmentats és el successor del primer- i que per tant podem comparar.

Tanmateix, el tractament d'una informació com aquesta, en el seu origen recopilada amb finalitats recaptatòries, i no per a finalitats acadèmiques, no està exempta de dificultats. La més important, que les empreses són registrades al municipi on tenen la seu social, i no on està localitzat l'establiment productiu⁴, de manera que poden subrepresentar, en àrees més o menys perifèriques, el nivell d'activitat econòmica. A més, aquests mateixos criteris poden variar al llarg del temps. Així, per exemple, la nostra base de dades del Bages de 1.986, el sector 23 (extracció de minerals metàl·lics) no inclou les mines (probablement registrades a Barcelona o a Madrid, on tenen la seu social les empreses que les exploten), mentre que en les dades de 1.994 i 1.997 sí que hi són.

⁴ Per a una explicació de les dificultats trobades, amb exemples concrets, i del tractament donat als llistats originals, veure l'esmentat Annex A.

Per tant l'anàlisi de la informació disponible s'ha de fer-se tenint en compte que no reflecteix exactament la realitat, de manera que les conclusions que se'n derivin han de ser preses amb cautela, a no ser que siguin confirmades per altres fonts. Tenint en compte aquestes precaucions, considerem que l'observació de la informació que presentem a continuació ens és de gran utilitat per a conèixer la transformació de la indústria de la vall mitjana i alta del Llobregat.

Tal com hem dit, ens interessa analitzar la transformació industrial dels deu darrers anys, però donat que hem tingut accés a la informació de 1.994, ens ha semblat interessant d'incorporar-la a la nostra anàlisi, ja que ens permet dividir el període d'estudi en dos moments diferents del cicle econòmic. En efecte, mentre que el subperíode 1.986-94 inclou els anys de *boom* econòmic i els de la profunda depressió iniciada el 1.991, podem considerar que a partir de 1.994 és quan es manifesten més els efectes de la recuperació econòmica general i en particular de l'activitat industrial. El període analitzat es veu també afectat per les repercussions de l'entrada d'Espanya a la Comunitat Econòmica Europea⁵.

11.1.1 Evolució sectorial en la indústria del Bages

A la Taula 11.1 presentem les dades del nombre d'empreses i de treballadors industrials del Bages els anys 1.986, 1.994 i 1.997, classificats per sectors de la CNAE-74.

⁵ L'ingrés a la Comunitat Econòmica Europea es va produir el 1 de gener de 1.986, i el període transitori durant el qual es van anar desmantellant les barreres duaneres, tal com estableix l'acord d'adhesió, durà sis anys, de manera que la integració plena a tots els efectes a la C.E.E. es produí el primer de gener de 1.993 (coincidint amb la implantació efectiva del mercat únic europeu segons les disposicions de l'Acta Única).

Taula 11.1. Estructura industrial del Bages. 1986, 1994 i 1997, classificació segons CNAE74. Nombre d'empreses i treballadors per sectors de la CNAE-74

Sector i codi CNAE-74	1986			1994			1997		
	Empreses	Treballadors	Mitjana	Empreses	Treballadors	Mitjana	Empreses	Treballadors	Mitjana
22 Producció i 1a. transformació de metalls	8	119	14,9	8	343	42,9	13	423	32,5
23 Extracció minerals no metàl·lics	2	6	3,0	18	1.136	63,1	19	1.130	59,5
24 Productes minerals no metàl·lics	83	757	9,1	48	471	9,8	65	548	8,4
25 Indústria química	27	248	9,2	27	278	10,3	40	414	10,4
31 Productes metàl·lics (excepte mat. transport)	193	1.791	9,3	289	2.117	7,3	387	2.495	6,4
32 Maquinària i equip. mecànic	235	2.294	9,8	86	540	6,3	85	586	6,9
34 Maquinària i material elèctric	34	307	9,0	36	389	10,8	43	652	15,2
35 Material electrònic (excepte ordinadors)	5	6	1,2	6	16	2,7	6	21	3,5
36 Vehicles automòbils i peces de recanvi	13	1.496	115,1	24	1.066	44,4	33	1.416	42,9
37 Construcció naval	0	0	-	0	0	-	1	4	4,0
38 Altre material de transport	4	7	1,8	1	40	40,0	3	13	4,3
39 Instruments de precisió, òptica i similars	2	21	10,5	3	49	16,3	5	87	17,4
41 Productes alimentaris, begudes i tabac	221	764	3,5	139	1.428	10,3	139	1.568	11,3
42 Sucre, vi i altres	48	157	3,3	47	373	7,9	47	297	6,3
43 Tèxtil	463	12.485	27,0	211	3.843	18,2	218	3.560	16,3
44 Cuir	7	49	7,0	8	94	11,8	5	33	6,6
45 Calçat, vestit i confecció tèxtil	54	1.220	22,6	87	749	8,6	107	921	8,6
46 Fusta suro i mobles de fusta	282	1.171	4,2	163	956	5,9	182	1.033	5,7
47 Paper, arts gràfiques i edició	49	231	4,7	57	603	10,6	67	739	11,0
48 Transformació del cautxú i plàstics	30	248	8,3	49	448	9,1	45	516	11,5
49 Altres indústries manufactureres	8	40	5,0	12	64	5,3	10	91	9,1
Total indústries (sense subsector 23)	1.766	23.411	13,3	1.301	13.867	10,7	1.501	15.417	10,3
Total indústries	1.768	23.417	13,2	1.319	15.003	11,4	1.520	16.547	10,9

Font: Dades 1986, facilitades per CIDEM, provinents de l'INSS.

Dades 1994 i 1997, facilitades pel Consorci de Formació i Iniciatives del Bages Sud, provinents de l'INSS.

Podem veure-hi reflectit l'important procés de desindustrialització que ha viscut la comarca durant el període analitzat, però les dades reflecteixen també una dinàmica molt diferent en els dos subperíodes considerats. Sense considerar l'activitat minera⁶, entre 1.986 i 1.994 el nombre d'empreses del Bages va disminuir en un 26%, mentre que el nombre de treballadors ho va fer en un 41%. La recuperació de l'activitat entre 1.994 i 1.997 s'ha traduït en un augment important del nombre d'empreses (un 15% entre les dues darreres dates) i del nombre de treballadors (un 11%). Tot i així, el 1.997 hi havia a la comarca del Bages un 15% d'empreses i un 34% de treballadors menys que el 1.986. Aquest procés de reestructuració ha comportat també una disminució de la grandària mitjana de les empreses, que ha passat de 13,3 treballadors per empresa a l'inici del període a 10,3 al final del mateix.

Taula 11.2. Evolució de l'estructura industrial del Bages. 1986, 1994 i 1997.
(per grans agrupacions de sectors)

	1986		1994		1997	
	Empreses	Treballadors	Empreses	Treballadors	Empreses	Treballadors
A. Total indústria (sense sector 23)	1.766 100	23.411 100	1.301 74	13.867 59	1.501 85	15.417 66
B. Tèxtil (sector 43)	463 100	12.485 100	211 46	3.843 31	218 47	3.560 29
C. Indústria (excepte tèxtil) (A - B)	1.303 100	10.926 100	1.090 84	10.024 92	1.283 98	11.857 109
D. Metall (sectors 22, 31-39)	494 100	6.041 100	453 92	4.560 75	576 117	5.697 94
E. Resta Indústria (C - D)	809 100	4.885 100	637 79	5.464 112	707 87	6.160 126

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INSS

Tanmateix, no podem fer-nos una idea fidedigna del comportament de la indústria del Bages considerant només les dades generals esmentades, ja que la importància del sector tèxtil fa que sigui l'evolució d'aquest sector el que marqui la tendència de les grans xifres comarcals. Per això hem agrupat les dades fonamentals de l'evolució de la indústria comarcal en la taula 11.2, que

⁶ En aquesta part de l'anàlisi no tindrem en compte el sector 23 de la CNAE-74 per la raó esmentada més amunt.

distingeix els sectors més importants de l'economia comarcal, per tal de ressaltar que la imatge que resulta de l'evolució industrial si descomptem el tèxtil no és pas tant negativa. Així, si no tenim en compte el sector tèxtil (filat i teixit), per a la resta de la indústria ens trobem que l'any 1.994 la disminució del nombre d'empreses respecte al 1.986 era només del 16%, i la de llocs de treball del 8%; l'any 1.997 el nombre d'empreses havia pràcticament recuperat el nivell de 1.988, mentre que el nombre de llocs de treball el superava en un 9%.

Tal com veiem a la taula 11.3 l'estructura productiva ha sofert una important transformació en el període estudiat. Si el 1.986 el sector tèxtil era encara el predominant en nombre d'empreses i de treballadors, deu anys després aquest sector ha tingut pèrdues molt importants, i en canvi el sector que es configura com a més important de la comarca és el metall. Això ha anat acompanyat d'un procés de diversificació de la indústria bagenca, de manera que si l'any 1.986 els dos sectors més importants (el de filat i teixit -codi 43 de la CNAE- i el metall -codis 22 i del 31 al 39) representaven el 79% dels llocs de treball, el 1.994 ja només representaven el 61% i el 1.997 el 60%.

Començarem l'anàlisi sectorial pel tradicionalment més important. El sector del tèxtil, cuir i confecció ha passat d'ocupar 13.754 treballadors (el 58,5% dels llocs de treball industrials de la comarca) el 1.987 a només 4.514 (el 29,3%). Cal dir doncs que malgrat disminuir en un 67%, els llocs de treball d'aquest sector, l'any 1.997 encara representen quasi una tercera part de tots els llocs de treball industrial de la comarca. El nombre d'empreses del sector ha disminuït, però representen encara el 22% de les empreses industrials del Bages.

Taula 11.3. Estructura industrial del Bages. 1986, 1994 i 1997
Percentatge de cada sector CNAE-74 (sense codi 23)

Sector i codi CNAE-74	1.986		1.994		1.997	
	Empreses	Treballadors	Empreses	Treballadors	Empreses	Treballadors
MATERIALS DE CONSTRUCCIÓ						
24 Productes minerals no metàl·lics	4,7	3,2	3,7	3,4	4,3	3,6
QUÍMICA I CAUTXÚ						
25 Indústria química	3,2	2,1	5,8	5,2	5,7	6,0
48 Transformació del cautxú i plàstics	1,5	1,1	2,1	2,0	2,7	2,7
METALL						
22 Producció i 1a. transformació de metalls	1,7	1,1	3,8	3,2	3,0	3,3
31 Productes metàl·lics (excepte mat. transport)	28,0	25,8	34,8	32,9	38,4	37,0
32 Maquinària i equip. mecànic	0,5	0,5	0,6	2,5	0,9	2,7
34 Maquinària i material elèctric	10,9	7,7	22,2	15,3	25,8	16,2
35 Material electrònic (excepte ordinadors)	13,3	9,8	6,6	3,9	5,7	3,8
36 Vehícles automòbils i peces de recanvi	1,9	1,3	2,8	2,8	2,9	4,2
37 Construcció naval	0,3	0,0	0,5	0,1	0,4	0,1
38 Altre material de transport	0,7	6,4	1,8	7,7	2,2	9,2
39 Instruments de precisió, òptica i similars	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0
ALIMENTACIÓ						
41 Productes alimentaris, begudes i tabac	0,2	0,0	0,1	0,3	0,2	0,1
42 Sucre, vi i altres	0,1	0,1	0,2	0,4	0,3	0,6
TÈXTEL, CUIR I CONFECCIÓ						
43 Tèxtil	15,2	3,9	14,3	13,0	12,4	12,1
44 Cuir	12,5	3,3	10,7	10,3	9,3	10,2
45 Calçat, vestit i confecció tèxtil	2,7	0,7	3,6	2,7	3,1	1,9
ALTRES						
46 FUSTA, suro i mobles de fusta	29,7	58,8	23,5	33,8	22,0	29,3
47 PAPER, arts gràfiques i edició	26,2	53,3	16,2	27,7	14,5	23,1
49 ALTRES indústries manufactureres	0,4	0,2	0,6	0,7	0,3	0,2
Total indústries (sense subsector 23)	19,2	6,2	17,8	11,7	17,3	12,1
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Font: Dades 1986, facilitades per CIDEM, provinents de l'INSS.

Dades 1994 i 1997, facilitades pel Consorci de Formació i Iniciatives del Bages Sud, provinents de l'INSS.

Però cal tenir en compte l'evolució diferenciada dels components tèxtil i confecció. És el sector pròpiament tèxtil (filat i teixit) el que ha sofert la davallada important, el que ha perdut més de la meitat de les empreses (de 463 a 218) i el 70% dels llocs de treball (veure el sector 43 a la taula 11.2). I ha seguit perdent llocs de treball, si bé ha augmentat lleugerament el nombre d'empreses, des de 1.994. A la crisi del sector que ha portat al tancament de moltes fàbriques cal afegir la destrucció de molts llocs de treball degut a inversions en maquinària que incorporen tecnologies noves en els processos productius. Lògicament la grandària de les empreses tèxtils ha disminuït, dels 27 empleats de mitjana el 1.986 als 16,3 de 1.997.

En canvi, el subsector de calçat i confecció presenta un comportament diferenciat en els dos períodes que considerem. En el primer, acompanya una pèrdua de llocs de treball amb un augment molt gran del nombre d'empreses. A partir de 1.994, en canvi, augmenta tant el nombre d'empreses com el de llocs de treball. La mitjana de treballadors per empresa és de 22,6 l'any 1.986, i de 8,6 tant el 1.994 com el 1.997. Hom pot suposar que la reestructuració del sector va tenir lloc en el primer subperíode, amb la pèrdua de llocs de treball; i que un cop feta aquesta -i aprofitant una bona conjuntura econòmica i un valor adequat de la pesseta-, el subsector evoluciona prou bé.

Considerant doncs el canvi en la dinàmica dels sectors tèxtil i de la confecció, hi trobem tots els trets d'una transformació en el sentit d'augmentar la "flexibilitat" de les empreses. Ens podem preguntar fins a quin punt l'augment de la confecció en el darrer període no permet pensar en l'inici d'un camí virtuós en la indústria tèxtil comarcal: la substitució de producció tèxtil de poc valor afegit per producció com la confecció, de més valor afegit. Cal dir, però que l'augment de llocs de treball de la confecció no compensa la pèrdua que té lloc en el subsector tèxtil.

El sector que predomina en l'estructura actual de la indústria bagenca és el metall, malgrat que ocupa menys treballadors que fa deu anys. En efecte, el sector ha passat de 494 empreses i 6.041 llocs de treball l'any 1.986 a 576

empreses i 5.697 llocs de treball el 1.997. Com a conseqüència la grandària mitjana de les empreses ha disminuït de 12,2 a 9,9 treballadors per empresa. Cal dir que a part del tèxtil i la confecció, el metall és el sector que més ha patit la conjuntura negativa del primer dels dos subperíodes, i també el que ha presentat una recuperació més gran a partir de 1.994. Així, entre 1.986 i 1.994 el sector perdé el 8% de les empreses i mil cinc-cents llocs de treball (quasi el 25% dels que tenia el 1.986). Entre 1.994 i 1.997, en canvi, el creixement del nombre d'empreses i de llocs de treball ha estat espectacular (un 27% i un 25%, respectivament).

Quin metall ens trobem? Podem distingir en primer lloc el sector de primera transformació; molt poc present a la comarca l'any 1.986, i que el 1.997 ha augmentat el seu pes de forma important, tant en nombre d'empreses com de treballadors.

Pel que fa a la fabricació de maquinària i equip mecànic, aquest subsector decreix de manera molt important: l'any 1.986 és el subsector que ocupava més gent, ja que encara estaven en funcionament algunes de les grans empreses que fabricaven maquinària tèxtil⁷. Però la fallida, provocada per la disminució de la demanda en desaparèixer moltes empreses tèxtils, afectà les grans empreses i moltes de petites, de manera que actualment hi ha al Bages poc més d'una tercera part de les empreses i una quarta part dels treballadors que hi havia el 1.986. La gran pèrdua es donà abans de 1.994, i el subsector no s'ha recuperat⁸.

El subsector CNAE 34, que recull les grans empreses auxiliars de l'automòbil, presenta una davallada important fins el 1.994, i una remuntada posterior que li permet gairebé d'arribar al mateix nombre de llocs de treball que el 1.986. En

⁷ La Maquinària Industrial va tancar les seves portes el 1.987, i la Metal·lúrgica Tèxtil va tancar definitivament l'any 1.992, després d'haver-se traslladat l'any 1.975 del centre de Manresa a la colònia dels Comdals (als afores de la ciutat), on es transformà en una altra raó social, quina activitat principal era la foneria.

⁸ Tot i això, hi ha unes poques empreses, tal com veurem més endavant, que han aconseguit un nínxol de mercat i s'han expandit de forma important en els darrers anys. Però l'augment d'activitat i d'ocupats d'uniques poques empreses no impedeix que es tracti d'un subsector que ha perdut molt de pes en l'activitat industrial de la comarca.

tot cas el què s'ha donat és la disminució del nombre de treballadors de les grans empreses, i l'augment dels darrers anys s'ha donat en empreses petites. Tot i així, i malgrat la considerable disminució del nombre de treballadors per empresa (el 1.986 era de 115), es tracta del subsector que té la grandària mitjana més gran (43 treballadors), en incloure algunes empreses mitjanes que per la comarca són grans.

Però l'activitat d'aquestes empreses auxiliars de l'automòbil té efectes multiplicadors en tot el sistema local del metall, de manera que l'augment del nombre d'empreses i de treballadors del subsector més genèric que inclou els tallers mecànics (codi CNAE 31), s'explica fonamentalment perquè moltes d'aquestes empreses treballen per a les proveïdores dels fabricants d'automòbil. Aquest subsector ha augmentat el nombre de treballadors en els dos subperíodes, i en ell trobem també reflectit el fenomen de la disminució de la grandària de les empreses. Per fer-nos una idea de la importància del sector, direm que l'any 1.997 representa el 25,8% de les empreses industrials del Bages, i el 16,2% dels treballadors industrials.

La fabricació de maquinària i material elèctric, poc present a l'inici del període, ha augmentat el seu pes de forma contínua, i el 1.997 representa un percentatge relativament important de la indústria del metall (un 11,4% dels treballadors del metall). En canvi, hi ha dos subsectors pràcticament inexistents a la comarca: el de material electrònic i els instruments de precisió.

Les consideracions realitzades fins aquí ens configuren les característiques del sector del metall del Bages: es tracta fonamentalment d'un sector que s'articula al voltant de la indústria auxiliar de l'automòbil, en el que pràcticament ha desaparegut la construcció de maquinària per a la indústria tèxtil, que s'havia desenvolupat seguint la lògica dels districtes industrials tradicionals. Al costat d'això, destaquem la pràctica inexistència d'empreses dels sectors tecnològicament innovadors.

Un altre sector que adquireix una creixent importància en la indústria comarcal és el de l'alimentació. Aquest ha sofert durant el període analitzat una reducció important de nombre d'empreses, acompanyada d'un augment significatiu del nombre de treballadors (doblen els seus efectius). A més de l'augment de la grandària mitjana de les empreses (de 3,4 a 10,0 treballadors entre 1.986 i 1.997), creiem interessant destacar que l'increment dels llocs de treball es dona al llarg de tot el període, és a dir, es tracta d'un sector en expansió, independentment de la conjuntura econòmica.

El sector de la fusta, suro i mobles segueix sent important (un 6,7% dels llocs de treball del Bages), però presenta una dinàmica descendent, i segueix la conjuntura: a partir de 1.994 remunta el nombre d'empreses i de llocs de treball, sense arribar però als nivells de 1.986. La mateixa evolució segueix una altra indústria tradicional i amb un pes important a la part sud de la comarca, la de materials de construcció (codi 24), que també perd pes en l'economia comarcal.

Els sectors de la química i de la transformació del cautxú i plàstics presenten en canvi un important augment d'empreses i de llocs de treball, en els dos subperíodes considerats, de manera que augmenta el seu pes dins l'economia comarcal, i el darrer any considerat compta amb el 6% dels llocs de treball industrials. L'altre sector que també presenta una dinàmica positiva és el del paper i edició.

Per acabar aquest repàs sectorial, podem dir que malgrat l'esmentada tendència a la disminució de la grandària dels establiments, hi ha uns sectors, precisament els que presenten una dinàmica més positiva, que tendeixen a augmentar la grandària mitjana: es tracta de la química, cautxú i plàstics, alimentació, fusta, paper, primera transformació de metalls, material elèctric, i instruments de precisió. En aquests subsectors, creiem que el que es dona és que la pròpia dinàmica positiva permet a les empreses augmentar la plantilla per fer front a augments de la capacitat productiva; es tractaria doncs, d'un element que reflectiria la consolidació d'aquestes activitats.

Això ho podem comprovar millor si considerem no només les dades de grandària mitjana de les empreses sinó tota l'estructura de la grandària de les empreses segons el nombre de treballadors. La taula 11.4 ens mostra, per als tres anys considerats, el percentatge d'empreses i d'assalariats que hi ha en cada tram d'empreses (veure les dades absolutes a l'annex B, taula B.51).

Hom pot observar, i aquesta és una característica que es manté constant al llarg del període estudiat, que una gran part de les empreses (al voltant del 70%) té menys de 5 treballadors. Aquestes empreses més petites engloben el 12% dels llocs de treball industrials de la comarca el 1.986, percentatge similar (el 12,6%) al de 1.997.

Pel cantó contrari, el de les empreses grans, l'any 1.986 les empreses de més de 500 treballadors (tres segons la nostra base de dades, però n'hi havia alguna altra que no hi apareix) ocupaven el 9% dels treballadors industrials; les de 100 a 250 treballadors (el 2,3% de totes les empreses) ocupaven el 34,1% dels assalariats. El 1.994 ja no hi havia cap empresa més gran de 500 treballadors, i les empreses de més de 100 treballadors eren l'1,9% del total, i ocupaven el 28,3% dels treballadors. L'any 1.997 l'1,6% de les empreses tenen més de 100 treballadors, i representen el 28,7% dels treballadors. Aquesta dada ja ens indica un augment de la grandària mitjana de les empreses més grans, i de fet, es passa de una empresa major de 250 treballadors el 1.994 a tres el 1.997. Cal dir també entre les empreses més grans han desaparegut les tèxtils (ja no n'hi ha cap de més de 250 treballadors) i ara les que tenen més treballadors són les del metall.

Taula 11.4 Estructura Industrial del Bages, segons grandària de les empreses (per nombre de treballadors). 1986, 1994 i 1997

1986		de 1 a 5		de 6 a 10		de 11 a 25		de 26 a 50		de 51 a 100		de 101 a 250		de 251 a 500		mes de 500		TOTAL	
Codi CNAE74	Nom sector	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.
22	Producció i transf. de metalls	62,5	10,1	0,0	0,0	12,5	9,2	12,5	22,7	12,5	58,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
24	Producció d'altres minerals	60,2	16,6	15,7	11,6	16,9	34,3	4,8	20,1	2,4	17,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
25	Indústria química	51,9	14,5	22,2	16,9	18,5	30,6	7,4	37,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
31	Fab. Prod. metàl·lics	74,6	16,9	12,4	9,3	7,8	14,7	1,6	5,8	2,1	16,3	1,0	19,4	0,5	17,7	0,0	0,0	100,0	100,0
32	Construcció de maquinària	64,3	15,8	14,9	11,2	13,6	22,4	5,1	19,5	1,3	9,8	0,4	10,0	0,4	11,4	0,0	0,0	100,0	100,0
34	Const. material elèctric	58,8	14,7	8,8	7,8	26,5	42,7	2,9	13,4	2,9	21,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
35	Fab. material electrònic	100,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
36	Construcció de vehicles	30,8	0,8	7,7	0,5	15,4	1,7	15,4	5,0	7,7	6,0	7,7	12,0	7,7	23,2	0,1	50,7	100,0	100,0
38	Const. altres mat. transports	100,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
39	Fab. instr. precisió	50,0	4,8	0,0	0,0	50,0	95,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
41	Ind. Alimentàries	90,0	55,2	5,0	11,0	3,6	16,4	1,4	17,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
42	Sucre i vi	89,6	49,0	8,3	19,1	0,0	0,0	2,1	31,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
43	Ind. Tèxtils	58,1	5,6	9,9	2,7	11,9	7,4	6,9	10,0	5,8	16,8	5,4	29,4	1,5	17,4	0,0	10,6	100,0	100,0
44	Ind. Cuir	42,9	10,2	42,9	44,9	14,3	44,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
45	Ind. Confecció	37,0	4,6	22,2	7,3	20,4	15,2	9,3	13,2	7,4	23,3	1,9	12,6	1,9	23,9	0,0	0,0	100,0	100,0
46	Ind. Fusta	85,1	40,9	7,4	13,0	5,0	19,8	1,8	12,6	0,7	13,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
47	Ind. Paper	71,4	37,2	22,4	35,9	4,1	15,6	2,0	11,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
48	Ind. Cautxú	56,7	16,9	20,0	19,0	13,3	25,4	10,0	38,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
49	Altres indústries	62,5	30,0	25,0	42,5	12,5	27,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
% TOTAL INDÚSTRIA		69,6	11,9	11,2	6,2	9,9	12,4	4,2	11,9	2,5	14,6	1,7	19,6	0,6	14,5	0,0	8,9	100,0	100,0
1994		de 1 a 5		de 6 a 10		de 11 a 25		de 26 a 50		de 51 a 100		de 101 a 250		de 251 a 500		mes de 500		TOTAL	
Codi CNAE74	Nom sector	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.
22	Producció i transf. de metalls	25,0	0,6	25,0	4,4	12,5	7,3	12,5	9,0	0,0	0,0	25,0	78,7	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
24	Producció d'altres minerals	62,5	14,4	10,4	8,1	16,7	26,1	8,3	32,7	2,1	18,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
25	Indústria química	55,6	12,9	14,8	12,2	18,5	25,2	7,4	22,3	3,7	27,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
31	Fab. Prod. metàl·lics	70,2	20,2	14,9	15,4	8,0	17,9	5,5	25,0	0,7	6,7	0,7	14,8	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
32	Construcció de maquinària	68,6	23,7	9,3	12,4	19,8	50,2	2,3	13,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
34	Const. material elèctric	47,2	10,0	25,0	17,0	22,2	34,4	2,8	10,0	0,0	0,0	2,8	28,5	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
35	Fab. material electrònic	83,3	62,5	16,7	37,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
36	Construcció de vehicles	54,2	3,4	8,3	1,7	8,3	3,9	4,2	3,5	12,5	17,8	8,3	32,5	4,2	37,2	0,0	0,0	100,0	100,0
38	Const. altres mat. transports	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
39	Fab. instr. precisió	66,7	10,2	0,0	0,0	0,0	0,0	33,3	89,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
41	Ind. Alimentàries	68,3	14,1	12,2	9,2	11,5	17,6	5,0	16,4	0,0	0,0	2,9	42,6	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
42	Sucre i vi	61,7	19,6	21,3	19,3	10,6	20,9	4,3	17,7	2,1	22,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
43	Ind. Tèxtils	54,5	6,0	10,4	4,3	16,6	15,7	8,1	16,2	6,2	24,1	4,3	33,8	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
44	Ind. Cuir	75,0	24,5	12,5	6,4	0,0	0,0	0,0	0,0	12,5	69,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
45	Ind. Confecció	70,1	18,4	14,9	13,8	6,9	11,3	5,7	26,0	1,1	7,1	1,1	23,4	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
46	Ind. Fusta	76,7	27,9	11,7	15,2	9,8	25,7	1,2	7,1	0,0	0,0	0,6	24,1	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
47	Ind. Paper	54,4	10,9	15,8	12,4	19,3	26,2	7,0	23,9	3,5	26,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
48	Ind. Cautxú	57,1	14,7	24,5	20,1	6,1	11,4	10,2	40,2	2,0	13,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
49	Altres indústries	66,7	28,1	16,7	18,8	16,7	53,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
% TOTAL INDÚSTRIA		64,8	12,4	13,7	9,2	12,1	17,1	5,5	17,3	2,0	12,3	1,7	22,4	0,2	5,9	0,1	3,4	100,0	100,0
1997		de 1 a 5		de 6 a 10		de 11 a 25		de 26 a 50		de 51 a 100		de 101 a 250		de 251 a 500		mes de 500		TOTAL	
Codi CNAE74	Nom sector	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.
22	Producció i transf. de metalls	61,5	3,1	7,7	1,4	0,0	0,0	15,4	13,0	7,7	19,6	0,0	0,0	7,7	62,9	0,0	0,0	100,0	100,0
24	Producció d'altres minerals	64,6	16,1	10,8	10,0	15,4	28,3	7,7	32,5	1,5	13,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
25	Indústria química	65,0	12,3	12,5	8,2	15,0	24,2	2,5	8,9	2,5	18,1	2,5	28,3	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
31	Fab. Prod. metàl·lics	74,4	23,4	9,8	12,1	9,6	23,1	5,4	29,3	0,5	6,2	0,3	5,9	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
32	Construcció de maquinària	68,2	20,6	11,8	13,3	15,3	37,5	3,5	19,8	1,2	8,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
34	Const. material elèctric	51,2	6,1	23,3	11,7	14,0	14,4	7,0	17,5	0,0	0,0	4,7	50,3	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
35	Fab. material electrònic	66,7	38,1	33,3	61,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
36	Construcció de vehicles	60,6	3,4	6,1	0,9	9,1	3,5	6,1	4,9	3,0	6,1	9,1	29,2	6,1	51,9	0,0	0,0	100,0	100,0
37	Construcció naval	100,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
38	Const. altres mat. transports	66,7	38,5	33,3	61,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
39	Fab. instr. precisió	80,0	13,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	20,0	86,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
41	Ind. Alimentàries	66,9	12,6	12,2	9,2	12,9	19,2	3,6	11,3	2,2	13,7	2,2	33,9	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
42	Sucre i vi	74,5	25,9	14,9	17,2	4,3	10,4	4,3	20,5	2,1	25,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
43	Ind. Tèxtils	61,0	7,6	10,1	4,6	13,8	14,7	6,4	14,0	5,0	21,7	3,7	37,4	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
44	Ind. Cuir	80,0	21,2	0,0	0,0	0,0	0,0	20,0	78,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
45	Ind. Confecció	70,1	15,6	16,8	14,2	5,6	10,3	3,7	18,0	2,8	22,8	0,9	19,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
46	Ind. Fusta	78,0	25,8	12,1	16,7	7,1	18,7	1,6	9,4	0,5	6,6	0,5	22,9	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
47	Ind. Paper	61,2	10,8	11,9	8,1	16,4	21,8	4,5	16,4	6,0	42,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
48	Ind. Cautxú	46,7	7,8	22,2	14,9	20,0	27,9	6,7	20,3	4,4	29,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
49	Altres indústries	70,0	9,9	10,0	6,6	10,0	23,1	0,0	0,0	10,0	60,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
% TOTAL INDÚSTRIA		68,1	12,6	12,2	8,6	11,1	16,5	4,8	15,7	2,2	14,9	1,3	19,8	0,3	8,9	0,1	3,1	100,0	100,0

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INSS.

Entre 1.986 i 1.997 augmenta el percentatge de treballadors en empreses petites, en totes els trams fins a 100 treballadors, i per tant disminueix el percentatge en empreses més grans. Pel què fa el empreses, augmenta el percentatge de les més petites de 50 treballadors i disminueix el de les més grans. Però aquest augment d'empreses i assalariats en empreses més petites es dóna amb major grau fins a 1.994, i a partir d'aquesta data es dóna un augment generalitzat de la grandària de les empreses, sobretot de les del metall, cosa que ens indica un reforçament de les mateixes.

11.1.2 L'evolució industrial del Berguedà

Pel que fa al Berguedà, a més de l'explotació del llistat d'empreses corresponent a 1.988, existeix informació publicada provenint de l'INSS, del nombre d'empreses i treballadors per als anys 1.986 (DEPARTAMENT DE POLÍTICA TERRITORIAL I OBRES PÚBLIQUES 1991) i 1.987 (MIRALLES i al. 1990).

Hem volgut comparar les dades que presenten les dues publicacions esmentades, en primer lloc per contrastar la fiabilitat i bondat de les explotades per nosaltres, i en segon lloc per valorar en un període de temps lleugerament més llarg les transformacions de la indústria berguedana. La taula 11.5 presenta resumides les dades bàsiques dels tres anys. En ella no s'inclouen les dades corresponents al sector d'Energia i Aigua de 1.988, ja que la nostra font no incloïa les empreses mineres⁹.

⁹ Sí que incloïa 5 empreses de captació d'energia (codi 15 CNAE), que englobaven 16 treballadors. Es tracta en tots els casos d'activitats vinculades a empreses o colònies industrials. D'entre les empreses del sector Energia i Aigua de l'any 1.986 reflectides a la taula 11.5, corresponen al codi 15 tres empreses, amb onze treballadors.

Taula 11.5. Evolució de l'estructura industrial del Berguedà. 1986, 1987, 1988, 1994 i 1997
Per grans agrupacions de sectors

	1986		1987		1988		1994		1997	
	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.
A. Indústria i mineria (sectors 15 al 49)	161 100	4.004 100	177 110	3.637 91	- -	- -	246 153	2.605 65	269 167	2.508 63
B. Energia i aigua ⁽¹⁾ (sectors 15 i 16)	5 100	950 100	5 100	804 85	- -	- -	8 160	177 19	6 120	153 16
C. Indústria (A - B)	156 100	3.054 100	172 110	2.833 93	174 112	3.234 106	238 153	2.428 80	263 169	2.355 77
D. Tèxtil ⁽²⁾ (sector 43)	45 100	2.242 100	59 131	2.154 96	53 118	2.398 107	62 138	1.442 64	60 133	1.289 57
E. Resta Indústria (C - D)	111 100	812 100	113 102	679 84	121 109	836 103	176 159	986 121	203 183	1.066 131

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INSS, provinents de diverses fonts.

⁽¹⁾ Inclou les mines de carbó

⁽²⁾ Les dades de l'any 1986 inclouen també els sectors 44 (cuir) i 45 (calçat, vestit i confecció)

Hom constata clarament la destrucció de llocs de treball en els dos sectors predominants en l'economia berguedana, la mineria del carbó i el tèxtil. L'activitat minera, que tingué el seu màxim d'activitat entre 1.940 i 1.960, havia arribat a ocupar gairebé 2.242 treballadors en aquesta darrera data. A partir d'aquí el nombre d'ocupats disminuí gradualment però de forma continuada (CUADROS i SANCLIMENS 1983; MIRALLES i al. 1990; DEPARTAMENT DE POLÍTICA TERRITORIAL I OBRES PÚBLIQUES 1991), fins que a inicis dels noranta tancaren les principals mines, de manera que actualment només queda en funcionament, i amb un termini ja fixat per tancar l'any 2.005, les mines de cel obert de Saldes (i amb elles la central tèrmica de Cercs, que en consumeix el carbó).

Pel que fa al tèxtil, el descens és també continuat, des dels 3.054 llocs de treball de l'any 1.986 fins els 1.289 de 1.997. La resta d'activitats industrials han tingut poca importància a la comarca (les activitats mineres, energètiques i tèxtils suposaven el 80% dels llocs de treball industrials el 1.986), i sembla que també es veieren afectades per la crisi general de mitjans dels vuitanta, ja que hi ha un descens del nombre de llocs de treball el 1.987. Tanmateix, hom pot apreciar una dinàmica relativament positiva en els darrers deu anys, ja que els llocs de treball industrials fora de la mineria i el tèxtil han augmentat en un 31% entre 1.986 i 1.997.

Tal com hem vist en el cas del Bages, la reducció del nombre de llocs de treball ha estat acompanyada d'un augment del nombre d'empreses, de manera que la grandària mitjana de les empreses tèxtils ha passat, durant el període analitzat, de 49,8 treballadors a 21,4. Pel que fa a les empreses no tèxtils, la grandària mitjana ha disminuït de 7,3 a 5,2 treballadors.

Respecte a les dades de 1.988, la taula 11.5 ens porta a pensar que no reflecteixen correctament la situació d'aquest any, ja indiquen un augment del nombre de llocs de treball, mentre que la tendència de la resta de la sèrie és clarament a la baixa¹⁰. Per tant, si bé les farem servir com a indicatives, els comentaris i conclusions principals els referirem a l'evolució entre 1.986 i 1.997. Això no vol pas dir que les dades de 1.986 i les de 1.987 siguin absolutament coherents entre elles, ja que presenten disparitats poc explicables quan s'entra a considerar la distribució d'empreses i llocs de treball entre sectors i entre els municipis, probablement degudes al problema de fiabilitat de la font original (l'INSS), però sí que ens permeten de veure la tendència dominant de l'evolució de la composició sectorial i la localització intracomarcal de l'activitat. En la Taula 11.6 recollim la informació disponible segons les diverses fonts consultades, en la que hem realitzat una agrupació dels sectors més agregada que en el cas del Bages per poder comparar la informació dels diversos anys.

En el cas del Berguedà, no podem distingir, com fèiem al Bages, entre dues dinàmiques clarament diferenciades abans i després de 1.994, sinó entre la dinàmica del tèxtil i la dels altres sectors industrials.

¹⁰ El llistat original amb el que hem treballat incloïa totes les empreses registrades a l'INP, incloses les tancades. Per a aquestes darreres, feia constar la data de clausura de l'activitat. Hom pot suposar que algunes de les empreses que constaven com a actives en realitat ja havien finalitzat la seva activitat, o bé havien reduït el nombre de treballadors.

Taula 11.6. Estructura Industrial del Berguedà. 1986, 1987, 1988, 1994, 1997, 1998.
Nombre d'empreses i treballadors per sectors CNAE-74

Sectors	1986			1987			1988			1994			1997		
	Emp.	Treb.	Mitjana	Emp.	Treb.	Mitjana	Emp.	Treb.	Mitjana	Emp.	Treb.	Mitjana	Emp.	Treb.	Mitjana
Extracció i transformació minerals (22-24)	14	137	9,8	13	75	5,8	13	193	14,8	16	139	8,7	22	121	5,5
Química (25)	(1)	(1)	-	2	35	17,5	2	37	18,5	3	16	5,3	4	17	4,3
Productes metàl·lics i maquinària (31-39)	34	174	5,1	33	215	6,5	45	191	4,2	54	306	5,7	65	375	5,8
Alimentació (41-42)	18	275	15,3	23	139	6,0	19	124	6,5	39	202	5,2	36	205	5,7
Tèxtil (43)	45	2.242	49,8	59	2.154	36,5	53	2.398	45,2	62	1.442	23,3	60	1.289	21,5
Pell i confecció (44-45)	(2)	(2)	-	6	22	3,7	5	76	15,2	12	68	5,7	14	61	4,4
Fusta i mobles (46)	24	125	5,2	26	141	5,4	25	125	5,0	38	159	4,2	49	176	3,6
Paper i edició (47)	5	42	8,4	5	43	8,6	8	57	7,1	9	63	7,0	10	92	9,2
Altres (3)	16	59	3,7	5	9	1,8	4	33	8,3	5	33	6,6	3	19	6,3
TOTAL	156	3.054	19,6	172	2.833	16,5	174	3.234	18,6	238	2.428	10,2	263	2.355	9,0

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INSS, provinents de diverses fonts.

Notes:

(1) L'any 1986 el sector químic està sumat al d'extracció i transformació de minerals

(2) L'any 1986 el sector de la pell i confecció està inclòs en el tèxtil

(3) Inclou el codi 48 (Transformació del cautxú i plàstics) i el 49 (Altres indústries manufactureres)

Com ja hem dit, el sector tèxtil segueix un descens pronunciat, iniciat els anys seixanta, i que no presenta encara indicis d'aturar-se. Si en el cas del Bages la disminució de llocs de treball entre 1.994 i 1.997 era del 7,4%, en el Berguedà la xifra ateny el 10,6%.

De fet, podem veure que hi ha dos moments de gran disminució: el primer de 1.962 a 1.970, en el que es passa de 10.937 treballadors en el conjunt del sector "Tèxtil, cuir i confecció" a 6.968, i el segon, després d'un període d'estabilitat, a partir de finals dels setantes fins a l'actualitat (veure gràfic 8.1 al capítol 8). Pel que fa a les xifres concretes, hem de tenir en compte tanmateix que les característiques de la font utilitzada subestimen el nombre de llocs de treball existents en la realitat; així, en la recerca conduïda per als treballs d'elaboració del Pla Comarcal de Muntanya del Berguedà (DEPARTAMENT DE POLÍTICA TERRITORIAL I OBRES PÚBLIQUES, 1991), es comptabilitzaven, a partir de les enquestes fetes a les empreses, un total de 4.648 llocs de treball tèxtils, molt per sobre dels 2.242 que donava la informació provenint de l'INSS.

El que sí que s'ha produït és una disminució de la grandària de les empreses i l'aparició de moltes empreses petites. Ens trobem doncs a partir dels anys vuitanta amb un canvi de la tendència anterior de disminució del nombre d'empreses. L'any 1.971 hi havia 71 empreses tèxtils, xifra que s'havia reduït a 45 l'any 1.986. En canvi, el 1.997 el nombre d'empreses és de 60, fet que reflecteix probablement fenòmens de desverticalització i de millors avantatges de la petita dimensió per tot el que s'ha explicat a la part teòrica en relació a la flexibilització de l'economia. La taula 11.7 mostra l'estructura de la grandària de les empreses industrials del Berguedà disponibles.

A part de la disminució del tèxtil, ens interessa destacar que les activitats de confecció, malgrat que augmenten en nombre d'empreses i de treballadors, segueixen representant un percentatge molt petit de l'activitat industrial.

Fora del tèxtil, l'activitat industrial ha experimentat, en canvi, un important creixement en els darrers deu anys: el nombre d'empreses s'ha gairebé doblat i el nombre de treballadors ocupats en empreses no tèxtils ha augmentat en un 31%, amb un increment continuat des de 1.986. Si es vol, el nombre de llocs de treball és encara modest, arriba just al miler, però avui en dia el 45% dels llocs de treball industrials es troben fora del sector tèxtil.

El sector que ha augmentat més el seu pes dins la indústria comarcal ha estat el del metall, que ha passat d'ocupar un 5,7% dels llocs de treball al 15,9%. Cal dir però que es tracta bàsicament d'empreses que fabriquen productes senzills, si bé hi ha nou empreses de maquinària i equip mecànic que ocupen setanta set treballadors, i nou més de fabricació de material elèctric. No hi ha cap empresa del sector electrònic i només una d'instruments de precisió.

El sector d'alimentació, que ocupava l'any 1.986 el 9% dels llocs de treball industrials, va disminuir força el seu pes a mitjans dels anys vuitanta, però s'ha recuperat els noranta, sense arribar al nombre d'ocupats de fa deu anys, i representa actualment el 8,7% dels llocs de treball industrials.

Un altre sector tradicionalment implantat a la comarca i que està en una certa expansió és el de la fusta, que ha doblat el nombre d'empreses i ha passat d'ocupar el 4,1% dels treballadors al 7,5%.

L'extracció i transformació de minerals, inclosa la fabricació de materials de la construcció, ha perdut llocs de treball, i representa al voltant del 5% dels ocupats de la comarca. Finalment, la indústria del paper i edició ha gairebé doblat els seus ocupats, però no arriba al 4% dels llocs de treball industrials de la comarca.

En tots els sectors esmentats s'ha produït un augment significatiu del nombre d'empreses i una disminució de la grandària mitjana, excepte en el de paper i edició, i en els subsectors de maquinària i equip mecànic i en el de material elèctric.

Taula 11.7 Estructura industrial del Berguedà, segons grandària de les empreses (per nombre de treballadors), 1986, 1994 i 1997
 Percentatge sobre el total de treballadors

1986		de 1 a 5		de 6 a 10		de 11 a 25		de 26 a 50		de 51 a 100		de 101 a 250		de 251 a 500		mes de 500		TOTAL	
Codi CNAE74	Nom sector	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.
22	Producció i transf. de metalls	0,0	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100	100
23	Extracció d'altres minerals	66,7	10,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	33,3	89,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100	100
24	Producció d'altres minerals	44,4	11,1	33,3	18,8	11,1	12,0	0,0	0,0	11,1	58,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100	100
25	Indústria química	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100	100
31	Fab. Prod. metàl·lics	75,0	30,3	10,7	15,2	10,7	26,2	3,6	28,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100	100
32	Construcció de maquinària	85,7	73,9	14,3	26,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100	100
34	Cons. material elèctric	90,0	73,9	10,0	26,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100	100
38	Const. altres mat. transports	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
39	Fab. instr. precisió	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
41	Ind. Alimentàries	53,3	17,7	26,7	32,3	20,0	50,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100	100
42	Ind. Alimentàries	50,0	17,9	25,0	28,6	25,0	53,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100	100
43	Ind. Tèxtils	49,1	3,2	5,7	0,8	17,0	7,5	3,8	3,5	7,5	12,6	11,3	35,1	5,7	37,3	0,0	0,0	100	100
44	Ind. Cuir	50,0	12,5	50,0	87,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100	100
45	Ind. confecció	66,7	2,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	33,3	97,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100	100
46	Ind. fusta	72,0	29,6	16,0	30,4	12,0	40,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100	100
47	Ind. paper	50,0	10,5	37,5	33,3	0,0	0,0	12,5	56,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100	100
48	Ind. caubú	100,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100	100
49	Altres indústries	50,0	3,2	0,0	0,0	0,0	0,0	50,0	96,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100	100
TOTAL INDÚSTRIA		60,9	7,6	14,4	5,8	12,6	11,8	2,9	5,8	4,0	15,2	3,4	26,0	1,7	27,7	0,0	0,0	100	100

1994		de 1 a 5		de 6 a 10		de 11 a 25		de 26 a 50		de 51 a 100		de 101 a 250		de 251 a 500		mes de 500		TOTAL	
Codi CNAE74	Nom sector	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.
22	Producció i transf. de metalls	-	0,0	-	0,0	-	100,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	100
23	Extracció d'altres minerals	-	8,1	-	0,0	-	14,0	-	0,0	-	77,9	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	100
24	Producció d'altres minerals	-	57,5	-	42,5	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	100
25	Indústria química	-	18,8	-	0,0	-	81,3	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	100
31	Fab. Prod. metàl·lics	-	28,6	-	18,7	-	15,8	-	0,0	-	36,9	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	100
32	Construcció de maquinària	-	10,3	-	30,8	-	59,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	100
34	Cons. material elèctric	-	30,2	-	25,4	-	0,0	-	44,4	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	100
38	Const. altres mat. transports	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
39	Fab. instr. precisió	-	100,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	100
41	Ind. Alimentàries	-	30,7	-	8,4	-	60,9	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	100
42	Ind. Alimentàries	-	100,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	100
43	Ind. Tèxtils	-	3,1	-	6,5	-	13,9	-	11,7	-	18,4	-	46,5	-	0,0	-	0,0	-	100
44	Ind. Cuir	-	22,2	-	77,8	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	100
45	Ind. confecció	-	23,7	-	15,3	-	61,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	100
46	Ind. fusta	-	32,1	-	33,3	-	34,6	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	100
47	Ind. paper	-	14,3	-	12,7	-	28,6	-	44,4	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	100
48	Ind. caubú	-	3,1	-	56,3	-	40,6	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	100
49	Altres indústries	-	100,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	100
TOTAL INDÚSTRIA		-	13,0	-	11,8	-	21,6	-	9,2	-	16,8	-	27,6	-	0,0	-	0,0	-	1.700

1997		de 1 a 5		de 6 a 10		de 11 a 25		de 26 a 50		de 51 a 100		de 101 a 250		de 251 a 500		mes de 500		TOTAL	
Codi CNAE74	Nom sector	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.
22	Producció i transf. de metalls	-	7,1	-	0,0	-	92,9	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	100
23	Extracció d'altres minerals	-	11,3	-	0,0	-	25,8	-	62,9	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	100
24	Producció d'altres minerals	-	55,6	-	44,4	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	100
25	Indústria química	-	17,6	-	0,0	-	82,4	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	100
31	Fab. Prod. metàl·lics	-	31,6	-	12,7	-	13,2	-	0,0	-	42,5	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	100
32	Construcció de maquinària	-	10,4	-	19,5	-	0,0	-	0,0	-	70,1	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	100
34	Cons. material elèctric	-	35,3	-	13,2	-	0,0	-	51,5	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	100
38	Const. altres mat. transports	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	2
39	Fab. instr. precisió	-	2,4	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	67
41	Ind. Alimentàries	-	37,4	-	29,3	-	93,5	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	100
42	Ind. Alimentàries	-	6,3	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	11
43	Ind. Tèxtils	-	4,8	-	6,1	-	14,9	-	17,8	-	27,9	-	38,6	-	0,0	-	0,0	-	125
44	Ind. Cuir	-	0,0	-	25,7	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	27
45	Ind. confecció	-	13,0	-	13,7	-	13,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	147
46	Ind. fusta	-	102,4	-	31,8	-	28,2	-	44,7	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	103
47	Ind. paper	-	11,8	-	18,4	-	0,0	-	90,8	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	149
48	Ind. caubú	-	0,0	-	58,3	-	91,7	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	92
49	Altres indústries	-	0,2	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	21
TOTAL INDÚSTRIA		-	12,3	-	8,6	-	13,9	-	13,1	-	16,1	-	15,2	-	0,0	-	0,0	-	1.544

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INSS

11.1.3 La localització de la indústria al Bages i al Berguedà

Passem ara a considerar l'evolució de la localització de l'activitat industrial. La nostra font original de les dades de 1.994 i 1.997 agrupava alguns dels municipis, tal com es reflecteix a les taules 11.8 i 11.9¹¹. En el cas del Bages, es tracta d'agrupacions raonables, en tant que la informació d'alguns municipis petits s'ha ajuntat amb la d'altres municipis veïns més grans. Per tal de mantenir al màxim la informació disponible, presentem tanmateix les dades de 1.986 de tots els municipis, cosa que cal tenir en compte a l'hora d'analitzar l'evolució dels municipis afectats. En el cas del Berguedà, en canvi, es produeixen agrupacions sorprenents. Així, s'inclouen a Gironella alguns municipis de l'Alt Berguedà, i a Cercs les colònies industrials de l'Ametlla de Merola (que pertany a Puig-reig) i la Colònia Rosal (municipi d'Olvan).

La distribució espacial de l'activitat industrial a la comarca del Bages ha variat força en els darrers deu anys, tal com es pot veure a la taula 11.8. L'any 1.986 la indústria bagenca està fortament concentrada a la ciutat de Manresa, que conté el 41% de les empreses de la comarca i el 38,7% dels llocs de treball. La resta de nuclis industrials importants són les poblacions que es troben al llarg dels rius Llobregat (Monistrol de Montserrat, Castellbell i el Vilar, Sant Vicenç de Castellet, El Pont de Vilomara, Navarcles, Sallent, Balsareny i Navàs) i Cardoner (la mateixa Manresa, Sant Joan de Vilatorrada, Callús, Súria i Cardona); així com els municipis de Sant Fruitós de Bages i Santpedor, i uns pocs nuclis relativament petits i situats en un entorn rural: Avinyó, Artés, i Santa Maria d'Oló (veure mapa 11.1).

¹¹ Creiem que en les dades que presentem del Berguedà dels anys 1.986, 1.987 i 1.988 es produeixen també les mateixes agregacions de pobles i municipis, malgrat que aquest fet no se'ns adverteix en les fonts publicades de les que hem extret la informació. Basem aquesta afirmació en què no hi ha cap dels pobles que s'han agrupat en altres en els anys 1.994 i 1.997 que aparegui en les dades dels tres primers anys esmentats, i en l'anàlisi que hem fet de les dades de localització de la indústria.

Taula 11.8. Localització de l'activitat industrial del Bages per municipis. 1986, 1994 i 1997.

Municipis	1986		1994		1997	
	Empreses	Treballadors	Empreses	Treballadors	Empreses	Treballadors
Aguilar de Segarra	3	5	-	-	-	-
Artés	57	943	45	671	45	633
Avinyó	35	606	46	599	48	678
Balsareny	30	538	18	167	25	232
Calders	8	123	-	-	-	-
Callús	31	690	19	177	25	228
Cardona	40	602	40	229	44	208
Castellbell i el Vilar	38	1.053	21	270	25	403
Castellgallí	13	157	15	133	24	153
Estany, l'	17	141	7	53	7	66
Fonollosa	6	64	4	85	3	77
Gaià	-	-	3	21	4	37
Manresa	722	9.057	474	4.346	539	4.635
Marganell	1	1	4	4	1	5
Moià	63	339	39	169	40	212
Monistrol de Calders	24	305	-	-	-	-
Monistrol de Montserrat	31	299	20	298	24	309
Mura	3	50	-	-	-	-
Navarces	78	739	55	547	62	616
Navàs	60	892	41	414	51	508
Pont de Vilomara i Rocafort, e	10	271	5	50	8	78
Rajadell	2	7	-	-	-	-
Sallent	119	1.465	55	664	56	649
Sant Feliu Sasserra	25	234	-	-	-	-
Sant Fruitós de Bages	66	932	118	1.743	148	2.207
Sant Joan de Vilatorrada	62	315	73	697	87	734
Sant Mateu de Bages	2	3	4	4	6	15
Sant Salvador de Guardiola	6	28	21	261	23	273
Sant Vicenç de Castellet	83	1.189	64	704	76	697
Santa Maria d'Oló	17	429	7	273	9	172
Santpedor	69	1.138	76	1.090	85	1.342
Súria	45	796	27	198	36	250
Total comarca	1.766	23.411	1.301	13.867	1.501	15.417

Font: Dades 1988, facilitades per CIDEM, provinents de l'INSS.

Dades 1994 i 1997, facilitades pel Consorci de Formació i Iniciatives del Bages Sud, provinents de l'INSS.

Nota: en les dades de 1994 i 1997, els següents municipis inclouen altres municipis o pobles:

Avinyó: inclou Avinyó, Calders, Monistrol de Calders, Mura, Sant Feliu Sasserra i Talamanca.

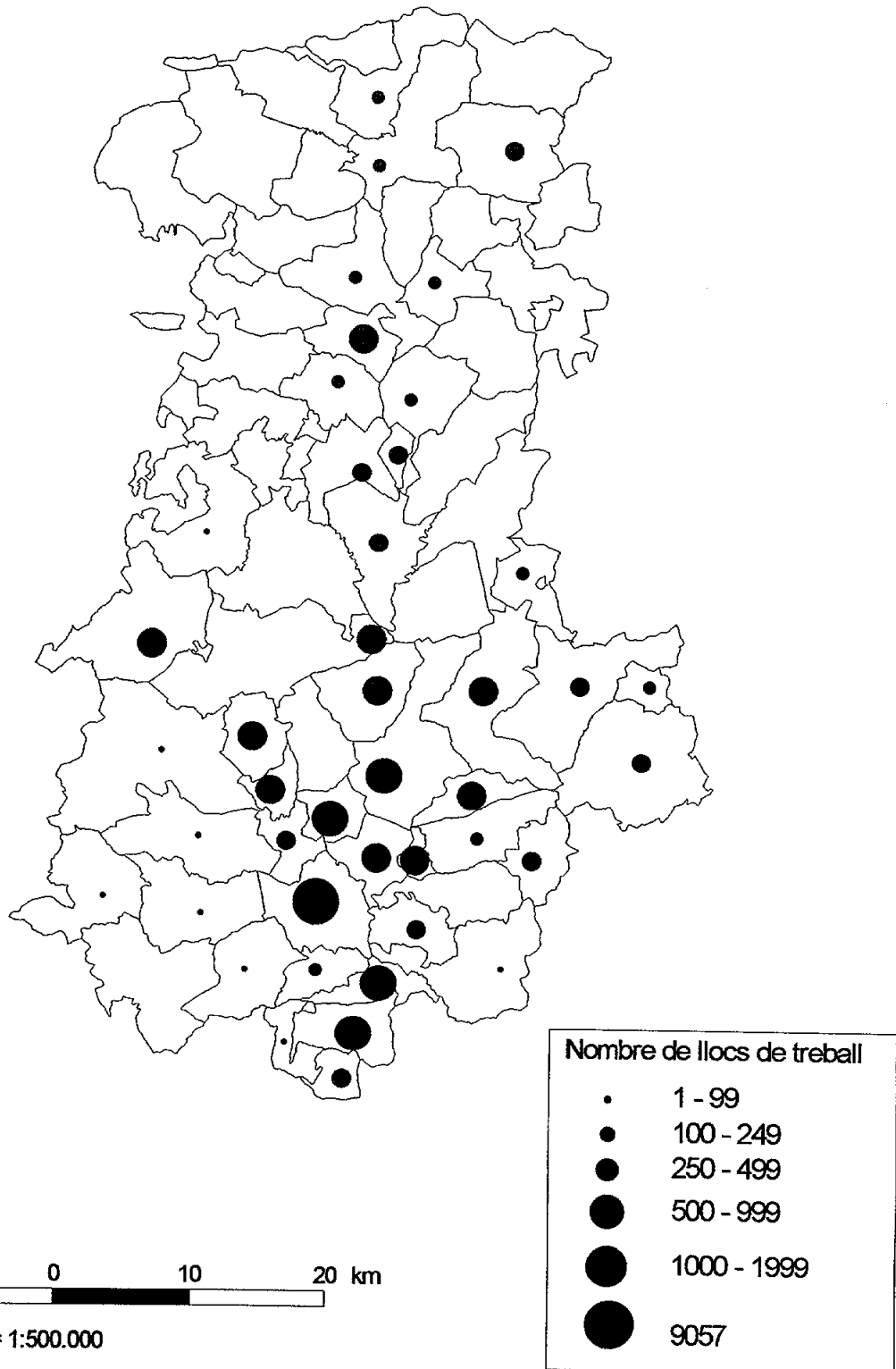
Fonollosa: inclou Castellfollit del Boix, Fonollosa, Maians, Pont de Cabrianes i Viladordis, Fals i Camps.

Santpedor: inclou Santpedor i Castelnou del Bages.

Sallent: inclou la Butjosa, Cabrianes, Cornet i Sallent.

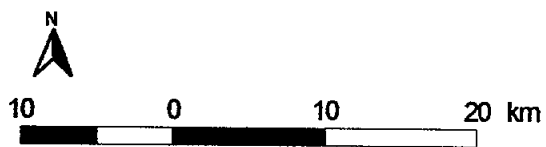
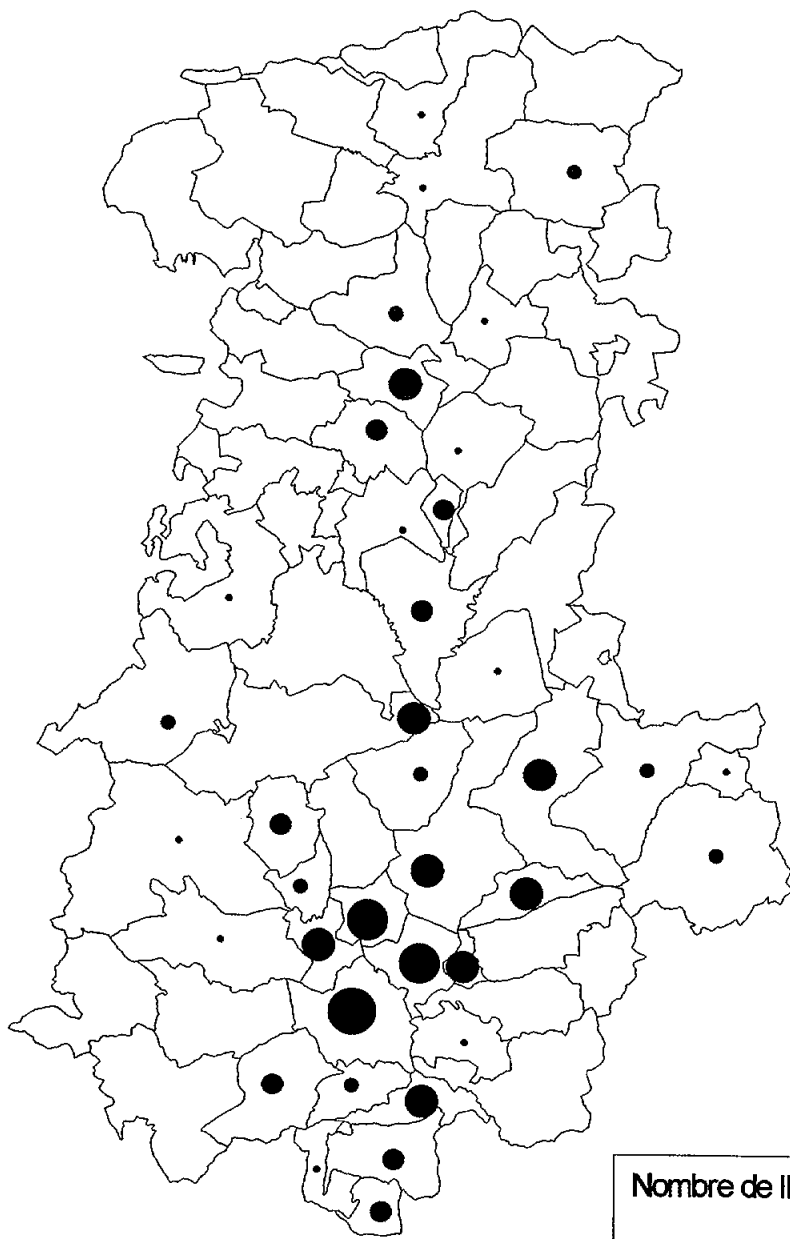
Sant Mateu de Bages: inclou Castelltallat, Coaner i Sant Mateu de Bages.

Mapa 11.1. LOCALITZACIÓ DELS LLOCS DE TREBALL DE TOTA LA INDÚSTRIA
PER MUNICIPIS. BAGES I BERGUEDÀ, 1986

**Mapa 11.2. LOCALITZACIÓ DELS LLOCS DE TREBALL DE TOTA LA INDÚSTRIA
PER MUNICIPIS. BAGES I BERGUEDÀ, 1997**

E= 1:500.000

Nombre de llocs de treball

- 1 - 99
- 100 - 249
- 250 - 499
- 500 - 999
- 1000 - 2300
- 4635

Els cinc nuclis industrials més importants en termes de llocs de treball eren, a part de Manresa i per aquest ordre, Sallent, Avinyó, Sant Vicenç de Castellet, Santpedor, i Castellbell i el Vilar, és a dir, tres d'elles poblacions vinculades al Llobregat, un nucli rural tèxtil (Avinyó), i un nucli proper a Manresa pel qual passa la sèquia que proveeix Manresa (Santpedor).

El mapa dels llocs de treball industrials al Bages l'any 1.997 és força diferent, tal com es pot veure al mapa 11.2. Després de Manresa, els municipis més importants en quant a nombre de treballadors són Sant Fruitós, Santpedor, Sallent, Sant Joan de Vilatorrada i Sant Vicenç de Castellet. Si analitzem la dinàmica dels diferents tipus de municipis entendrem millor les modificacions. En primer lloc, Manresa perd la meitat dels seus llocs de treball industrial, molt per sobre de la disminució del total comarcal, que és del 29%, de manera que passa de tenir el 38% dels ocupats al 28%. Perden també pes dins l'estructura industrial de la comarca els municipis especialitzats en el tèxtil (Avinyó, Oló, Balsareny, Navàs, Callús, Castellbell, i Cardona), i en canvi en guanyen els municipis de la rodalia de Manresa (Sant Fruitós, Sant Joan, Navarcles) i també algunes de les viles més grans com Sallent i Súria. És a dir, en general perden pes els pobles situats a les riberes dels rius Llobregat i Cardener i en guanyen els del pla de Bages.

I és que de fet, si en lloc d'analitzar la dinàmica a nivell municipal tenim en compte la ciutat funcional articulada entorn de Manresa, és a dir, Manresa, Sant Fruitós, Santpedor, Sant Joan i Navarcles, veiem que aquest conjunt de municipis passa de representar el 56,5% de les empreses i el 52% dels llocs de treball el 1.986, al 60,7% de les empreses i el 57,8% dels llocs de treball. S'ha produït per tant un augment de la concentració en la part central de la comarca. En part, degut al trasllat d'empreses de Manresa als tres primers dels municipis esmentats, que disposen de sòl industrial del que manca la capital, però també, de forma indubtable, al fet que es beneficien de les economies externes de la ciutat.

I es produeix encara un altre fenomen. Hi ha una sèrie de municipis rurals (Sant Salvador de Guardiola i Fonollosa sobretot) que presenten un increment percentual molt important dels llocs de treball. En el primer cas es deu a l'existència del polígon de Salelles i a la proximitat amb Manresa, però probablement hi ha també un fenomen incipient de deslocalització d'un tipus d'indústria que busca uns salaris més baixos i mà d'obra femenina en un entorn rural. Aquest seria també el cas de Castellgalí, que si bé l'any 1.997 no arriba al nombre de llocs de treball que tenia deu anys abans, sí que ha augmentat de forma significativa la seva activitat industrial a partir de 1.994.

Respecte al Berguedà, la taula 11.9 mostra la distribució del nombre d'empreses i treballadors per municipis. En els mapes 11.1 i 11.2 veiem que l'activitat industrial es troba localitzada fonamentalment al llarg del riu Llobregat, des de la colònia de l'Ametlla de Merola (Puig-reig) fins a la Pobla de Lillet. Cal dir també que es troba fortament concentrada en uns pocs municipis. L'any 1.986 la ciutat de Berga concentrava el 32% de les empreses industrials de la comarca i el 45% dels llocs de treball. Puig-reig tenia el 15% de les empreses i el 14% dels llocs de treball. A continuació destacaven dos nuclis de l'alt Berguedà, La Pobla de Lillet i Vilada, i els seguien Avià, Gironella, Cercs, Olvan i Bagà. Aquests deu municipis concentraven el 98% dels llocs de treball de la comarca.

La primera observació de les dades de 1.997 ens indica la gran pèrdua de llocs de treball de Berga, que ha passat en deu anys de localitzar del 45% dels llocs de treball industrial de la comarca a només el 22%. Tanmateix si considerem conjuntament Berga i el municipi veí d'Avià, que probablement s'ha beneficiat de la difusió d'empreses berguedanes, veiem que el descens de la conurbació berguedana és força menor: passa de representar del 50% dels llocs de treball al 34%. La ciutat de Berga augmenta, en canvi, el percentatge d'empreses en relació al total comarcal (del 32,7 el 1.986 al 35% de 1.997).

Taula 11.9. Localització de l'activitat industrial del Berguedà per municipis. 1986, 1987, 1988, 1994, 1997

Municipis	1986		1987		1988		1994		1997	
	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.	Emp.	Treb.
Avià	14	169	14	202	16	158	25	242	31	264
Bagà	6	96	5	96	8	101	7	83	7	75
Berga	51	1.367	56	1.030	61	990	84	688	92	527
Casserres	6	32	9	48	11	325	11	35	13	51
Cercs	5	137	5	111	5	205	4	141	7	178
Gironella	23	156	24	180	21	353	36	299	40	370
Guardiola de Berguedà	7	114	7	114	5	100	7	74	7	69
Montmajor	1	7	2	8	1	7	2	10	5	21
Olvan	8	134	9	134	11	130	9	63	7	63
Pobla de Lillet, la	4	212	4	237	6	267	6	232	7	211
Puig-reig	24	431	31	458	23	433	42	480	41	438
Santa Maria de Merdà	1	1	1	2	-	-	-	-	-	-
Vallcebre	0	0	1	1	0	0	-	-	-	-
Vilada	6	198	4	212	6	165	5	81	6	88
Total	156	3.054	172	2.833	174	3.234	238	2.428	263	2.355

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INSS, provinents de diverses fonts.

Nota: en les dades de 1994 i 1997, els següents municipis inclouen altres municipis o pobles:

Avià: inclou Avià, Castanya, Graugés i Obiols

Bagà, inclou Bagà i Gisclareny

Gironella: inclou Borredà, Capolat, Castell de l'Areny, Castellar del Riu, l'Espunyola, la Guàrdia, Llinars de Berga, Montclar, la Quar, Sagàs, Sant Jaume de Frontanyà, Santa Maria de Merlès i la Valltan.

La Pobla de Lillet: inclou la Pobla de Lillet i Castellar de n'Hug

Cercs: inclou l'Armetlla de Merola, Cercs, Colònia Rosal, la Consolació, Figols, Mines de Berga, la Nou de Berguedà, Saldes, Sant Corneli, Sant Salvador de la Vedella i Vallcebre.

Guardiola de Berguedà: inclou Guardiola de Berguedà i Sant Julià de Cerdanyola

Montmajor: inclou Montmajor i Aiguadora

Puig-reig: inclou Can Manen, Can Marsal, Can Pons, Can Vidal, Can Viladomiu i Puig-reig

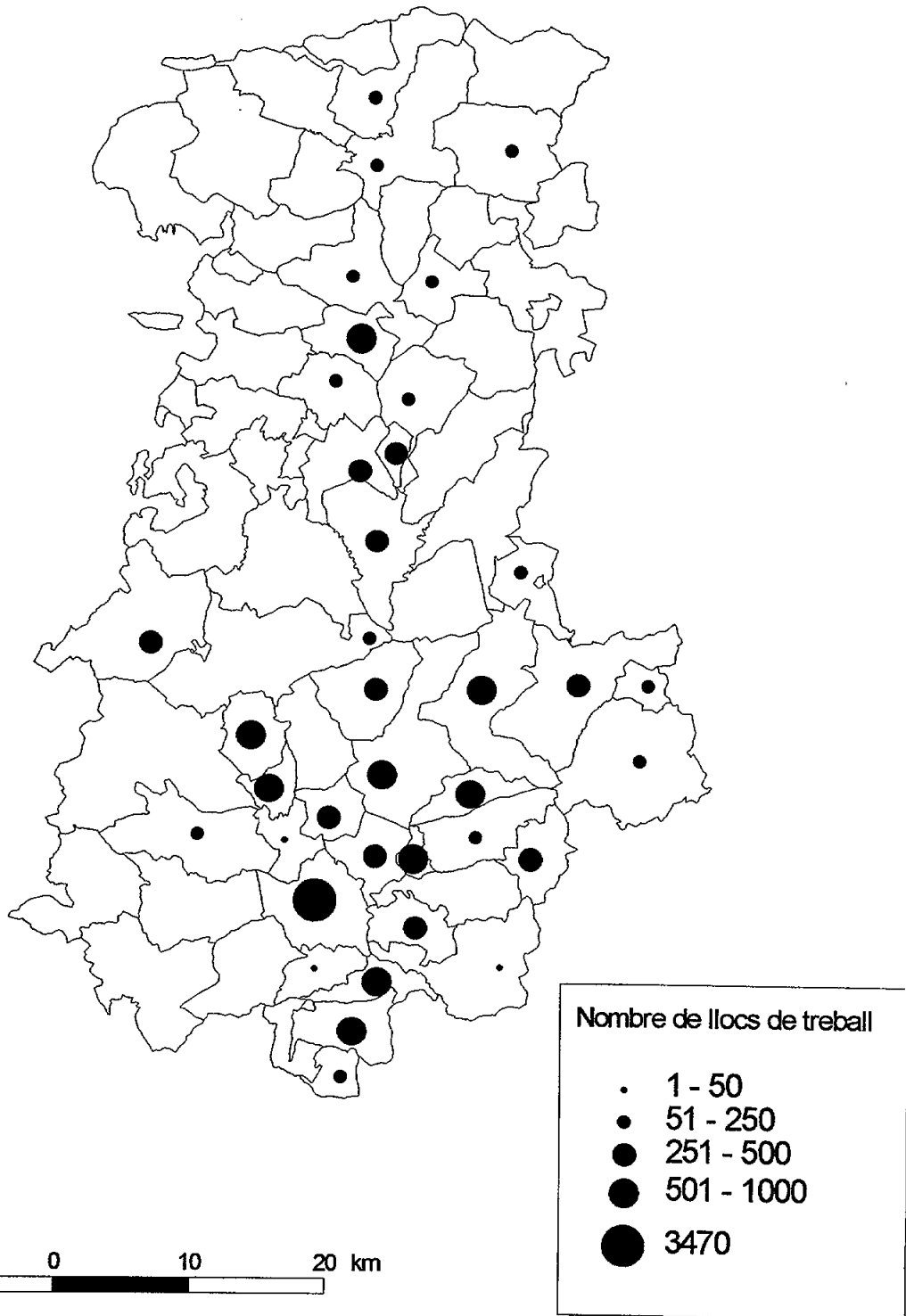
La segona característica de la transformació de l'espai industrial Berguedà és l'augment del pes de Puig-reig i sobretot de Gironella, municipis que malgrat els processos de desindustrialització guanyen llocs de treball al llarg de la dècada, de manera que el 1.997 contenen respectivament el 18,7% i el 15,7% dels llocs de treball.

La tercera característica de l'evolució de la distribució de la indústria berguedana és la pèrdua de pes de l'alt Berguedà. En efecte, només dos municipis guanyen pes en el mapa industrial berguedà: la Pobla de Lillet (malgrat que ha sofert una reducció important de llocs de treball els darrers anys), que manté els llocs de treball de 1.986, i Cercs, que els augmenta. En canvi, Vilada perd més de la meitat dels llocs de treball i és dels pobles més afectats per la desindustrialització (juntament amb Berga i Olvan), el mateix que passa a Guardiola.

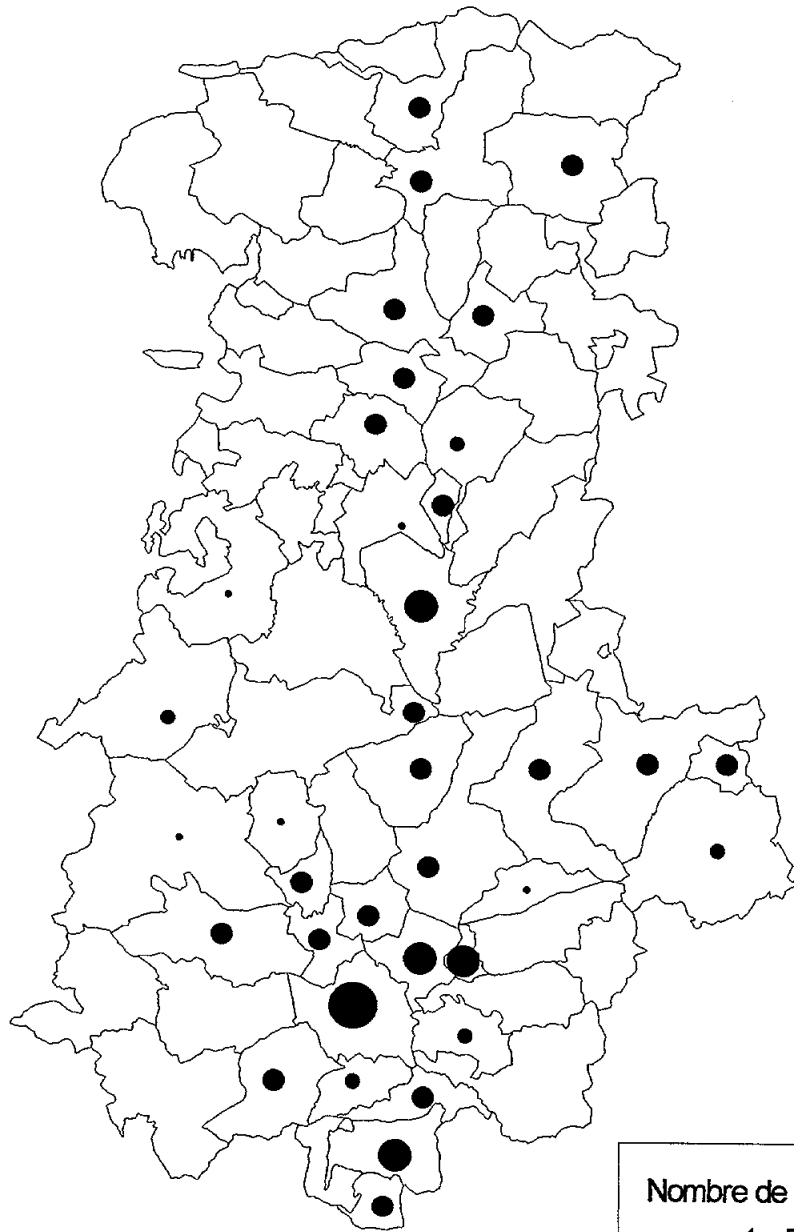
De l'observació del mapa 11.1 i 11.2 en podem treure la conclusió que també al Berguedà l'eix industrial del Llobregat s'ha desdibuixat: destaquen Berga-Avià (grup al que potser podríem ajuntar Cercs), Gironella i Puig-reig, però la resta de nuclis industrials de la vall han perdut pes. Només la Pobla de Lillet (que, recordem, en aquestes dades inclou les fàbriques del Clot del Moro del municipi de Castellar de n'Hug) resta com a nucli industrial important a l'alt Berguedà.

A causa de la importància del sector tèxtil i a la diferent dinàmica d'aquest sector respecte dels altres, ens ha semblat convenient de tractar la localització no només de tota la indústria agregada (tal com l'hem presentada als mapes 10.1 i 10.2), sinó també analitzant els canvis en la localització dels sectors més importants de la indústria del Bages i del Berguedà. Per això hem confeccionat, per a 1.986 i 1.997, tres mapes més, que presenten la localització dels llocs de treball dels sectors tèxtil, metal·lúrgic i de la resta de sectors.

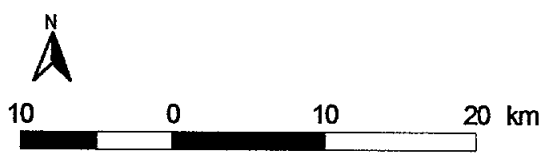
Mapa 11.3. LOCALITZACIÓ DELS LLOCS DE TREBALL DE LA INDÚSTRIA TÈXIL
PER MUNICIPIS. BAGES I BERGUEDÀ, 1986

Mapa 11.4. LOCALITZACIÓ DELS LLOCS DE TREBALL DE LA INDÚSTRIA TÈXIL
PER MUNICIPIS. BAGES I BERGUEDÀ, 1997

Nombre de llocs de treball	
•	1 - 5
•	6 - 50
•	51 - 250
•	251 - 500
•	774

E= 1:500.000

Els mapes 11.3 i 11.4 mostren la localització dels llocs de treball de la indústria tèxtil. Hom pot observar la important reducció dels llocs de treball, que té lloc en pràcticament tots els municipis, excepte en alguns de la rodalia de Manresa que presenten un fort augment (Sant Joan de Vilatorrada i Sant Salvador de Guardiola) i de Berga (Avià). També augmenten els llocs de treball tèxtils Cercs i Castells. Cal destacar també que el nombre de llocs de treball es manté a la Pobla de Lillet i a Fonollosa. Hi ha altres nuclis que malgrat la disminució de llocs de treball es mantenen com a centres tèxtils importants: Manresa, Navarres, Sant Fruitós, Castells, Puig-reig, Avinyó, Berga, Monistrol de Montserrat, Sant Vicenç de Castellet, Callús i Navàs, tots ells amb més de 100 llocs de treball.

Dels municipis esmentats, es tracta o bé de poblacions que reben fàbriques que es desconcentren de Manresa i Berga, o bé centres industrials tradicionals i nuclis rurals de nova industrialització que atreuen la indústria degut als salaris més baixos.

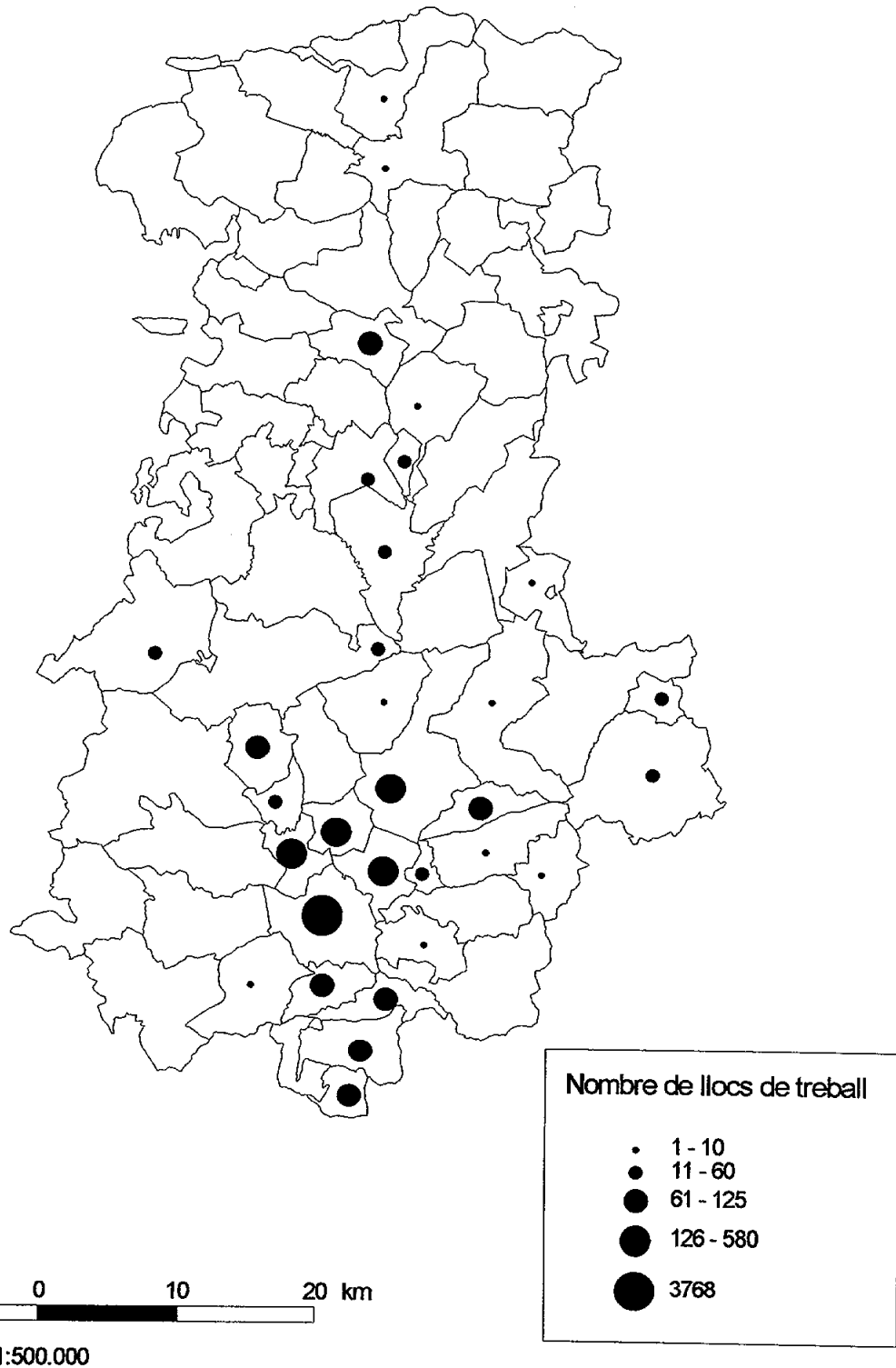
Els mapes 11.5 i 11.6 mostren la localització dels llocs de treball del metall els anys 1.986 i 1.997, respectivament. Es tracta d'una indústria que es localitza fonamentalment al voltant de Manresa i de les poblacions tradicionals industrials del Bages (Sallent, Súria, Sant Vicenç-Castells), mentre que al Berguedà l'any 1.986 només hi havia un nucli relativament important a Berga. Al llarg dels darrers deu anys s'ha produït també en aquest sector, i com en tota la indústria, una disminució dels llocs de treball, però en termes de la seva localització hi ha hagut modificacions significatives. D'una banda s'ha reforçat l'àrea de Manresa, i el districte de la indústria auxiliar de l'automòbil compren ja tota la seva àrea urbana degut als processos de desconcentració de la indústria de la ciutat. D'altra banda, podem observar que les ciutats que tradicionalment estaven especialitzades en aquest sector segueixen mantenint un nombre important de llocs de treball (Sallent, Súria, Sant Vicenç, Artés, i també Berga). Al costat d'això, Gironella apareix com a nou nucli important en el mapa de la indústria metal·lúrgica de 1.997.

Creiem que en aquest sector se'ns manifesta de forma clara la importància de l'aglomeració com a dinàmica locacional de la indústria. Aglomeració al voltant de Manresa, però també en ciutats que tenen tradició en aquesta activitat. D'altra banda, el fet que la indústria augmenti el seu pes a Gironella, nucli urbà d'una certa importància, creiem que també és significatiu de la dinàmica del sector, que sembla requerir unes economies de localització i d'urbanització més elevades que determinat tipus de producció tèxtil.

Ens resta per comentar el patró de distribució de la resta de la indústria, que mostrem als mapes 11.7 (any 1.986) i 11.8 (any 1.997). Si hom compara els dos mapes, ens apareixen dos fenòmens significatius de l'evolució entre 1.986 i 1.997: d'una banda l'augment dels llocs de treball en els municipis del voltant de Manresa, i de l'altra la creixent difusió de l'activitat industrial en municipis més petits i més allunyats dels eixos de carreteres, i que es manifesta sobretot amb els increments d'Artés, Santa Maria d'Oló, i Avinyó (poblacions, tot s'ha de dir, situades en el traçat de l'Eix Transversal inaugurat l'any 1.997).

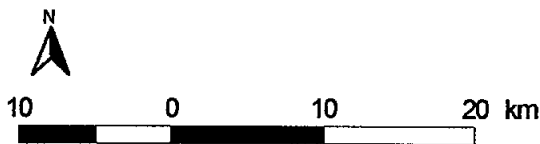
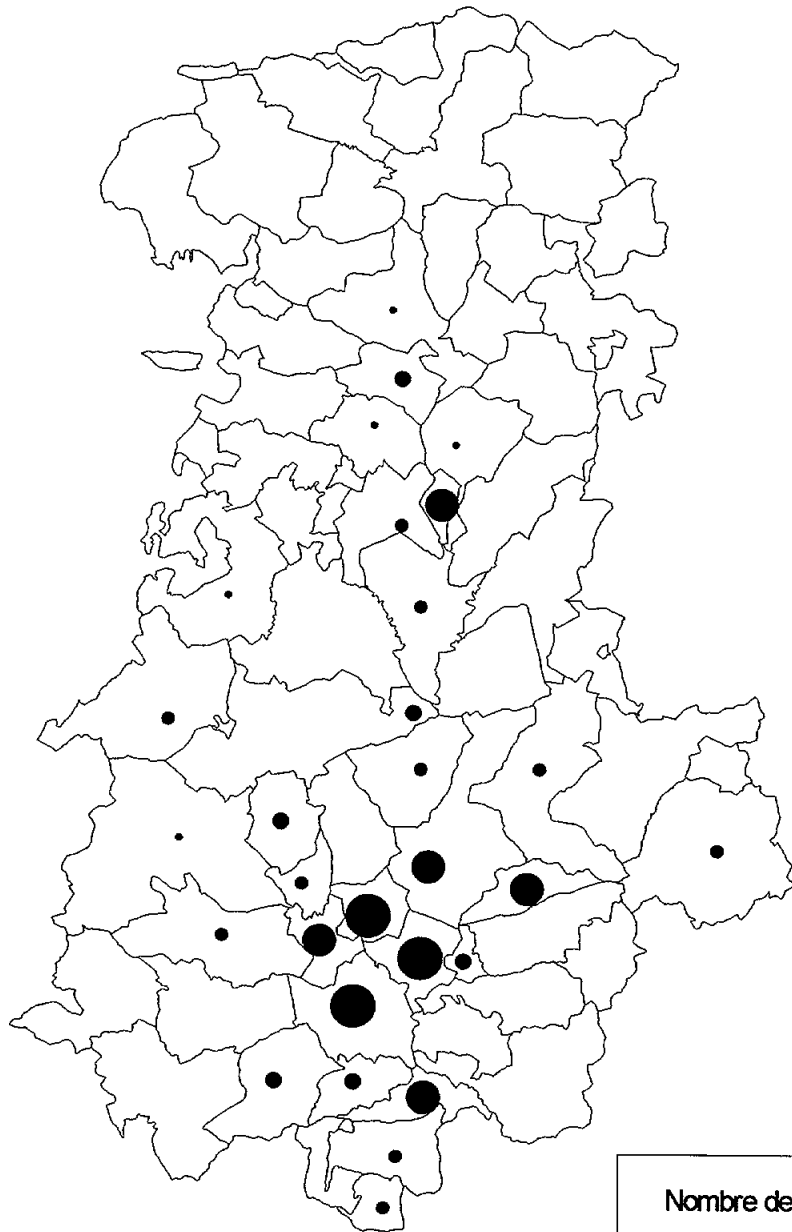
De la localització de la resta de la indústria només volem afegir la poca importància que té al Berguedà, i la creixent importància de Navàs, cosa que ens confirma el dinamisme d'aquest municipi.

Mapa 11.5. LOCALITZACIÓ DELS LLOCS DE TREBALL DE LA INDÚSTRIA METAL·LÚRGICA, PER MUNICIPIS. BAGES I BERGUEDÀ, 1986

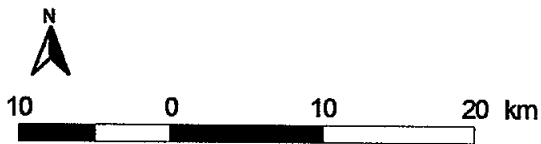
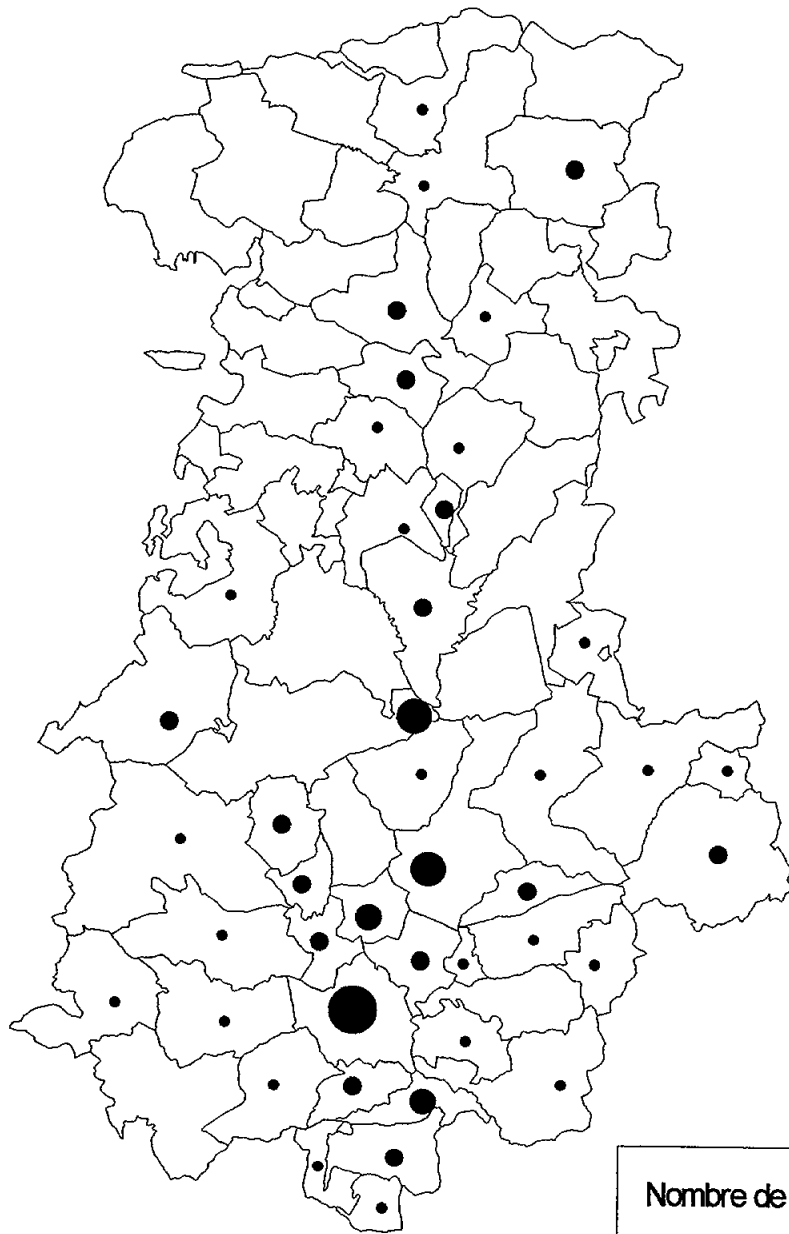
Mapa 11.6. LOCALITZACIÓ DELS LLOCS DE TREBALL DE LA INDÚSTRIA METAL·LÚRGICA, PER MUNICIPIS. BAGES I BERGUEDÀ, 1997

Nombre de llocs de treball

- 1 - 10
- 11 - 60
- 61 - 125
- 126 - 700
- 701 - 2104

Mapa 11.7. LOCALITZACIÓ DELS LLOCS DE TREBALL DE LA RESTA DE LA INDÚSTRIA . PER MUNICIPIS. BAGES I BERGUEDÀ, 1986

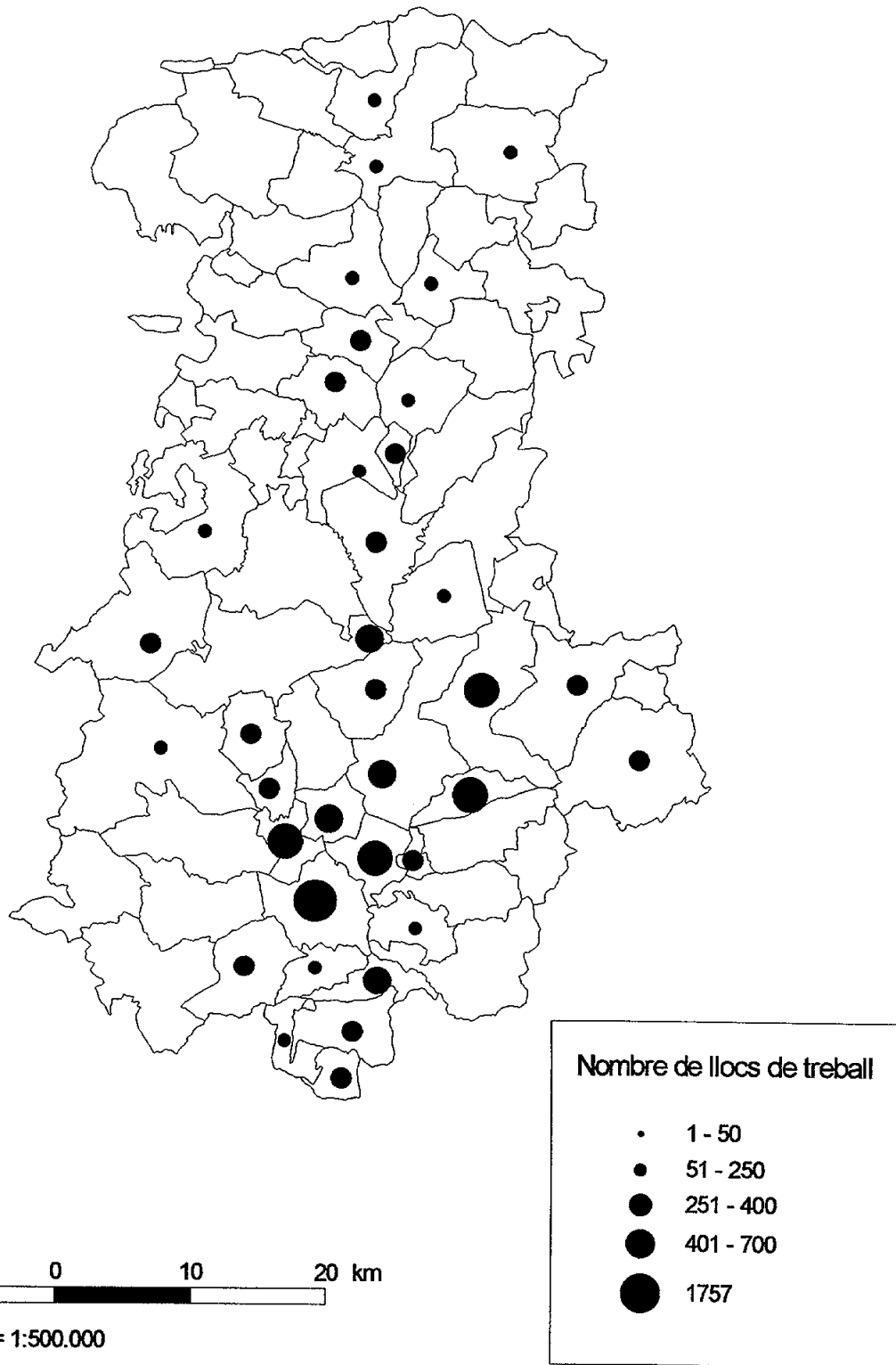

Nombre de llocs de treball

- 1 - 50
- 51 - 250
- 251 - 400
- 401 - 700
- 1819

Mapa 11.8. LOCALITZACIÓ DELS LLOCS DE TREBALL DE LA RESTA DE LA INDÚSTRIA. PER MUNICIPIS. BAGES I BERGUEDÀ, 1997

11.2 Les inversions industrials al Bages i Berguedà

Disposem del llistat de les inversions registrades a les comarques del Bages i del Berguedà durant els anys 1.989 al 1.996, facilitat pel Departament d'Indústria i Energia. Per cada inversió se'ns indica si suposa la creació d'una nova empresa o bé si es tracta de l'ampliació d'una empresa existent, el codi CNAE (dos dígit) de l'activitat, els diners que s'inverteixen (en milers de pessetes), el nombre de llocs de treball que es creen i la potència que s'instal·la. Aquesta darrera dada no la utilitzarem en la nostra anàlisi.

En l'anàlisi d'aquesta informació ens hem trobat amb una dificultat que fa referència a la classificació d'activitats, ja que l'any 1.993 la coneguda com a CNAE-74 (Clasificación Nacional de Actividades Económicas que havia entrat en vigor l'any 1.974) va ser substituïda per la CNAE-93. En el nostre llistat original les inversions anteriors a 1.995 se'ns han facilitat amb els codis (sempre a dos dígit) corresponents a les dues classificacions. Però les dades de 1.995 i 1.996 les tenim només referides a la nova classificació CNAE-93.

Malgrat que la nova classificació presenta uns avantatges clars sobre l'anterior¹², ens semblava interessant tenir el conjunt de les dades també segons la CNAE-74, ja que és la classificació a la que estan referides les dades d'estructura industrial que hem treballat. Per tant, hem hagut d'atribuir a les inversions dels dos darrers anys un codi de la CNAE-74, tal com expliquem a l'Annex A¹³.

D'altra banda, i per tal de poder establir el pes de les inversions del Bages i del Berguedà sobre el conjunt de Catalunya, el Departament d'Indústria i Energia de la Generalitat ens ha facilitat també el nombre i les característiques de les inversions realitzades entre 1.989 i 1.996 a tot Catalunya. En aquest cas les dades estaven totes referides a la CNAE-93. Per tant, l'opció que fem, a l'hora de presentar i comentar les dades, és la d'utilitzar la classificació CNAE-74 per

¹² Per a una detallada descripció de la nova CNAE-93, així com de la gènesi de la mateixa, es pot consultar l'obra INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA (1995).

¹³ Veure l'annex A.2, "El tractament de les dades d'inversions industrials".

a l'anàlisi de l'estructura de les inversions del Bages i del Berguedà, i la classificació CNAE-93 quan comparem el contingut tecnològic de les inversions de les dues comarques amb la de Catalunya.

Una altra consideració que cal fer sobre les dades d'inversió industrial que ens ha facilitat el Departament d'Indústria i Energia, és que inclouen, a més de les activitats transformadores, les activitats extractives i mineres, les del sector "Energia i Aigua", i alguns serveis a les empreses. Nosaltres hem analitzat únicament les referides a les activitats transformadores o manufactureres, i per tant són només aquestes les que consten a les taules que es presenten en aquest capítol¹⁴.

Per tal de posar a l'abast tota la informació que disposem, reproduïm a l'Annex B (veure taules B53 a B.59) el nombre i característiques de totes les inversions inscrites al Registre General d'Indústria, segons les dues classificacions CNAE-74 i CNAE-93 del Bages i del Berguedà, així com totes les inversions de Catalunya segons la CNAE-93.

11.2.1 L'estructura de les inversions industrials al Bages i al Berguedà

Les dades d'inversions industrials ens poden il·lustrar sobre una de les qüestions que ens plantejàvem a l'hora d'abordar la nostra investigació: fins a quin punt la vall mitjana i alta del Llobregat segueix sent avui un territori atractiu per a l'activitat industrial? Tanmateix, tal com veurem a continuació, el resultat de l'anàlisi és complex i els resultats difereixen si ens fixem en el volum d'inversió, nombre d'empreses o llocs de treball.

¹⁴ Per tant, no tenim en compte els sectors 15 i 16 (Energia i Aigua), ni tampoc el sector 23 (que inclou la mineria de sals) de la CNAE-74. Pel què fa a la CNAE-93, s'han exclòs els sectors del 10 al 14 (activitats extractives), i els 40 i 41 (Energia elèctrica, gas i aigua), així com algunes activitats amb codi de serveis que apareixen entre les inversions industrials (codis 55, 72 i 74) del conjunt de Catalunya.

Taula 11.10. Inversions industrials al Bages i Berguedà. 1989-96

	NOVES			AMPLIACIONS			TOTAL								
	Empreses	Treballadors	Inversions	Empreses	Treballadors	Inversions	Empreses	Treballadors	Inversions						
	Total	%	Total	Total	%	Total	Total	%	Total						
Bages	476	3,5	12.978.391	209	3,2	979	1,9	9.323.431	1,5	685	3,4	4.552	3,0	22.301.822	2,1
Berguedà	91	0,7	4.679.178	43	0,7	183	0,4	1.924.900	0,3	134	0,7	854	0,6	6.604.078	0,6
Catalunya	13.445	100,0	101.206	6.449	100,0	50.486	100,0	608.862.559	100,0	19.894	100,0	151.692	100,0	1.040.283.179	100,0

Font: Departament d'Indústria, Comerç i Turisme
 Nota: les inversions són en milers de pessetes.

Entre el 1.989 i el 1.996 la inversió industrial realitzada al Bages i al Berguedà suposà, respectivament, el 2,1% i el 0,6% del total del capital invertit a Catalunya respectivament (veure taula 11.10). Els llocs de treball creats suposen respectivament el 3,0% i el 0,6% dels llocs de treball creats en el període a tot Catalunya. Si apliquem un índex de dinàmica industrial referint el percentatge de llocs de treball creats durant el període al percentatge de llocs de treball a l'inici del mateix, ens trobem tant al Bages com al Berguedà amb valors lleugerament superiors a la unitat, cosa que indica que la dinàmica de creació de llocs de treball és similar a la del conjunt de Catalunya. Donada l'evolució anterior de les dues comarques, que havien anat perdent pes industrial dins el conjunt de l'economia catalana, hom pot considerar més aviat positiva la dinàmica de les dues comarques en el període analitzat.

Al contrari que en el conjunt de Catalunya, al Bages i al Berguedà es produeix una inversió més gran en la creació d'empreses noves que en l'ampliació de les existents. El nombre de llocs de treball és també sensiblement més elevat en les noves empreses que en les preexistents. Degut a això, els percentatges d'empreses creades i el nombre de llocs de treball originats per aquestes són lleugerament superiors als percentatges totals.

En el període 1.989-96 es creen al Bages un 3,5% de les empreses noves de Catalunya, percentatge que per al Berguedà és del 0,7%. Tanmateix, el nombre d'empreses noves ens sembla un indicador poc fiable, degut a la pràctica ja comentada de crear empreses que no responen a l'establiment de noves unitats de producció sinó a raons fiscals o logístiques. Els volums d'inversió (en milers de pessetes) presenten un altre inconvenient: hi ha sectors que necessiten més inversió per unitat de producció que no pas d'altres, i per tant la xifra total dependrà, en part, de l'especialització dels territoris que analitzem. Per això referirem els nostres comentaris especialment a la creació de llocs de treball com a indicador de la dinàmica industrial.

Ens interessa a continuació veure quins són els sectors que presenten més inversions i que per tant podem considerar més dinàmics. Les taules 11.11 i 11.12 mostren el repartiment de les inversions del període considerat al Bages i al Berguedà, respectivament.

Al Bages, hi ha dos sectors que dominen clarament la inversió industrial en el període 1.989-1.996: el metall i el tèxtil. De les empreses que realitzen inversió, el 38,2% són del metall, sector al que corresponen també el 39,5% dels llocs de treball creats. El percentatge de capital invertit en el sector disminueix al 23,6%, però segueix sent el més important.

Dins del metall, el percentatge més alt d'inversió i de creació de llocs de treball correspon lògicament al subsector de productes metàl·lics, que és el més important al Bages. Cal esmentar però la importància del subsector de construcció de maquinària i de béns d'equip i el de peces per a vehicles; cadascun d'ells crea el 6,2% dels llocs de treball totals. El fet que la major part d'aquests llocs de treball correspongui a empreses noves ens fa pensar que en força d'aquests casos la creació d'una empresa respongui a estratègies fiscals. Així, en el subsector de peces d'automòbil, ens trobem només amb dues empreses preexistents que realitzen inversió, amb la creació d'un lloc de treball, quan és notòria l'expansió que han tingut les principals factories d'aquest subsector a la comarca. En canvi, hi apareixen 13 empreses de nova creació, que aporten 281 llocs de treball.

El tèxtil presenta una inversió molt elevada, el 22% del total comarcal, però les empreses tèxtils que realitzen inversions són només el 15% del total de les que inverteixen, i el nombre de llocs de treball creats en el sector és també només el 15% del total comarcal. Aquestes dades mostren l'important nivell d'inversió que realitzen les empreses del sector en la compra d'equipament per tal de posar-se al dia tecnològicament. Ens ho confirma el fet que mentre que la inversió mitjana en les empreses tèxtils de nova creació i les que suposen l'ampliació de les existents és similar (47,0 milions i 49,3 milions respectivament), el 95% dels llocs de treball que es creen en el sector tèxtil

Taula 11.11. Inversions industrials al Bages 1989-96, per sectors CNAE-74

CNAE74 (2dlg)	SECTORS	NOVES			AMPLIACIONS			TOTAL		
		EMPRESSES	INVERSIÓ (milers pts.)	PLANTILLA	EMPRESSES	INVERSIÓ (milers pts.)	PLANTILLA	EMPRESSES	INVERSIÓ (milers pts.)	PLANTILLA
	MATERIALS DE CONSTRUCCIÓ									
24	Productes minerals no metàl·lics	29	1.780.689	217	10	703.509	41	39	2.484.198	258
	QUÍMICA I CAUTXÚ	40	2.261.138	335	20	1.661.598	199	60	3.922.736	534
25	Indústria química	11	227.953	77	6	319.295	21	17	547.248	98
48	Transformació del cautxú i plàstics	29	2.033.185	258	14	1.342.303	178	43	3.375.488	436
	METALL	192	3.035.507	1.391	70	2.238.221	407	262	5.273.728	1.798
22	Producció i 1a. transformació de metalls	-	-	-	3	143.189	9	3	143.189	9
31	Productes metàl·lics (excepte mat. transport)	135	1.657.592	812	43	990.864	176	178	2.648.456	988
32	Maquinària i equip mecànic	31	275.071	213	15	253.323	69	46	528.394	282
34	Maquinària i material elèctric	8	291.899	51	5	805.825	151	13	1.097.724	202
35	Material electrònic (excepte ordinadors)	4	19.297	26	-	-	-	4	19.297	26
36	Vehicles automòbils i peces de recanvi	13	789.848	281	2	44.795	1	15	834.643	282
38	Altres material de transport	-	-	-	2	225	1	2	225	1
39	Instruments de precisió, òptica i similars	1	1.800	8	-	-	-	1	1.800	8
	ALIMENTACIÓ	48	1.223.071	203	22	123.963	88	70	1.347.034	291
41	Productes alimentaris, begudes i tabac	38	699.071	173	22	123.963	88	60	823.034	261
42	Sucré, vi i altres	10	524.000	30	-	-	-	10	524.000	30
	TÈXTIL, CUIR I CONFECCIÓ	72	2.828.841	884	48	2.397.274	32	120	5.226.115	916
43	Tèxtil	54	2.536.631	647	47	2.316.569	32	101	4.853.200	679
44	Cuir	3	49.475	27	-	-	-	3	49.475	27
45	Calçat, vestit i confecció tèxtil	15	242.735	210	1	80.705	0	16	323.440	210
	ALTRES	95	1.849.145	543	39	2.198.866	212	134	4.048.011	755
46	FUSTA, suro i mobles de fusta	73	1.428.573	322	29	224.989	77	102	1.651.562	399
47	PAPER, arts gràfiques i edició	16	417.545	205	9	1.479.056	135	25	1.896.601	340
49	ALTRES indústries manufactureres	6	5.027	16	1	494.821	0	7	499.848	16
	TOTAL BAGES	476	12.978.391	3.573	209	9.323.431	979	685	22.301.822	4.552

Font: Departament d'Indústria, Comerç i Turisme

corresponen a empreses de nova creació, ja que la inversió per lloc de treball creat en les empreses noves és de 3,9 milions de pessetes, mentre que en les empreses ja existents és de 72,4 milions.

El tercer sector amb un major percentatge de creació de llocs de treball és el del cautxú, amb quasi bé el 10% del total comarcal. El nivell d'inversió del sector encara és més important, el 15% del capital invertit a la comarca va destinat al cautxú. Cal recordar que hi ha una empresa molt important del sector a Manresa, la Pirelli, especialitzada en la fabricació de pneumàtics per a rodes de vehicles.

La fusta és el sector que segueix en importància, amb el 8,8% dels llocs de treball. El segueixen el paper i l'alimentació, amb el 7,5% i el 6,4% respectivament. Respecte a l'alimentació, cal esmentar l'alt nombre d'empreses implicades en processos d'inversió: el 10% del total de les empreses que inverteixen a la comarca són d'aquest sector. Es tracta d'un sector que ha ampliat molt els llocs de treball de les empreses preexistents (el 9% dels llocs de treball creats per ampliacions a la comarca), amb una inversió molt petita (el 1,3% de les ampliacions). En canvi, pel que fa a les empreses de nova creació, tot afectant al mateix percentatge d'empreses, el percentatge de llocs de treball creat és més baix (el 5,6%) i el nivell d'inversió és del 9,4%.

El material de construcció crea el 5,7% dels llocs de treball, amb uns nivells d'inversió força elevats (el 9,5%). Segueixen en importància la confecció, amb el 4,6% dels llocs de treball creats (però només amb el 1,5% de la inversió), i la química, que crea el 2,2% dels llocs de treball.

Pel què fa al Berguedà (veure la taula 11.12) el sector que presenta uns nivells d'inversió més elevats és el tèxtil (el 70,2%), que crea el 44,4% dels llocs de treball. La importància del sector a la comarca ve reflectida a més pel fet que més de la meitat de les empreses que inverteixen en ampliacions són d'aquest sector. En canvi, només el 19% de les empreses de nova creació corresponen al tèxtil, cosa que pot indicar un cert grau de diversificació.

EL segon sector en importància en creació de llocs de treball és el metall, amb el 20,1% del total comarcal, afectant el 20,9% de les empreses, si bé la inversió representa un percentatge força menor (el 6,3%). Cal dir que són del metall el 26,4% de les empreses de nova creació, i dins del sector no és menyspreable la importància del subsector de maquinària i equipament mecànic. Cal ressaltar, a més l'existència d'una nova empresa d'instruments de precisió.

El següent sector en importància és el del paper, arts gràfiques i edició, amb el 10,3% dels llocs de treball creats. El volum d'inversió i d'empreses afectades és força menor (al voltant del 5%), cosa que indica que es tracta d'un sector força intensiu en mà d'obra.

El sector de la fusta segueix a continuació, amb el 6,7% dels llocs de treball. Es tracta del sector que presenta, després del metall, més empreses de nova creació; es tracta per tant d'empreses petites. L'alimentació absorbeix el 6,1% dels llocs de treball nous, i el materials el 5,9%. Destaquem l'important nombre d'empreses alimentàries, que són molt petites (amb una mitjana de 1,5 treballadors en el cas de les empreses de nova creació).

Taula 11.12. Inversions industrials al Berguedà 1989-96, per sectors CNAE-74

CNAE74 (2d'19)	SECTORS	NOVES		AMPLIACIONS		TOTAL	
		EMPRESSES	INVERSIÓ (milers pts.)	EMPRESSES	INVERSIÓ (milers pts.)	EMPRESSES	INVERSIÓ (milers pts.)
	MATERIALS DE CONSTRUCCIÓ						
24	Productes minerals no metàl·lics	10	463.402	1	94.271	11	557.673
	QUÍMICA I CAUTXÚ						
25	Indústria química	4	377.987	3	99.479	7	476.866
48	Transformació del caubú i plàstics	1	9.693	3	99.479	4	109.172
	METALL						
31	Productes metàl·lics (excepte mat. transport)	24	410.590	4	9.046	28	419.636
32	Maquinària i equip mecànic	14	111.197	4	9.046	18	120.243
36	Vehicles automòbils i peces de recanvi	5	243.592			5	243.592
39	Instrumentes de precisió, òptica i similars	4	49.601			4	49.601
	ALIMENTACIÓ						
41	Productes alimentaris, begudes i tabac	1	6.200			1	6.200
42	Sucres, vi i altres	11	63.251	7	28.120	18	91.371
	TÈXTIL, CUIR I CONFECCIÓ						
43	Tèxtil	10	27.526	7	28.120	17	55.646
45	Calçat, vestit i confecció tèxtil	1	35.725			1	35.725
	ALTRES						
46	FUSTA, suro i mobles de fusta	19	3.103.321	22	1.539.911	41	4.643.232
47	PAPER, arts gràfiques i edició	17	3.097.365	22	1.539.911	39	4.637.276
49	ALTRES indústries manufactureres	2	5.956	6	154.073	8	160.029
	TOTAL BERGUEDA	91	4.679.178	43	1.924.900	134	6.604.078

Font: Departament d'Indústria, Comerç i Turisme

Un dels problemes a l'hora de determinar les tendències d'evolució a partir de les dades d'inversió industrial és que lògicament cal esperar nivells d'inversió més alts en els sectors que ja compten amb una presència important en un determinat teixit industrial. Per tal de destriar la dinàmica dels sectors de la respectiva implantació, hem aplicat l'índex de dinàmica sectorial que utilitzà Rafael PUJOL MARIGOT (1970), definit pel quocient entre el percentatge dels llocs de treball que es creen en un sector en un període determinat dividit pel percentatge dels llocs de treball que el sector tenia a l'inici del període¹⁵ (taula 11.13).

Taula 11.13. Índex de dinàmica sectorial, segons CNAE-74

Codi CNAE-74	Sectors	Bages			Berguedà		
		% llocs de treball creats 1989-96	% llocs de treball 1986	Índex de dinàmica sectorial	% llocs de treball creats 1989-96	% llocs de treball 1987	Índex de dinàmica sectorial
24	MATERIALS DE CONSTRUCCIÓ	5,7	3,2	1,8	5,9	2,6	2,3
25	QUÍMICA	2,1	1,1	1,9	0,6	1,2	0,5
48	CAUTXÚ	9,6	1,1	8,7	-	-	-
22-31/39	METALL	39,5	25,8	1,5	20,1	7,6	2,6
41-42	ALIMENTACIÓ	6,4	3,9	1,6	6,1	4,9	1,2
43/45	TÈXTIL, CUIR I CONFECCIÓ	20,1	58,7	0,3	46,5	76,8	0,6
46	FUSTA, SURO I MOBLES DE FUSTA	8,8	5,0	1,8	6,7	5,0	1,3
47	PAPER, ARTS GRÀFIQUES I EDICIÓ	7,5	1,0	7,5	10,3	1,5	6,8
49	ALTRES INDÚSTRIES MANUFACTURERES	0,3	0,2	1,5	3,8	0,3	12,7

Font: Elaboració pròpia

Nota: les dades del Berguedà inclouen el cautxú a "Altres indústries manufactureres". El sector 22 està sumat al 24 en les dades del Berguedà.

En el cas del Bages, hom pot veure que el sector més dinàmic pel què fa a la creació de llocs de treball és el cautxú, que com hem vist ha augmentat molt en relació al pes que tenia a l'inici del període. El segueix, amb un índex també molt alt, el sector del paper, arts gràfiques i edició. De fet tots els sectors, excepte el tèxtil, cuir i confecció, tenen un índex superior a 1 (a causa de la importància que tenia aquest a l'inici del període i a la seva dinàmica regressiva), i d'entre els sectors amb més presència al Bages destaca l'índex del metall. Aquestes dades reflecteixen la pèrdua d'importància del tèxtil a la comarca i el procés de diversificació industrial.

¹⁵ Pujol Marigot (1970) fa servir les dades d'inversió industrial del període 1.963-68 i com a base el cens industrial de 1.964. Nosaltres posem en relació la inversió sectorial del període 1.989-96 amb el pes de cada sector el 1.986 per al Bages i el 1.987 al Berguedà (a causa de la major desagregació de les dades que tenim per aquest any).

Pel què fa al Berguedà, destaca també l'evolució negativa del tèxtil i els elevats índexs del paper i edició i de l'agrupació altres indústries, degut en aquest darrer cas a la dinàmica del cautxú). Cal dir que entre els sectors més presents a la comarca (a part del tèxtil), el metall presenta un índex elevat, del 2,1.

11.2.2 Localització de les inversions industrials

Entrant en l'anàlisi de la localització de la inversió, ens trobem amb un patró força concentrat. A Manresa es creen el 31,7% dels llocs de treball del Bages (veure taula 11.14), i si considerem el conjunt dels municipis que hem considerat que formen el seu districte industrial (Sant Fruitós, Santpedor, Sant Joan, Navarces i Sant Salvador de Guardiola), el percentatge augmenta a 62,2%. Entre aquests municipis destaca el de Sant Fruitós, amb el 14,4% des llocs de treball creats, fet explicable, com ja hem comentat en algun lloc, perquè inclou l'àrea d'expansió industrial de Manresa. Santpedor, amb el 6,9% dels llocs de treball creats gaudeix dels mateixos avantatges que Sant Fruitós, en tant que disposa de sòl industrial on s'han traslladat força fàbriques manresanes. El procés de desconcentració industrial de Manresa ens ve també reflectit per seu índex de dinàmica industrial, inferior a 1¹⁶. Tanmateix, no podem oblidar que a la ciutat s'hi continua concentrant una part molt important de la indústria de la comarca.

Apart d'aquests municipis, destaca Sant Vicenç de Castellet, amb el 6,5% dels llocs de treball creats, Navàs (4,3%), Monistrol de Montserrat (4,1%), Sallent (3,2%), Artés (3,1%). És a dir, es tracta de municipis de clara tradició industrial, els tres primers dels quals augmenten el seu pes dins la indústria comarcal.

¹⁶ L'índex de dinàmica industrial ve donat pel percentatge de llocs de treball creats al municipi sobre el total comarcal dividit pel percentatge dels llocs de treball que tenia el municipi l'any 1.986.

Taula 11.14. Inversions industrials al Bages per municipis. 1989-96

POBLACIO	NOVES		AMPLIACIONS		TOTAL		Index de dinàmica industrial
	EMPRESSES	INVERSIÓ (milers)	EMPRESSES	INVERSIÓ (milers)	EMPRESSES	INVERSIÓ (milers)	
Artes	13	254.331	8	596.519	21	850.850	0,76
Avinyó	3	2.595	2	200.969	5	203.564	0,16
Balsareny	9	1.730.984	2	15.512	11	1.746.496	1,26
Bujosa, la	-	-	1	377.288	1	377.288	-
Calders	4	27.212	1	0	5	27.212	0,49
Callús	4	4.759	3	117.836	7	122.595	0,28
Cardona	10	71.403	3	15.987	13	87.390	0,28
Castellar	1	31.235	-	-	1	31.235	-
Castellbell i el Vilar	10	266.871	6	64.189	16	331.060	0,43
Castellgall	7	85.410	1	8.405	8	93.815	2,10
Estany, l'	2	18.525	1	8.200	3	26.725	0,30
Fonollosa	-	-	1	680	1	680	0,00
Gaià	2	19.100	-	-	2	19.100	-
Guix, el	1	2.000	-	-	1	2.000	-
Manresa	135	3.182.776	61	2.822.868	196	6.005.644	0,82
Molà	17	324.454	3	10.536	20	334.990	1,32
Monistrol de Calders	3	141.382	1	46.895	4	188.277	1,12
Monistrol de Montserrat	8	310.073	5	69.853	13	379.926	3,17
Mura	1	440	-	-	1	440	0,01
Navarrels	29	896.779	9	70.132	38	966.911	0,66
Noya	23	929.096	3	31.553	26	960.649	1,12
Pont de Vilomara i Rocafort, el	4	55.053	2	11.967	6	67.020	0,25
Rosaleda de Bages	-	-	1	1.800	1	1.800	-
Sallent	16	1.407.091	6	157.817	22	1.564.908	0,52
Sant Feliu Sasserra	3	63.393	6	408.487	9	471.880	0,70
Sant Fruitós de Bages	64	1.732.840	26	1.085.271	90	2.818.111	3,63
Sant Joan de Vilatorrada	32	446.311	13	331.503	45	777.814	2,12
Sant Mateu de Bages	1	770	-	-	1	770	4,00
Sant Salvador de Guardiola	10	137.783	2	1.322.954	12	1.460.737	34,25
Sant Vicenç de Castellet	26	480.713	14	568.746	40	1.049.459	1,27
Santa Maria d'Oló	2	16.182	3	174.275	5	190.457	-0,07
Santpedor	28	287.528	18	355.270	46	642.798	1,43
Súria	7	48.199	7	447.939	14	496.138	0,65
Talamanca	1	3.103	-	-	1	3.103	-
TOTAL BAGES	476	12.978.391	209	9.323.431	685	22.301.822	-

Font: Departament d'Indústria, Comerç i Turisme.

Nota: la Bujosa pertany al municipi de Sallent, la Rosaleda de Bages a Sant Fruitós i el Guix a Manresa.

La dinàmica esmentada, aglomeració dels nous llocs de treball al voltant de Manresa i enfortiment dels centres industrials tradicionals, la veiem reflectida al mapa 11.9, que representa la localització de tots els llocs de treball creats, i en el que sobresurt també Moià, que amb un percentatge modest dels nous llocs de treball (1,9%), presenta una dinàmica industrial positiva.

En analitzar les dades de la inversió al Berguedà, ens trobem amb el fet sorprenent que Castellar de n'Hug concentra el 40% de la inversió comarcal i el 19,7% dels llocs de treball (veure taula 11.15). Això es deu a la implantació d'una nova empresa tèxtil registrada l'any 1.996 amb una inversió superior als dos mil milions de pessetes i amb 140 llocs de treball. Aquest fet ens va cridar l'atenció i va portar a que ens interesséssim per intentar aclarir l'enigma. Al municipi només hi ha una empresa tèxtil, al Clot del Moro, i ens vam posar en contacte amb el seu director qui ens va aclarir que no es tractava de la creació de cap empresa, simplement van refer els papers del registre industrial per posar les seves dades en ordre, de manera que les xifres que consten com a inversió són les de capital en què es valora la fàbrica i el nombre de treballadors de la mateixa¹⁷.

Això modifica bastant el panorama de la inversió industrial de la comarca (si descomptem els 140 llocs de treball d'aquesta fàbrica ens en queden 714 per tot el Berguedà) i hem estat considerant treure de les taules i mapes que presentem la informació referida a aquesta falsa inversió. Però el que no sabem és si hi ha més casos com aquest, que hem detectat perquè es troba en un municipi petit i fàcil d'identificar. Hem optat doncs per presentar les dades tal com figuren al registre industrial, davant la impossibilitat de fer una depuració sistemàtica de les mateixes. La presència d'aquesta anomalia ens fa reflexionar tanmateix sobre la validesa de la informació que presentem i sobre

¹⁷ Efectivament, en conversa telefònica mantinguda el 24 de setembre de 1.998, el Sr. Raimundo Santigosa ens va aclarir que la fàbrica de la que és director, antigament anomenada Filatures Berguedà i que formava part del grup MITASA (que té tres fàbriques a més d'un magatzem a Barcelona), es va dissoldre l'any 1.996 i es va integrar a MITASA, que consta ara com a única raó social. En fer els nous papers del registre, va ser computada com a inversió i comptabilitzats com a nous llocs de treball els 140 que ja tenia.

com es realitzen les estadístiques que després donen lloc a anàlisis, sovint triomfalistes, sobre l'evolució industrial al nostre país i concretament en les comarques més afectades per la crisi de la indústria tradicional.

Segons les dades que presentem a la taula 11.15, a Berga es concentren el 23,4% dels llocs de treball creats entre 1.989 i 1.996, percentatge que hem d'augmentar al 28% si descomptem la falsa inversió. Si a aquest darrer percentatge hi afegim els llocs de treball creats a Avià, arribem al 36,8%. Dels altres municipis, Puig-reig concentra el 22,0% dels nous llocs de treball i Gironella el 12,2% (sempre sobre un total de 714 llocs de treball per al Berguedà). Si a aquests municipis hi afegim Cercs i la Pobla de Lillet, ens trobem que cinc municipis de la comarca concentren el 86% dels llocs creats entre 1.989 i 1.997, cosa que ens indica una concentració dels nous llocs de treball més elevada que al Bages, si bé territorialment l'aglomeració és més elevada en aquesta darrera comarca. En canvi, el fenomen de difusió de l'activitat industrial cap a pobles rurals no apareix en tanta mesura al Berguedà.

L'índex de dinàmica industrial ens mostra la descentralització de la indústria de Berga i la pèrdua de pes d'alguns municipis de l'alt Berguedà, així com el major dinamisme de Gironella, Casserres; tanmateix, aquests resultats estan esbiaixats per l'agrupació de municipis i pobles en les dades de l'INSS, i per tant no els podem prendre com absolutament significatius. Més interessant és l'observació del mapa 11.9, si fem abstracció de la dada de Castellar de n'Hug, ja que mostra la pèrdua d'importància de la major part dels municipis de l'alt Berguedà (en la línia del que veiem en el mapa 11.2 en la localització de la indústria l'any 1.997), i que la nova activitat industrial tendeix a concentrar-se a Berga, Avià, Gironella i Puig-reig, i la Pobla de Lillet.

Taula 11.15. Inversions industrials al Berguedà per municipis. 1989-96

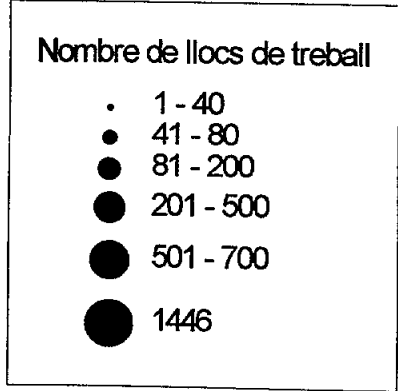
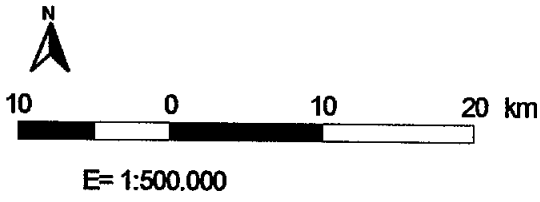
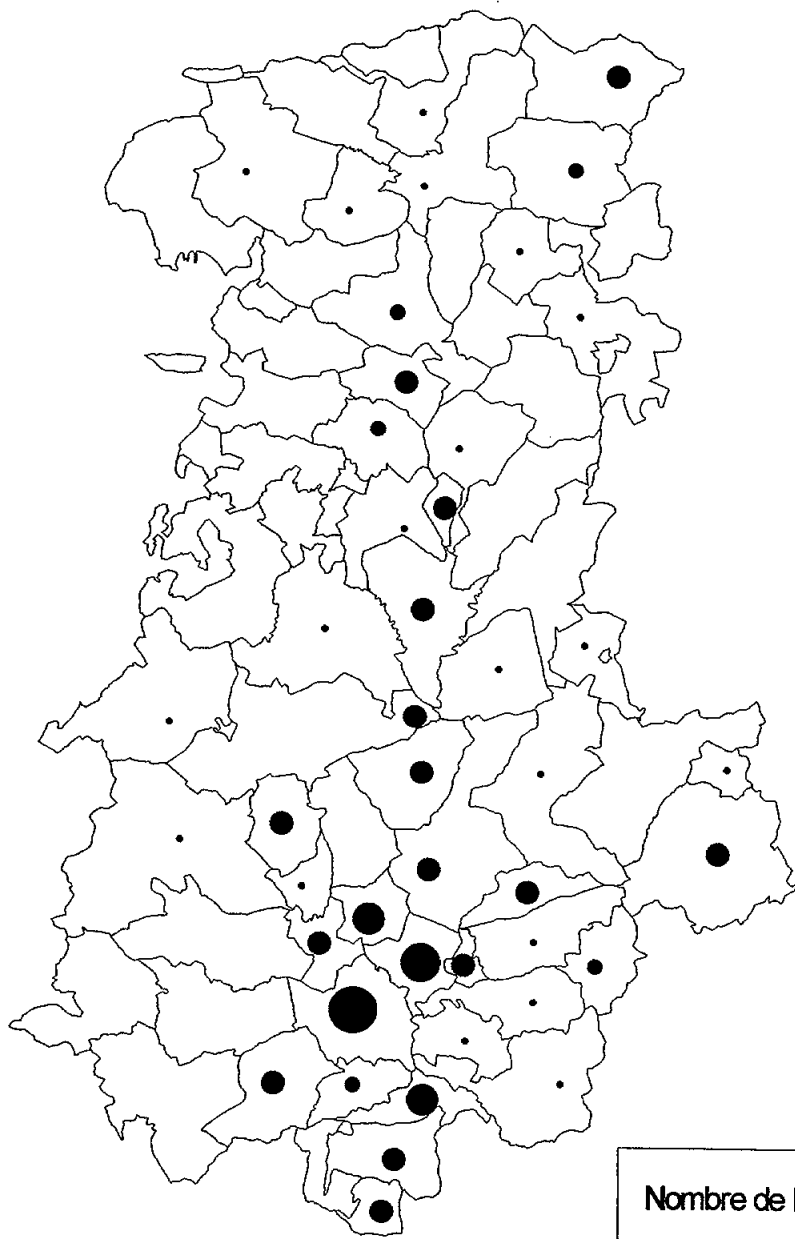
POBLACIO	NOVES			AMPLIACIONS			TOTAL			Index de dinàmica industrial
	EMPRESSES	INVERSIÓ (milers)	PLANTILLA	EMPRESSES	INVERSIÓ (milers)	PLANTILLA	EMPRESSES	INVERSIÓ (milers)	PLANTILLA	
Avià	10	238.230	54	4	87.681	9	14	325.911	63	1,6
Bagà	5	17.178	16	4	149.957	1	9	167.135	17	0,8
Berga	27	1.104.952	147	13	254.488	53	40	1.359.440	200	0,6
Borredà	2	11.660	10	-	-	-	2	11.660	10	-
Casserres	5	76.401	21	2	4.568	1	7	80.969	22	3,1
Castellar de n'Hug	2	2.638.568	168	-	-	-	2	2.638.568	168	-
Cercs	5	90.940	55	-	-	-	5	90.940	55	1,8
Gironella	15	174.502	87	1	990	0	16	175.492	87	2,7
Guardiola de Berguedà	1	2.880	1	-	-	-	1	2.880	1	0,1
Olvan	1	900	1	5	140.850	3	6	141.750	4	0,1
Pobla de Lillet, la	4	142.316	53	3	138.782	0	7	281.098	53	1,6
Puig-reig	9	149.243	41	9	199.782	116	18	349.025	157	1,6
Saldes	2	3.418	4	-	-	-	2	3.418	4	-
Vallcebre	2	27.310	12	-	-	-	2	27.310	12	-
Viver i Serrateix	1	680	1	-	-	-	1	680	1	-
Vilada	-	-	-	2	947.802	0	2	947.802	0	-
TOTAL BERGUEDÀ	91	4.679.178	671	43	1.924.900	183	134	6.604.078	854	-

Font: Departament d'Indústria, Comerç i Turisme.

Nota: Veure explicació al text sobre les xifres d'inversió a Castellar de n'Hug.

L'index de dinàmica industrial s'ha calculat tenint en compte les agrupacions de municipis que figuren a la Taula 11.9 i descomptant una inversió de 140 llocs de a Castellar de n'Hug.

Mapa 11.9. INVERSIONS INDUSTRIALS. LOCALITZACIÓ DELS LLOCS DE TREBALL CREATS ENTRE 1.989 I 1.996. BAGES I BERGUEDÀ.

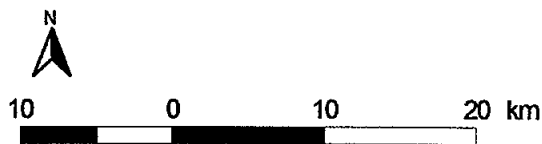
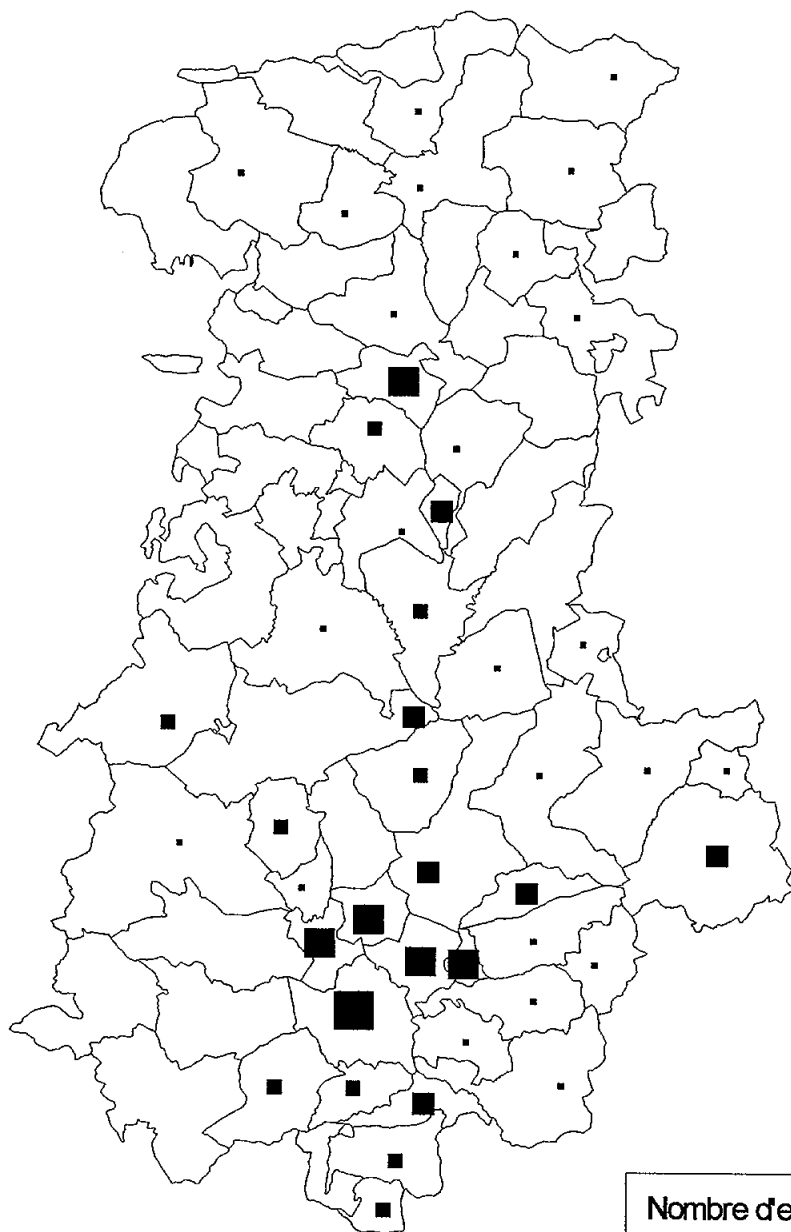

Font: Dades de l'Instituto Nacional de la Seguridad Social

Elaboració pròpia. Setembre de 1998

Mapa 11.10. INVERSIONS INDUSTRIALS. LOCALITZACIÓ DE LES NOVES EMPRESES
CREADES ENTRE 1.989 I 1.996. BAGES I BERGUEDÀ.

Nombre d'empreses noves

- 1 - 5
- 6 - 10
- 11 - 26
- 27 - 66
- 136

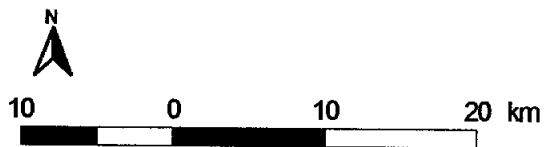
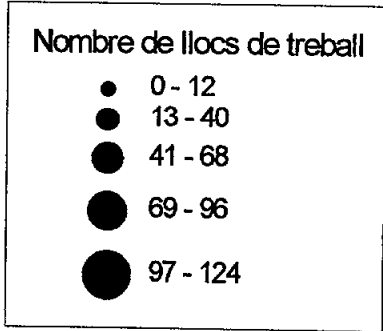
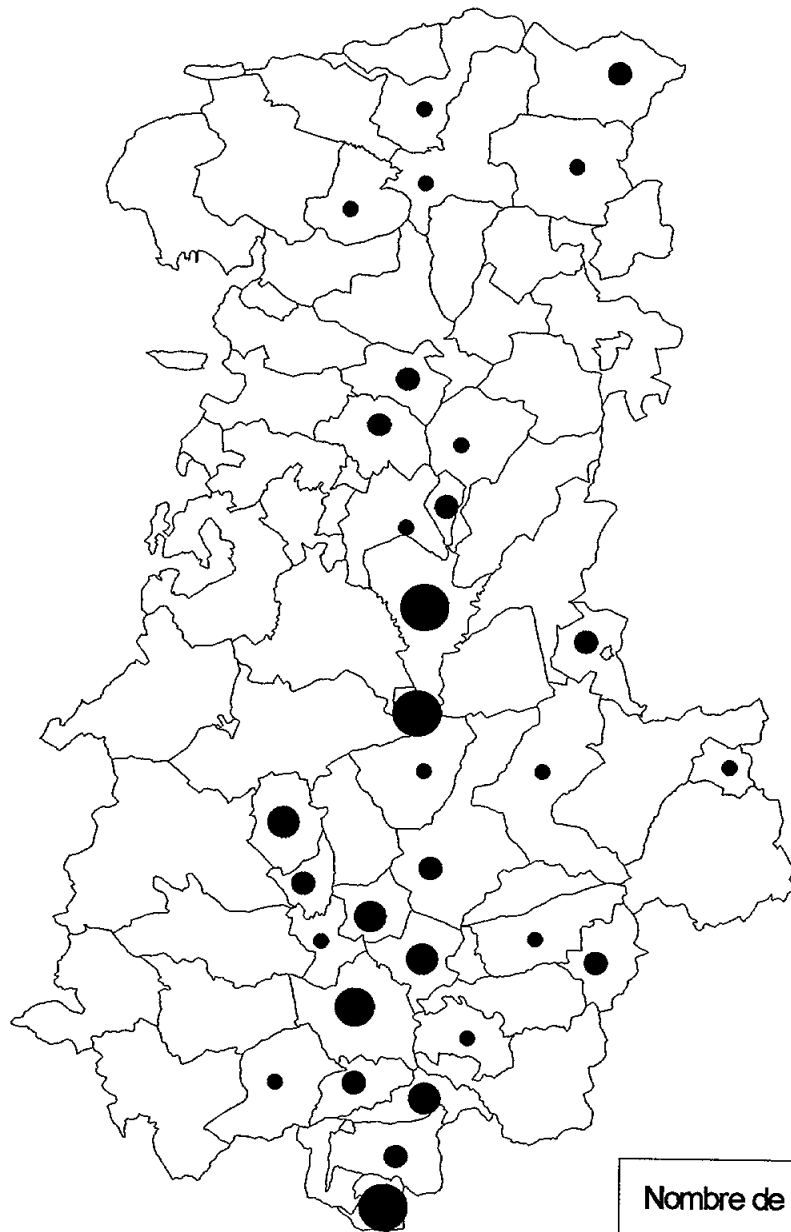
Hem representat al mapa 11.10 la localització de les noves empreses creades per inversió industrial entre 1.989 i 1.996. És a dir, no assenyalat totes les empreses que han invertit sinó les que s'han creat de resultes de la inversió; correspon doncs al nombre d'empreses noves. El patró de distribució és molt semblant al del mapa anterior, i ens ressalta les noves tendències de localització de la indústria que ja hem anat comentant al llarg del capítol: aglomeració al voltant de Manresa; difusió en alguns nuclis rurals, amb més força al Bages; concentració de la resta d'activitat en alguns centres urbans al llarg del Llobregat (Navàs, Puig-reig, Gironella i Berga i Avià¹⁸); i manteniment malgrat tot de l'activitat als pobles de l'eix del Cardener.

Presentem a continuació, tal com ho hem fet amb la informació de localització dels llocs de treball industrial, la informació referida a les inversions en els sectors tèxtil i del metall. El mapa 11. 11 mostra els llocs de treball tèxtil que s'han creat durant el període, i el mapa 11.12 les empreses de nova creació. Hom pot veure que el patró és força diferent. En el mapa de llocs de treball creats ens apareix pràcticament la mateixa imatge que la de la distribució de la indústria en aquest sector (l'espai del eixos fluvials i alguns pobles rurals de la part occidental del Bages), tot i que sorprèn que el municipi on s'han creat més llocs de treball sigui Monistrol de Montserrat, seguit de Puig-reig i Navàs, i que Manresa no aparegui fins a la quarta posició. En canvi, el mapa de la localització de les empreses noves ens mostra una localització molt més selectiva, fonamentalment al voltant de Manresa i en localitats molt concretes de la vall del Llobregat: Navàs, Puig-reig, Gironella i Sant Vicenç. Creiem que d'aquesta comparació es desprèn que si bé el pes del tèxtil fa que hi hagi una inèrcia en les localitzacions tradicionals, on les fàbriques existents segueixen creant llocs de treball, els llocs que avui són atractius per a aquesta activitat són molt més selectius i es reflecteixen en el mapa de creació de noves empreses.

¹⁸ És curiós que Balsareny ens apareix com a nucli que aglutina un percentatge no menystenible de llocs de treball creats, el 2,9% del Bages, quan en les dades de 1.997 ens apareix havent perdut molt del pes que tenia l'any 1.986.

El mapa 11.13 mostra la localització dels llocs de treball del sector metal·lúrgic creats entre 1.989 i 1.996, i el mapa 11.14 la localització de les empreses de nova creació del mateix sector i període. Poca cosa afegirem als comentaris que hem fet sobre la localització de l'activitat d'aquest sector entre 1.986 i 1.997. El patró de localització dels nous llocs de treball ens apareix amb una aglomeració al voltant de Manresa, però amb presència a tots els pobles de l'eix del Llobregat i del Cardener. En resum, un patró molt similar al de la localització d'empreses noves (mapa 11.14), que ens indica un sector més expansiu que el tèxtil, i amb una capacitat de penetració a tots els pobles de tradició industrial.

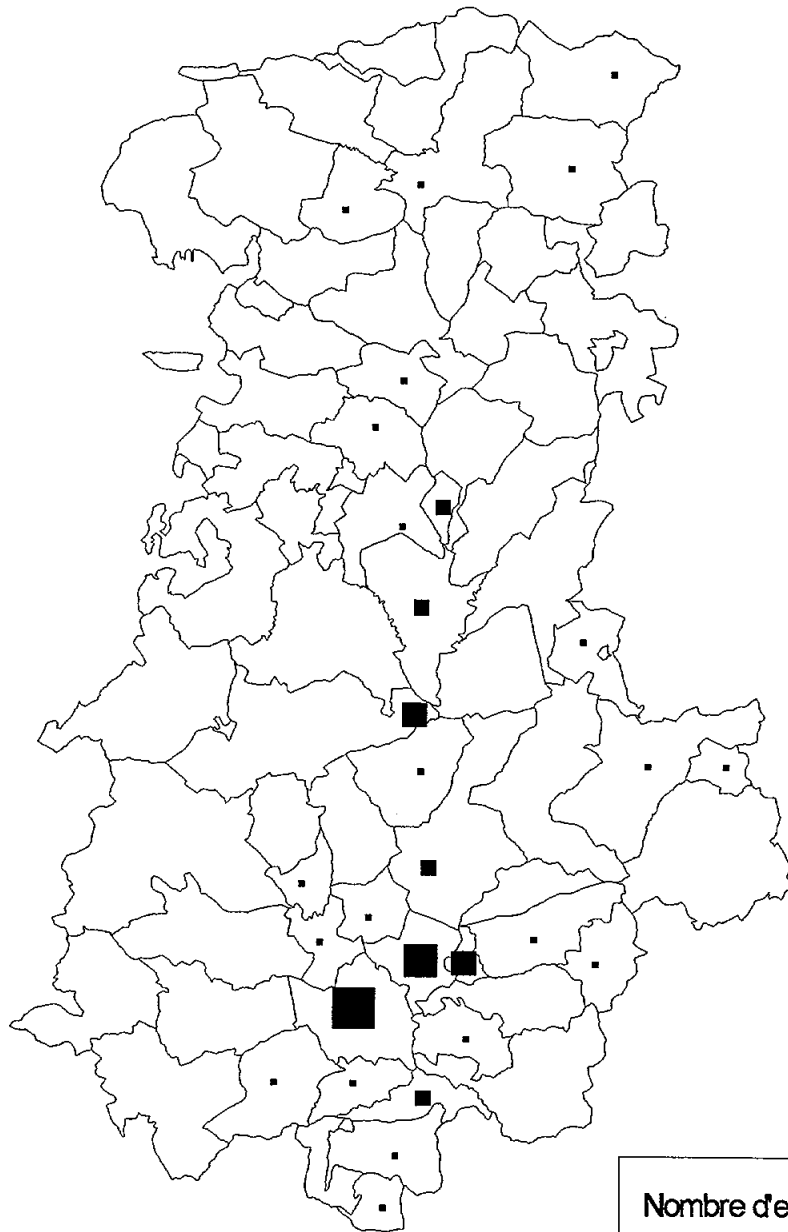
Mapa 11.11. INVERSIONS INDUSTRIALS. LOCALITZACIÓ DELS LLOCS DE TREBALL CREATS AL SECTOR TÈXTIL ENTRE 1.989 I 1.996. BAGES I BERGUEDÀ.

E= 1:500.000

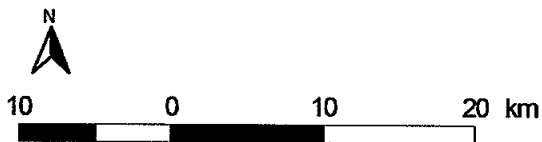

Mapa 11.12. INVERSIONS INDUSTRIALS. LOCALITZACIÓ DE LES NOVES EMPRESES DEL SECTOR TÈXIL CREADES ENTRE 1.989 I 1.996. PER MUNICIPIS. BAGES I BERGUEDÀ.

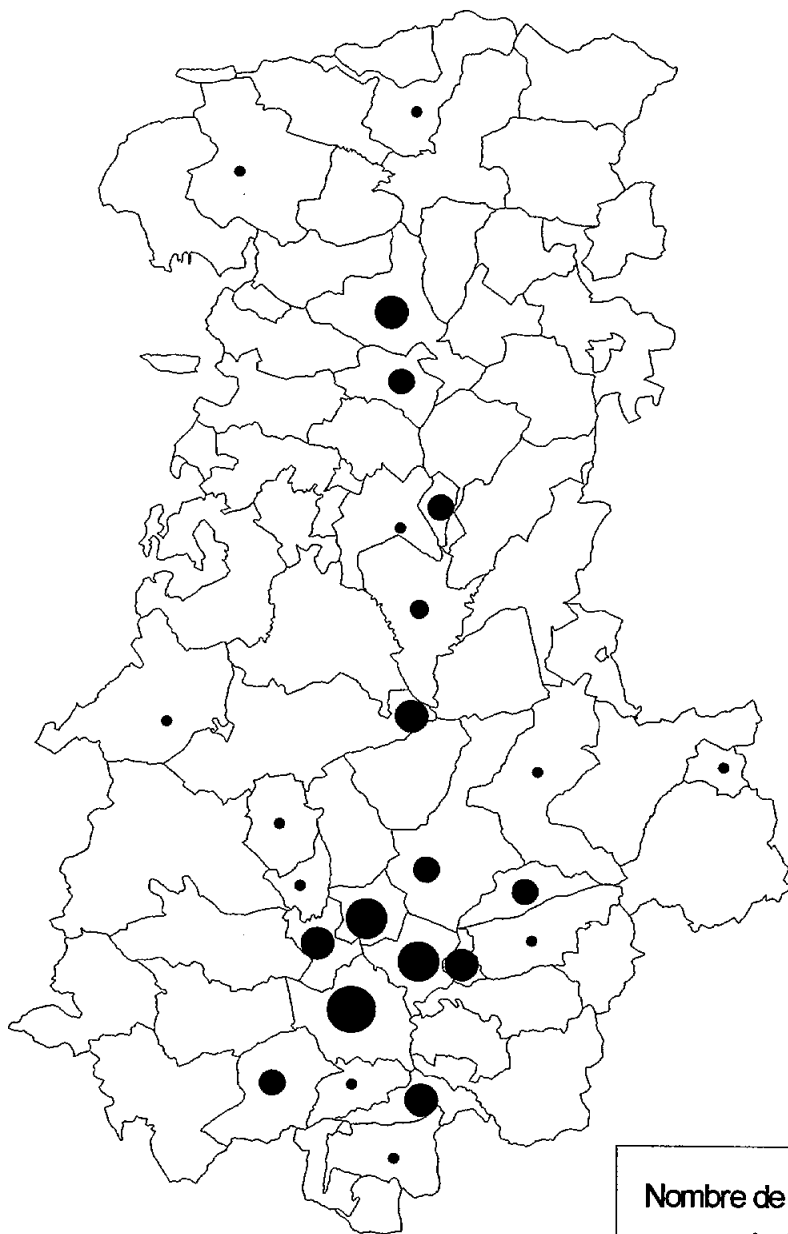
Nombre d'empreses noves

- 1-2
- 3-4
- 5-6
- 7
- 10

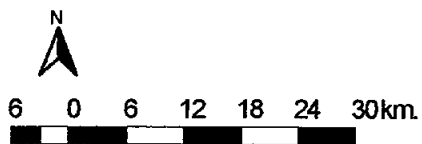
E= 1:500.000

Mapa 11.13. INVERSIONS INDUSTRIALS. LOCALITZACIÓ DELS LLOCS DE TREBALL CREATS AL SECTOR METAL·LÚRGIC ENTRE 1.989 I 1.996. BAGES I BERGUEDÀ.

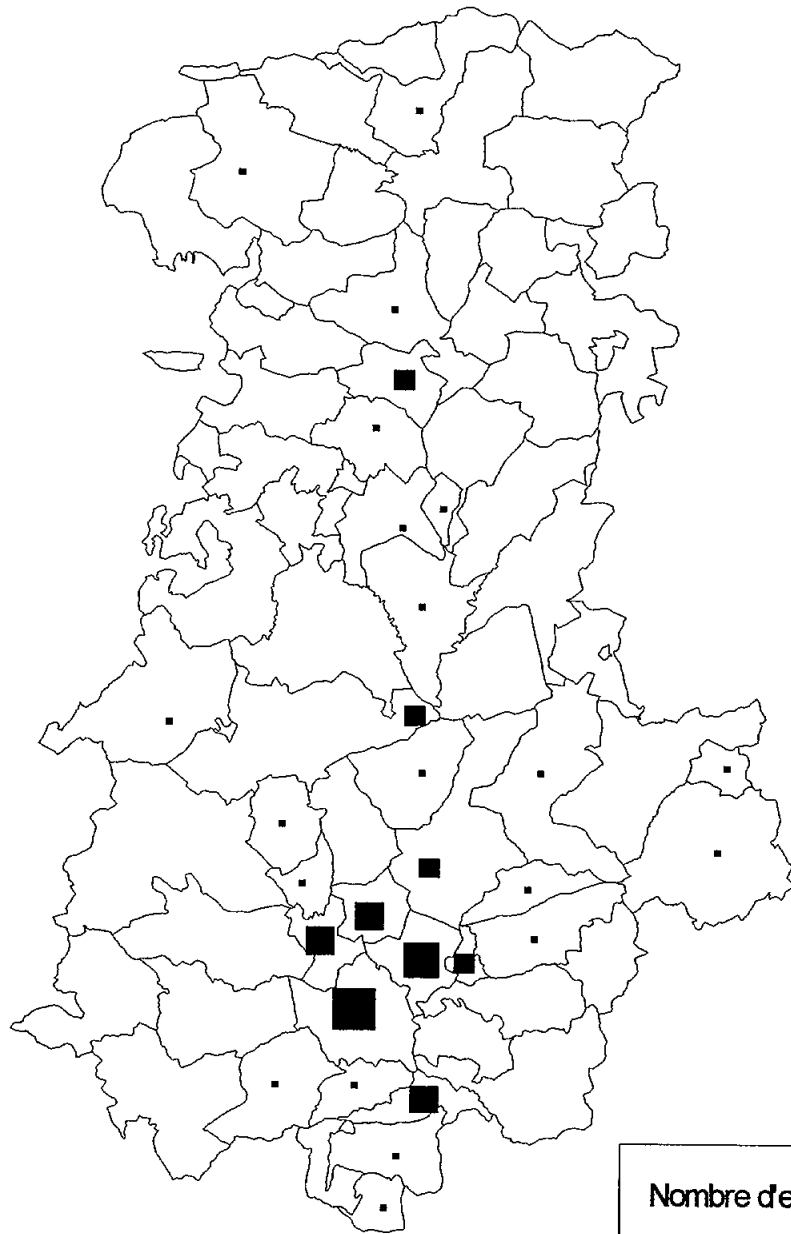

Nombre de llocs de treball

- 1 - 9
- 20
- 21 - 50
- 51 - 99
- 100 - 410
- 728

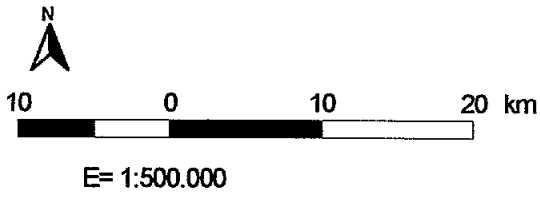

**Mapa 11.14. INVERSIONS INDUSTRIALS. LOCALITZACIÓ DE LES NOVES EMPRESES
DEL SECTOR METAL·LÚRGIC ENTRE 1.989 I 1.997. PER MUNICIPIS.
BAGES I BERGUEDA**

Nombre d'empreses noves

■	1 - 5
■	6 - 10
■	11 - 26
■	33
■	67

11.2.3 Unes inversions de baix contingut tecnològic

En l'anàlisi de les dades d'estructura o d'inversions industrials, s'ha utilitzat sovint algun tipus de classificació o agrupació de sectors que donés idea del grau de dinamisme o del nivell de modernització i de presència de les indústries punteres. Als anys vuitanta, la classificació més usada estava basada segons el nivell de demanda (gran, mitjana i baixa) dels sectors industrials. Actualment, la classificació més utilitzada és la que es basa en el contingut tecnològic dels sectors (OCDE, 1992)¹⁹.

Per acabar doncs l'anàlisi de les inversions del Bages i del Berguedà, hem volgut fer una anàlisi comparativa de les mateixes amb les del conjunt de Catalunya tenint en compte el nivell tecnològic de les mateixes. Les taules 11.16, 11.17 i 11.18 mostren l'agrupació de sectors segons nivell tecnològic alt, mitjà o baix, per al Bages, Berguedà i Catalunya respectivament.

Hom pot veure que si l'estructura de les inversions del conjunt de Catalunya té un contingut tecnològic bastant baix (el 43% de la inversió, el 60% dels llocs de treball creats i el 77% de les noves empreses corresponen a sectors de baix nivell tecnològic), al Bages i el Berguedà el perfil de la inversió industrial és encara de menor contingut tecnològic.

El Bages concentra el 72% de la seva inversió en sectors de baix nivell tecnològic, percentatge que al Berguedà és del 88%. Si parlem de llocs de treball creats, el 73% dels del Bages i el 85% dels del Berguedà ho són en sectors de baix nivell tecnològic, i els percentatges de les noves empreses en sectors tecnològics baixos són, respectivament, del 81 i el 82%.

¹⁹ Per a aplicacions d'aquesta classificació a l'estudi de la indústria catalana, i concretament a l'anàlisi del comerç exterior dels productes industrials, veure COSTA, A. i GALTER, J. (1995), i INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA (1998).

Per l'altre extrem de la classificació, si a Catalunya el 8% dels nous llocs de treball corresponen a empreses de sectors tecnològics alts, el percentatge disminueix al 5% al Bages i no arriba al 1% al Berguedà.

Aquestes dades ens confirmen que el Bages i en major mesura el Berguedà mantenen un paper "perifèric" en relació a la indústria catalana, ja que tendeixen a mantenir una estructura industrial en la que són gairebé inexistents les empreses d'alt contingut tecnològic, i en canvi enforteixen la seva especialització en els sectors menys avançats.

Taula 11.16. Inversions industrials al Bages 1989-96 per sectors CNAE-93 i segons nivell tecnològic.
(dades en percentatges)

Codi CNAE-93	NOVES			AMPLIACIONS			TOTAL		
	Empreses	Inversió	Plantilla	Empreses	Inversió	Plantilla	Empreses	Inversió	Plantilla
NIVELL TECNOLÒGIC ALT	2,7	2,3	2,2	2,4	8,7	15,5	2,6	4,9	5,1
31 Maquinària i material elèctric	1,7	2,1	1,3	1,9	8,6	8,6	1,8	4,8	2,9
32 Material electrònic	0,8	0,1	0,7	0,5	0,1	6,9	0,6	0,1	0,6
33 Instruments de precisió	0,2	0,0	0,2				0,3	0,1	1,6
TOTAL	16,6	25,6	21,5	14,9	19,6	23,9	16,1	23,1	22,0
NIVELL TECNOLÒGIC MITJA									
24 Indústries químiques	2,3	1,7	2,2	2,9	3,4	2,2	2,5	2,5	2,2
25 Cautxú i matèries plàstiques i altres manufactures	5,9	15,5	7,1	6,3	13,9	17,8	6,0	14,8	9,4
29 Maquinària i equips mecànics	5,2	1,8	4,2	3,8	1,8	3,8	4,8	1,8	4,1
34 Vehícles	2,9	6,2	7,9	1,0	0,5	0,1	2,3	3,8	6,3
35 Altre material de transport	0,0	0,0	0,0	1,0	0,0	0,1	0,3	0,0	0,0
37 Reciclatge	0,2	0,4	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,3	0,1
TOTAL	80,7	72,1	76,2	82,7	71,7	60,6	81,3	72,0	72,9
NIVELL TECNOLÒGIC BAIX									
15/16 Productes alimentaris	10,1	9,4	5,7	10,6	1,3	9,0	10,2	6,0	6,4
7/18/19 Tèxtil i cuir	15,1	21,7	24,7	23,1	25,9	3,3	17,5	23,4	20,1
20/36 Fusta suro i mobles de fusta	17,2	11,1	9,7	14,4	7,8	7,9	16,4	9,7	9,3
21/22 Arts gràfiques, edició i paper	3,4	3,2	5,7	4,3	16,0	13,9	3,6	8,5	7,5
26 Productes minerals no metàl·lics	6,1	13,7	6,1	4,8	7,6	4,2	5,7	11,1	5,7
27 Producció i transformació de metalls	0,4	1,9	1,3	3,4	6,5	4,7	1,3	3,8	2,0
28 Productes metàl·lics	28,5	11,2	23,1	22,1	6,7	17,6	26,6	9,3	21,9
TOTAL	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Registre Industrial, segons classificació de l'OCDE (1992)

Taula 11.17. Inversions industrials al Berguedà 1989-96 per sectors CNAE-93 i segons nivell tecnològic.
(dades en percentatges)

Codi CNAE-93	NOVES			AMPLIACIONS			TOTAL		
	Empreses	Inversió	Plantilla	Empreses	Inversió	Plantilla	Empreses	Inversió	Plantilla
NIVELL TECNOLÒGIC ALT	TOTAL								
33 Instruments de precisió	2,2	0,3	1,2	0,0	0,0	0,0	1,5	0,2	0,9
NIVELL TECNOLÒGIC MITJA	TOTAL								
24 Indústries químiques (sense 254)	0,0	0,0	0,0	7,0	5,2	0,5	12,7	11,8	14,5
25 Cautxú i matèries plàstiques	1,1	0,2	0,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
29 Maquinària i equips mecànics	4,4	8,1	4,8	7,0	5,2	0,5	3,0	1,7	0,6
34 Vehicles	5,5	5,2	7,3	0,0	0,0	0,0	3,0	5,7	3,7
	4,4	1,1	5,7	0,0	0,0	0,0	3,0	0,8	4,4
NIVELL TECNOLÒGIC BAIX	TOTAL								
15/16 Productes alimentaris	12,1	1,4	3,7	16,3	1,5	14,8	13,4	1,4	6,1
7/18/19 Tèxtil i cuir	19,8	66,1	43,1	51,2	80,0	57,4	29,9	70,1	46,1
20/36 Fusta suro i mobles de fusta	20,9	2,1	8,5	7,0	0,3	2,2	16,4	1,6	7,1
21/22 Arts gràfiques, edició i paper	4,4	3,5	8,3	7,0	7,7	17,5	5,2	4,7	10,3
26 Productes minerals no metàl·lics	11,0	9,9	7,3	2,3	4,9	0,5	8,2	8,4	5,9
28 Productes metàl·lics	14,3	2,2	9,5	9,3	0,5	7,1	12,7	1,7	9,0
TOTAL	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Registre Industrial, segons classificació de l'OCDE (1992)

Nota: En el sector "Tèxtil i cuir", s'afegeix una inversió sector 40 CNAE93 ja que correspon al sector tèxtil (43 de CNAE74)

Taula 11.18. Inversions industrials a Catalunya 1989-96 per sectors CNAE-93 i segons nivell tecnològic.
(dades en percentatges)

Codi CNAE-93	NOVES			AMPLIACIONS			TOTAL			
	Empreses	Inversió	Plantilla	Empreses	Inversió	Plantilla	Empreses	Inversió	Plantilla	
NIVELL TECNOLÒGIC ALT	TOTAL	3,6	5,7	7,1	3,8	4,7	9,9	3,7	5,1	8,0
30	Maquinària d'oficina i ordinadors	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,9	0,1	0,1	0,4
31	Maquinària i material elèctric	1,9	2,4	3,3	2,4	3,0	5,6	2,1	2,8	4,1
32	Material electrònic	0,7	1,9	2,2	0,5	1,3	2,2	0,6	1,5	2,2
33	Instruments de precisió	0,9	1,3	1,5	0,9	0,2	1,1	0,9	0,7	1,4
NIVELL TECNOLÒGIC MITJA	TOTAL	19,3	36,2	24,9	24,2	62,3	44,9	20,9	52,3	31,6
24	Indústries químiques	3,3	16,1	4,7	10,3	25,8	11,7	5,5	22,1	7,0
	Cautxú i matèries plàstiques i altres									
25	Manufactures	6,2	10,4	6,5	6,7	3,6	6,9	6,4	6,3	6,6
29	Maquinària i equips mecànics	6,6	4,4	7,5	5,2	1,6	6,2	6,2	2,7	7,1
34	Vehicles	2,2	2,1	3,7	1,6	31,1	20,0	2,0	19,9	9,2
35	Altres materials de transport	0,8	3,1	2,4	0,4	0,1	0,2	0,6	1,3	1,6
37	Reciclatge	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1
NIVELL TECNOLÒGIC BAIX	TOTAL	77,1	58,1	68,0	72,0	32,9	45,2	75,5	42,7	60,4
15/16	Productes alimentaris	10,8	7,1	7,6	16,7	6,4	6,3	12,7	6,7	7,2
7/18/19	Tèxtil i cuir	14,4	13,1	16,8	11,0	7,6	10,7	13,3	9,7	14,8
20/36	Fusta suro i mobles de fusta	15,4	5,5	9,8	11,0	3,1	5,8	14,0	4,0	8,5
21/22	Arts gràfiques, edició i paper	7,2	7,9	8,4	9,2	6,5	8,4	7,9	7,0	8,4
23	Refinació de petroli i comb. nuclears	0,1	0,8	0,2	0,2	0,3	0,0	0,1	0,5	0,1
26	Productes minerals no metàl·lics	4,7	5,2	3,9	5,0	2,4	2,0	4,8	3,5	3,3
27	Producció i transformació de metalls	0,6	0,6	0,7	1,4	2,8	1,4	0,8	1,9	1,0
28	Productes metàl·lics	24,0	17,9	20,5	17,6	4,0	10,6	21,9	9,3	17,2
	TOTAL	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Registre Industrial, segons classificació de l'OCDE (1992)

Nota: Disposem de les inversions industrials per dos dígits de CNAE93 i el sector *Altres materials de transport* que correspon al codi 35 (nivell tecnològic mitjà), engloba el subsector 351 (construcció naval) que es considera de nivell tecnològic baix, i també engloba la *Navegació aèria o espacial* (codi 353) que es considera nivell tecnològic alt. Passa el mateix amb *Productes farmacèutics*, que correspon al codi 244 (nivell tecnològic alt) i en canvi el sector indústries químiques es considera nivell tecnològic mitjà. No podem, per tant, desagregar les inversions d'aquests subsectors.

11.3 Conclusió: reestructuració, flexibilització i aglomeració

De l'anàlisi efectuada fins aquí podem extreure unes conclusions sobre el sentit de la transformació industrial de la vall mitjana i alta de Llobregat.

En primer lloc, hem d'assenyalar que la crisi del sector tèxtil i l'automatització dels processos de treball han comportat una reducció generalitzada de llocs de treball en la darrera dècada.

En segon lloc, i d'acord amb les dades que disposem, hom pot distingir un comportament diferent entre 1.986 i 1.994, i entre aquesta darrera data i 1.997. En el primer subperíode es produeix una disminució del nombre de llocs de treball absoluts en les dues comarques considerades, mentre que en el segon període es produeix una recuperació de llocs de treball al Bages, mentre que el Berguedà segueix perdent llocs de treball.

Cal dir que aquesta dinàmica general ve donada fonamentalment per l'evolució del sector tèxtil, quina importància en l'estructura industrial de les dues comarques marca el sentit de l'evolució general. Tanmateix, hom pot observar diferències entre el Bages i el Berguedà. En el primer dels subperíodes, al Bages no només disminueix el nombre de llocs de treball tèxtils sinó també els del metall, cosa que ens indica la gravetat del procés de reestructuració que comportà la crisi de principis dels anys noranta. Els altres sectors, considerats conjuntament, segueixen una evolució positiva, que continuarà a partir de 1.994. En el segon subperíode, el tèxtil segueix perdent llocs de treball però la resta de sectors, inclòs el metall, augmenten els llocs de treball, resultant un increment del total de llocs de treball industrials de la comarca. El Berguedà, en canvi, presenta una evolució absolutament marcada pel tèxtil, a causa del major predomini del sector en la indústria comarcal. Així, malgrat que la resta de sectors industrials (inclòs el metall) guanyen llocs de treball en els dos subperíodes, el nombre total de llocs de treball comarcal segueix disminuint.

En tercer lloc, ens trobem amb una disminució de la grandària mitjana de les empreses i la desaparició d'empreses de més de 500 treballadors. Creiem que això tradueix per una banda la dificultat de les empreses grans de sectors en declivi com el tèxtil de fer front a processos de reestructuració i adaptació a noves formes de producció, a la vegada que respon també a l'automatització de la producció i a l'externalització de fases de la producció que abans es feien a les fàbriques grans. En el darrer període 1.994-97, en canvi ens trobem que les empreses més grans (sobretot del metall) augmenten la seva plantilla, cosa que ens indica el reforçament de les mateixes en una conjuntura favorable.

En quart lloc, l'enfonsament del tèxtil fa que actualment el sector predominant al Bages sigui el metall i que tant al Bages com al Berguedà s'hagi produït un procés de diversificació de l'estructura industrial. El metall es localitza de forma molt concentrada al voltant de Manresa i en alguns municipis de tradició industrial al llarg dels eixos fluvials. Cal dir que el metall, que al Bages apareix estructurat pel subsector auxiliar de l'automòbil, en tenir el seu mercat molt obert, depèn enormement dels cicles econòmics internacionals. Això li confereix una certa vulnerabilitat, però que li permet també gaudir de les conjuntures favorables, com la que ens mostren les dades entre 1.994 i 1.997. En el cas del Berguedà, el metall ha augmentat força el seu pes, tot i que es manté en uns percentatges modestos, i es concentra sobretot a Berga i a Puig-reig.

En cinquè lloc, la resta de sectors industrials augmenta el nombre de llocs de treball, sobretot l'alimentació al Bages, la fusta (especialment al Berguedà), i també la química, la confecció i el paper i edició.

Respecte a la lògica espacial de les transformacions esmentades, cal dir que en l'anàlisi de l'evolució industrial també se'ns reflecteix la conclusió a la que arribàvem en el capítol anterior en analitzar la dinàmica de la població: les noves lògiques d'aglomeració tendeixen a trencar els eixos fluvials com a espais de localització industrial. El que veiem en aquests deu anys és una major tendència a la concentració de l'activitat industrial als municipis del

voltant de Manresa, i en algunes de les ciutats de la ribera del Llobregat (Sant Vicenç, Sallent, Navàs, Gironella, Puig-reig i Berga) i també Súria. En el cas de Manresa, i en menor mesura, de Berga, s'observa un procés de desconcentració de l'activitat industrial cap a municipis veïns.

En general, les poblacions que han mantingut més l'activitat industrial són els nuclis més grans, i en canvi alguns pobles tradicionalment industrials s'han vist perjudicats per la desaparició de les poques fàbriques de les que depenien. Les dades d'inversions industrials ens manifesten la importància de la inèrcia en les localitzacions industrials, amb major avantatge, tal com remarquem, per les localitzacions més grans. Al costat d'això, hi ha uns nuclis rurals que apareixen per primera vegada en el mapa industrial, sobretot al Bages (Fonollosa, Castellgalí), cosa que ens indica fenòmens de ruralització incipient, explicables pel procés de flexibilització de la producció i la cerca per part de les empreses de salaris baixos.

Aquests nous patrons de localització comporten la tendència a la desaparició de l'activitat industrial a l'alt Berguedà (on només la Pobla resta com a nucli important), la ruptura del rosari industrial de l'eix del Llobregat i la concentració de l'activitat industrial en unes poques poblacions, la marginalització de l'eix del Cardener, i l'augment del pes dels pobles industrials del Bages occidental, beneficiats per l'Eix Transversal.

En resum, podem afirmar que en l'àrea d'anàlisi es manifesten els fenòmens característics de l'actual fase de producció que ha estat descrita com a postfordista, i més concretament en les àrees d'indústria tradicional: reestructuració profunda de la base industrial, flexibilització de la producció amb el predomini d'empreses petites. Al mateix temps, les característiques tecnològiques de les inversions, comparades amb les de Catalunya, ens mostren el caràcter perifèric de les comarques analitzades, en major grau el Berguedà.

La lògica espacial d'aquest procés provoca el sorgiment d'un nou patró de distribució de l'activitat industrial caracteritzada per l'aglomeració al voltant dels principals centres urbans i la tendència al trencament de l'eix fluvial. Hom observa també la pèrdua d'importància de les àrees menys ben comunicades (eix del Cardener i alt Berguedà) i una evolució diferent del Bages i del Berguedà. En la primera comarca el sector auxiliar de l'automòbil sembla beneficiar-se de la seva proximitat amb l'àrea de Barcelona per consolidar-se, especialment en els moments de conjuntura favorable.

En la darrera part d'aquest treball analitzarem amb més detall i de forma qualitativa per tal de trobar les claus interpretatives dels processos descrits, a través de la consideració del Bages i del Berguedà com a sistemes territorials locals.

BIBLIOGRAFIA PART III

ALEGRE, Pau; RECASENS, Josefina 1982: *Bages, Berguedà i Solsonès. Introducció a l'estudi del territori i de la seva economia*. Banca Mas Sardà, Manresa.

ALSINA, Gemma 1997: "La configuració territorial de la conca minera de l'alt Berguedà. L'evolució d'un paisatge", *L'Erol*, núm. 54, pàg. 10-20.

CAMPRUBÍ, Josep 1984: *La dinàmica d'un poble*. Manresa.

CAMPRUBÍ, Josep 1994: *Fàbriques i empreses*. Manresa.

CAMPRUBÍ, Josep 1998a: "Les fites que marcaren el segle XX", *Regió7*, 24 de gener de 1998. Reproduït a CAMPRUBÍ (1998), pàg. 223-225.

CAMPRUBÍ, Josep 1998: *Fàbriques i empreses II*. Manresa.

CANTO, C. del; CARRERA, M.C.; GUTIÉRREZ, J.; MÉNDEZ, R.; PÉREZ, M.C. 1988: *Trabajos prácticos de geografía humana*. Síntesis, Madrid.

CARRERAS, Carles 1980: *Geografía humana*. Col. Conèixer Catalunya, 30. Dopesa, Barcelona.

CENTRE D'ESTUDIS I PLANIFICACIÓ 1983: *Industrialització a Catalunya 1960-1977*. Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvis de Catalunya i Balears, Barcelona.

CIDC 1987: *Cens Industrial de Catalunya 1978*. Centre d'Informació i Documentació de Catalunya, Barcelona.

CONEJOS, Jordi; DUCH, Emilià; FONTRDONA, Jordi, HERNÁNDEZ, Joan Miquel; LUZÁRRAGA, Alejandro; TERRÉ, Eugeni 1997: *Canvi estratègic i clusters a Catalunya*. Col. Papers d'economia industrial, 7. Direcció General d'Indústria, Generalitat de Catalunya. Barcelona.

CONSEJO ECONÓMICO SINDICAL COMARCAL DE MANRESA 1965: *Resumen de la Ponencia sobre Industria Textil del Bages*. Manresa, febrer 1965

COSTA CAMPI, Maria Teresa 1990: "La organización industrial en el territorio. Descentralización productiva y economías externas", a PARELLADA, Martí: *Estructura económica de Cataluña*, Espasa Calpe, Madrid, pàg. 251-278.

TRULLÉN, Joan 1995: *El Plan Delta I. El modelo territorial de Barcelona*. Gabinet Tècnic de programació, Ajuntament de Barcelona, Barcelona.

TRULLÉN, Joan 1996: *Globalización económica y segmentación productiva en Barcelona*. Ponència presentada al Curs d'Estiu "Globalització i sistemes productius locals", Universitat de Girona, juliol 1996.

TRULLÉN, Joan 1998: "Factors locals de competitivitat de la Regió Metropolitana de Barcelona", *Revista Econòmica de Catalunya*, 34, pàg. 34-50.

VILÀ, Joan 1976: "La aparición y las primeras fases de la industria algodonera". *1er. Simposio de la Industria Textil*, Terrassa, Museo Textil, pàg. 185-202.

**PART IV. MANRESA I EL BERGUEDÀ COM A SISTEMES
TERRITORIALS LOCALS**

En aquesta darrera part canviem d'escala i d'òptica d'anàlisi. Ens plantegem l'estudi de l'àrea urbana de Manresa i del Berguedà com a sistemes territorials locals. D'acord amb l'objectiu enunciat a la introducció, el nostre interès es centrarà per una banda en conèixer la situació actual i perspectives d'evolució del sistema productiu respectiu, i per l'altra en conèixer l'estat de les xarxes socials locals, en termes de la seva cohesió i capacitat de generar projectes capaços de convertir elements del seu *milieu* en recursos per al desenvolupament.

L'òptica escollida requereix arribar a conèixer els mecanismes de funcionament del sistema local. Cal per tant utilitzar mètodes qualitius, com l'entrevista i recórrer a altres fonts directes que complementin la visió que hem extret de l'anàlisi de les dades. Si d'aquesta hem obtingut una radiografia dels processos en curs, l'anàlisi qualitativa i a escala micro (local) ens permetrà comprendre el sentit de les transformacions i aventurar les potencialitats dels territoris que analitzem. Per això hem fonamentat aquesta part de la investigació en les entrevistes a empreses i a experts locals, complementades per la lectura de publicacions locals i assistència a fòrums de debat.

Ja hem explicat a la introducció d'aquest treball que abordem de forma més aprofundida l'estudi de l'àrea urbana de Manresa. És en aquesta que ens plantegem els diversos nivells d'anàlisi d'un sistema territorial local (sistema productiu, xarxes locals, projectes col·lectius, paper dels agents, relació amb xarxes globals) amb més detall, per tal de contrastar les hipòtesis fonamentals de la nostra investigació, referides bàsicament a la importància de la història del sistema productiu i als efectes de l'extensió del camp d'externalitats. Es tractarà d'observar, per tant, quina és la trajectòria d'evolució del sistema territorial.

Respecte al Berguedà, que considerem en el seu conjunt un únic sistema territorial local, la nostra anàlisi no serà tan aprofundida com en el cas de Manresa; creiem tanmateix que la informació extreta de les entrevistes realitzades i de les fonts consultades ens permet treure conclusions que

complementen i serveixen d'element de contrast de les de l'àrea de Manresa i ens ajuden per tant a avaluar la bondat de les nostres hipòtesis.

Una de les qüestions que ens interessa avaluar és l'estat de les xarxes locals, la cohesió social i la capacitat de generar i executar projectes que suposin aprofitar recursos no utilitzats. Donat que les àrees que analitzem estan sotmeses a processos de reestructuració importants i que la millora de les comunicacions les situa molt a prop de la regió de Barcelona, en aquesta part explorem també (sobretot en el cas del Berguedà) els projectes sorgits entorn les activitats relacionades amb el turisme, que s'ha apuntat com una via alternativa a la indústria tradicional per mantenir llocs de treball a la comarca. Veurem que també al Bages hi comença a haver projectes entorn a aquestes activitats.

Volem fer una consideració sobre la metodologia emprada que se'ns ha plantejat mentre conduïem la recerca qualitativa. Treballant a escala local i amb l'objectiu de conèixer l'actuació dels actors socials, ens hem trobat amb la sensació que existeix una línia, fàcil de creuar, que separa la investigació científica de la pura xafarderia. En efecte, les referències a persones i institucions concretes són inevitables si, com creiem, necessitem examinar el paper dels actors socials per comprendre en la seva complexitat els mecanismes de funcionament dels sistemes territorials locals. Hem intentat mantenir-nos al costat científic de la línia, i esperem haver-ho aconseguit.

Hem detectat també una altre possible causa de distorsió de la recerca: degut a la proximitat dels fets i les persones, si l'investigador forma part del col·lectiu que examina, es pot produir que hom insisteixi en determinats aspectes o esdeveniments simplement perquè els coneix o hi ha participat, en comptes d'altres que no els coneix tant però que potser són més importants. Es tracta d'un problema amb el que els antropòlegs (i suposem que també els geògrafs humanistes) hi estan familiaritzats, però que nosaltres -provenint d'una tradició més quantitativa- ens l'hem trobat sobre la marxa i hem intentat vorejar. Som conscients però que en ciències socials no hi ha veritats absolutes sinó

interpretacions dels fenòmens, susceptibles de ser contrastades i, en el seu cas, esmenades. La que presentem és per tant la nostra visió, que tractem - això sí- d'argumentar.

Donat l'enfocament global de la nostra investigació, volem destacar els aspectes relacionats amb la dinàmica industrial dels sistemes locals que considerem. Per això dediquem el capítol dotzè a presentar el resultat de la nostra recerca empírica que fan referència al l'evolució de la indústria de l'àrea de Manresa. L'objectiu és obtenir una diagnosi de l'estat del sistema industrial i conèixer la seva trajectòria d'evolució.

En el capítol tretzè presentem la nostra anàlisi de l'àrea urbana de Manresa en termes de sistema territorial local, que complementa l'anàlisi pròpiament industrial, ja que permet endinsar-nos en els aspectes també més qualitius del que s'ha anomenat "atmosfera industrial" i més àmpliament, l'entorn institucional, cultural i de dinàmica social que facilita o dificulta el desenvolupament de l'activitat econòmica i les possibilitats d'adaptació als reptes de situacions canviants exteriors.

El darrer capítol, el catorzè, el dediquem a l'anàlisi del Berguedà com a sistema territorial local, a través de la seva dinàmica industrial, l'estudi dels projectes de desenvolupament, i del paper dels agents locals.

12. LA DINÀMICA INDUSTRIAL ACTUAL DE L'ÀREA URBANA DE MANRESA

En aquest capítol presentem les principals idees que hem extret de les entrevistes realitzades a empreses i a experts sobre la situació actual i les perspectives de dos dels sectors més importants de la indústria de l'àrea urbana de Manresa, tot contextualitzant-les en les anàlisis provenints del marc teòric i de la transformació de l'estructura industrial exposades més amunt.

Hem seleccionat per a aquesta anàlisi qualitativa dos sectors especialment importants, per diversos motius, a l'àrea de Manresa. En primer lloc, la indústria metal·lúrgica, i més especialment el subsector auxiliar de l'automòbil, perquè constitueix l'especialització més important d'aquell sector a la comarca i es localitza preferentment al voltant de la capital comarcal. Cal dir que una de les empreses entrevistades, la Pirelli, no pertany al sector metal·lúrgic, ja que fabrica pneumàtics per a rodes de cotxe i per tant consta dins del sector químic. Tanmateix, es tracta d'una empresa que treballa per a la indústria de l'automòbil i com a tal considerem que la podem englobar dins aquesta anàlisi. L'altre sector escollit és la cinteria. Crèiem interessant abordar l'anàlisi d'un subsector del tèxtil, tant important encara a la comarca, i hem optat per la cinteria perquè Manresa concentra una part important de la producció espanyola del subsector.

El nostre objectiu, tal com es desprèn del contingut del qüestionari utilitzat per realitzar les entrevistes als responsables de les empreses (veure Annex C.2), és el de conèixer el grau d'articulació i d'autonomia del sistema productiu local, la seva capacitat d'adaptació i de resposta a les transformacions provocades per les xarxes globals i la trajectòria possible d'evolució¹. Ens interessava saber

¹ Tal com expliquem en l'Annex C.1, en l'elaboració del qüestionari ens ha estat especialment útil la consulta a altres estudis de sistemes productius locals basats també en entrevistes. En

si hi podem trobar dinàmiques del tipus de districte industrial, o si podem arribar a situar el sistema que estudiem en alguna de les categories que Garofoli utilitza, segons el grau de desenvolupament i articulació dels sistemes productius locals. Per això les nostres preguntes han estat especialment orientades a conèixer el tipus de producte i les relacions amb altres empreses de la comarca, informació sobre clients i proveïdors, el tipus de propietat, la relació amb institucions o serveis de l'entorn, i els factors que poden afavorir la localització o el manteniment de l'activitat industrial a la comarca.

12.1 La indústria auxiliar de l'automòbil i el sector del metall a Manresa

12.1.1 Orígens i evolució del sector

El sector del metall del Bages té els seus antecedents en els diversos gremis medievals relacionats amb la manipulació dels metalls (ferrers, manyans, daguers, entre altres). Al segle XVII i XVIII adquireixen importància els clavetaires i els armers, essent Manresa un dels pocs llocs on la Junta Superior del Govern de Catalunya de Felip V autoritza la fabricació d'armes.

El naixement del modern sector del metall es produeix tanmateix al segle XIX, paral·lelament al desenvolupament de la indústria tèxtil. Les necessitats de manteniment, reparació i fabricació de màquines tèxtils converteixen el sector del metall en auxiliar del tèxtil, seguint les pautes del procés d'industrialització clàssic. Cap a l'any 1890 hi havia a Manresa unes 70 empreses del metall (PATRONAL METAL·LÚRGICA DEL BAGES, 1989).

A inicis del segle XX comença la seva activitat una empresa dedicada a la foneria i la fabricació de cotxes i vagons per a ferrocarril. Durant la guerra civil el sector metal·lúrgic adquireix gran importància i s'especialitza en la fabricació

aquest sentit, per la formulació d'algunes qüestions ens hem basat en preguntes dels qüestionaris utilitzats per EXCEL (1993b), GAROFOLI (1994), i CONTI (1997).

d'obusos i altre material bèl·lic. Acabada la guerra, el sector resta molt vinculat al tèxtil fins la crisi de l'any 1962, moment en que les empreses comencen a introduir-se en altres activitats, sobretot les auxiliars del sector de l'automòbil (recordem que l'any 1.960 havia començat a produir la fàbrica SEAT de Barcelona) i també la fabricació de comptadors de gas, bolquets, i maquinària diversa. El metall es convertí així en el sector més important després del tèxtil, de manera que el 1.971 hi havia 495 empreses i 5.715 obrers (PATRONAL METAL·LÚRGICA DEL BAGES, 1989). L'any 1975 el padró d'habitants registra 4.699 actius de la indústria metal·lúrgica transformadora al Bages (7,63% del total d'actius) i 525 de la metàl·lica bàsica (0,85%).

La crisi mundial dels anys setanta (que afecta la comarca a partir de 1977) farà disminuir el nombre d'empreses a unes tres-centes, segons la publicació esmentada de la Patronal. Això es reflecteix ja al cens industrial de 1978, que registra un total de 261 empreses i 4.985 treballadors en el conjunt del sector a la comarca del Bages.

La crisi suposa també un punt d'inflexió del sector, i porta les empreses a cercar altres mercats. Augmenta per tant l'orientació de moltes empreses a treballar per altres de la regió metropolitana i de la resta d'Espanya. Les empreses petites es comencen a especialitzar en uns productes determinats i adquireix importància la subcontractació.

És en aquest context de crisi econòmica i sobretot de transició política i de conflictes en el món laboral, l'any 1.977, que neix la Patronal Metal·lúrgica del Bages², organisme integrat dins la Federació Empresarial de Manresa i Comarca (avui Federació Empresarial de la Catalunya Central) i que reuneix la quasi totalitat de les empreses del sector. Entre els membres de la junta sempre hi han estat representades les empreses més importants i dinàmiques.

En la introducció del catàleg d'empreses publicat per la Patronal Metal·lúrgica l'any 1.989 es considerava que les empreses havien sortit reforçades de la crisi

² Veure al capítol següent la descripció de l'ambient de la crisi dels anys 1.976-77 al Bages.

i que havien millorat la seva capacitat tecnològica i competitiva. En paraules dels empresaris: "Esperit empresarial obert i competitiu, maquinària especialitzada, plantilles de gran professionalitat i una acceptable adaptació a les noves tecnologies, justifiquen aquest paper fonamental que juga avui el sector". Així, el pes del sector dins l'economia comarcal semblava destinat fins i tot a augmentar degut a la millora de les infraestructures i "a la qualitat dels seus equips personals i materials" (PATRONAL METAL·LÚRGICA DEL BAGES, 1989).

Recordem que segons les dades que hem presentat en el capítol anterior provinents de l'INSS, l'any 1.986 hi havia al Bages 494 empreses i 6.041 assalariats del sector del metall, xifres que l'any 1.997 eren de 576 empreses i 5.697 assalariats.

12.1.2 El metall del Bages, un districte industrial?

La nostra anàlisi confirma la caracterització del sector del metall com a sistema productiu local feta per EXCEL (1993a, 1993b). En efecte, ens trobem amb una població de petites i mitjanes empreses, amb presència de diferents tipus de producció, fortament vinculades entre elles per relacions que suposen que la producció d'unes és un *input* per al procés de transformació d'altres, amb una forta presència de subcontractació.

Hem vist que el subsector més important és l'auxiliar de l'automòbil, en el que trobem importants empreses mitjanes (Lemmerz, Metalbages, Cremsa, Magneti Marelli) que tenen com a clients els fabricants de cotxes de tot el món, al costat d'empreses que tenen producte propi com AUSA i S.A. Masats. Mentre que les primeres basen la seva capacitat competitiva en el preu i en l'experiència que els permet aconseguir contractes importants dels principals productors de cotxes del món, i només subcontracten parts molt específiques com la matrisseria i la construcció d'utilitatges, les segones tenen una xarxa important de tallers auxiliars que els fan sobretot les peces de menys valor afegit (mecanitzats).

Cal dir que existeixen altres empreses importants de diferents subsectors, que han trobat el seu nínxol de mercat amb productes propis de gran tecnologia i que alimenten també molts tallers auxiliars (entre altres, Pujol Muntalà, Casals Cardona Industrial, i també algunes empreses que han reconverit l'antiga fabricació de maquinària tèxtil com Rius Clapés i Tallers Ratera).

Quin és l'abast territorial de les relacions entre empreses? Ja hem dit que les empreses *líder* de la comarca treballen per empreses de la regió metropolitana, d'Espanya i de tot el món, però les relacions de subcontractació de parts de la producció es donen de forma molt delimitada territorialment: les empreses importants donen feina a tallers de la comarca, i unes poques a algun taller del Vallès.

Una de les característiques que ha mostrat el sector del metall i la indústria del Bages en general és la seva capacitat d'adaptació. Efectivament, la crisi dels anys seixanta del sector tèxtil, que provocà la disminució de la demanda del sector del metall, fou resolta amb la reorientació de bona part de la mateixa cap a la indústria auxiliar de l'automòbil i, més recentment, l'expansió d'empreses innovadores del sector ha permès reabsorbir bona part de l'atur generat per la darrera crisi de 1993. Aquesta capacitat d'adaptació es deu sens dubte a la tradició industrial de la comarca, i al predomini de petites empreses familiars, és a dir, a la presència d'una certa cultura emprenedora.

Tenim per tant un teixit industrial amb una estructura de propietat i de grandària en teoria favorable a la creació de sinèrgies, d'economies externes. Ens podem preguntar si efectivament es donen aquestes. Creiem que sí, per les relacions de subcontractació esmentades i perquè es dona un cert intercanvi de personal entre elles. La coneixença, el tracte continuat afavoreixen evidentment la definició dels encàrrecs i la col·laboració entre les empreses.

La cohesió social és un altre dels elements descrits en la literatura que també trobem en el cas del metall del Bages, segons els responsables de la Patronal

Metal·lúrgica: el bon clima entre empresa i treballadors³, un cop superada l'època de la transició política, afavorida pel fet que "tothom és d'aquí".

Troblem també la presència d'institucions empresarials d'àmbit territorial comarcal; en primer lloc la Patronal Metal·lúrgica del Bages, i també la Cambra de Comerç i Indústria de Manresa. La presència de la Patronal, nascuda l'any 1977 per fer front a la conflictivitat sindical de l'època, és un element aglutinador. Cal dir que a la junta hi ha representades les empreses més importants⁴ (al contrari que a la Cambra de Comerç, on el sector del metall hi és poc actiu). La Patronal s'ha reconvertit en un organisme de relació amb les institucions i de prestació de serveis, sobretot de formació.

No hem pogut detectar tanmateix, cap projecte específic de la Patronal per potenciar el sector en el seu conjunt, més enllà de l'assessorament fiscal o legal puntual a les empreses. Aparentment no hi ha una estratègia per al reforçament i el manteniment del sector al territori, potser perquè les empreses que més pesen a la Patronal no en tenen necessitat perquè són les més potents. En l'entrevista mantinguda, els seus dirigents es queixaven de què malgrat que el metall és un important actiu de la comarca i principal sector d'especialització, no s'identifica amb la comarca; es fan campanyes que associen Manresa amb el comerç però no amb el metall. Però tampoc ens consta que hagin plantejat mai una campanya d'aquest tipus.

La Patronal és tanmateix l'interlocutor del sector en relació a les iniciatives que en els darrers anys s'han desenvolupat a la comarca: el Consell Tecnològic del Bages (creat el 1992), els convenis de pràctiques per a la formació d'estudiants de l'Institut de Formació Professional Lacetània⁵, i l'establiment de fórmules de

³ Exemplificat, per Lluís Calsina, secretari de la Patronal, en la bona disposició per part dels treballadors de fer formació fora de l'horari laboral i en la baixa conflictivitat (veure entrevista a l'annex C):

⁴ Veure PATRONAL METAL·LÚRGICA DEL BAGES (1989), i confirmació en entrevista mantinguda amb l'actual president, Pere Font.

⁵ Aquests convenis, tal com s'explica en el capítol 13, l'any 1.983 i es formalitzaren l'any 1.988 amb un conveni de col·laboració entre l'institut esmentat i la Cambra de Comerç, que donà lloc l'any 1.990 a la creació de la Fundació Lacetània, de la que forma part la Patronal Metal·lúrgica.

cooperació per al reciclatge i formació de treballadors a través dels curs de l'Escola Universitària Politècnica.

La Patronal ens apareix doncs com un instrument poc aprofitat, que funciona a patir de la dedicació dels membres de la junta però que no té una estructura de gestió i gerència professionalitzada.

D'altra banda, les grans empreses del sector, malgrat estar representades a la Patronal (o la Cambra de Comerç) no tenen una vinculació i un compromís amb la vida econòmica i social de la ciutat i de la comarca⁶. Només a partir dels darrers quatre anys, arran del nou paper que assumeix la Caixa d'Estalvis de Manresa que actua de motor en aquest sentit, veiem indicis de complicitat entre els principals empresaris del sector i els projectes de la comunitat (veure capítol 13).

A continuació presentarem les conclusions principals de la nostra anàlisi de l'evolució recent del sector i de les capacitats de desenvolupament de la indústria a la comarca del Bages.

12.1.2.1 Relativa autocontenció del metall al Bages

Més enllà de les empreses que han tancat i les que han sorgit de noves a partir de processos locals, no s'ha produït al Bages el fenomen d'implantació d'empreses estrangeres que tant important ha estat a Catalunya els darrers quinze anys⁷. Tampoc s'han donat casos de trasllats d'empreses de la regió metropolitana cap al Bages. Tampoc han marxat empreses, encara que alguna té plantes de producció en altres comarques.

D'altra banda, es detecta que les relacions de subcontractació (excepte per processos molt determinats) es donen a l'interior de la mateixa comarca, i

⁶ Aquesta apreciació, força estesa localment, ens és confirmada per alguns dels nostres entrevistats i és també a la base dels pressupostos de l'estudi de LUDEVID i al. (1997).

⁷ A finals dels noranta, s'establí a Balsareny, l'empresa americana Gates Vulca, i més recentment la japonesa DENSO A Sant Fruitós.

especialment dins la zona configurada pels municipis de Manresa, Sant Fruitós, Santpedor i Sant Joan.

12.1.2.2 La globalització ha arribat al metall del Bages

Els processos d'internacionalització són molt presents a les empreses de la comarca i estan a la base del procés d'expansió de les mateixes. L'exportació és important i creixent, i algunes poques empreses han passat a produir a l'estranger⁸.

En els districtes industrials tradicionals el conjunt de la cadena de valor era produït dins el sistema local, de manera que només exportaven el producte final (RULLANI 1995). En el cas de Manresa, ens trobem amb empreses que a partir d'un origen com a subcontractistes d'un o dos clients principals, s'han desenvolupat buscant en el mercat global (vinculat en molts casos a empreses multinacionals presents a Espanya) la diversificació de clients i productes. És el cas de L. Oliva Torras, subcontractista d'empreses importants com AUSA i Pirelli i que ha arribat a crear producte propi, i de Matribages, originàriament amb Lemmerz com a client únic).

Hem dit ja que pràcticament no hi ha hagut implantació d'empreses foranes. Tanmateix sí que hi ha casos d'operacions de compra d'empreses del Bages per empreses foranies. Entre elles podem, esmentar el cas de SITUBSA, que no va poder fer front a la crisi i va ser comprada per un grup britànic i, més recentment, per un grup italià que li ha donat nom (Magnetit Marelli). El cas de CREMSA correspondria a un cas típic: el de l'empresari que no té successió i que es ven l'empresa a un grup del sector que pot garantir la continuïtat de l'empresa (anys enrera, el 1960, l'empresa OCOMESA fou venuda a Lemmerz en circumstàncies similars).

⁸ Segons FONTRDONA i HERNÁNDEZ (1998), entre les multinacionals catalanes hi ha dues empreses del metall del Bages, AUSA i Metalbages, així com dues de fabricació de cintes (Ponsa i Salvador Figueras).

Ens trobem amb dues altres formes d'associació amb empreses estrangeres; una és la participació d'un grup financer en la propietat d'una empresa, conservant la família del propietari original la majoria de les accions. N'és un exemple la participació del 20% de les accions d'AUSA per part del grup britànic Tresi, que presumiblement aporta capacitat financera i vies d'entrada al mercat britànic⁹. Un altre cas és l'associació amb un client important que aporta tecnologia i una xarxa de vendes organitzada en mercats poc coneguts per l'empresa local. L'associació de S.A. Masats amb el grup Bode (que controla el 55% del capital de l'empresa) correspondria a aquest segon model.

De fet hom constata que les empreses que han fet una expansió important en els darrers anys han tendit a associar-se a empreses estrangeres o a obrir-se a la participació de capital estranger. En tot cas, sembla clar que l'expansió que han tingut algunes de les empreses auxiliars de l'automòbil, que han obert centres de producció i ensamblatge al costat de fàbriques d'automòbils a Espanya i altres països (com Metalbages) ha requerit importants aportacions de capital.

Resumint les connexions espacials de les empreses del metall de Manresa, podem dir que hi ha connexions molt clares amb empreses de la regió metropolitana, que són clients de les empreses del Bages, sobretot les multinacionals. Però també les empreses locals venen i es relacionen directament amb empreses, multinacionals o no, d'Europa i arreu del món. El mercat és global, i en els darrers anys les empreses que fabriquen producte propi han superat els tradicionals mercats europeus i sudamericans i han entrat en mercats nous (Extrem Orient, Escandinàvia, etc)¹⁰.

⁹ Aquest mateix grup és present a Cárnicas González i ho havia estat a l'empresa local FRAMUN.

¹⁰ Per exemple, l'empresa Tallers Ratera, que fabrica màquines de trenar fil; veure entrevista amb Josep Ratera a l'annex C.

12.1.2.3 Especialització en producció de baix nivell tecnològic oferint bona qualitat/preu

La producció de les grans empreses del subsector de l'automòbil és clarament de productes poc complexos: rodes de cotxe, peces d'estampació, politges, perfils metàl·lics, etc. Són productes que poden ser fets a tot arreu. Tanmateix, han incorporat en el procés alts nivells de tecnologia: trobem moltes màquines de control numèric; els processos estan automatitzats i robotitzats.

No trobem empreses de sectors tecnològicament punta. Hom pot fàcilment constatar que els sectors més avançats i de més alt valor afegit, com la fabricació de les màquines que utilitzen les empreses que hem entrevistat, no són presents a la comarca. Les màquines que s'instal·len a les fàbriques del Bages són, en bona part, comprades a l'estranger.

Quina és doncs la fortalesa del sector auxiliar de l'automòbil? Gràcies a la bona capacitat tècnica i a la seva experiència, aquestes empreses s'han especialitzat en uns productes que dominen molt, i en els que tenen la capacitat d'oferir una molt bona relació qualitat/preu. La qualitat dels productes, afavorida per la introducció de tecnologia en els processos i per saber fer dels operaris locals, és bona, i s'ofereix a un preu que resulta competitiu tant en el mercat espanyol com en l'uropeu. Això ha permès les empreses de l'àrea de Manresa situar-se en bona posició respecte als grans fabricants de cotxes, i aconseguir contractes importants que expliquen el creixement del sector.

12.1.2.4 Amb algunes empreses punta que dinamitzen el conjunt del sector

Hem detectat algunes empreses, fora del sector de l'automòbil, que fan productes molt específics i de tecnologia elevada: mecanismes reductors de velocitat (Pujol Muntalà), processos de neteja de gasos (Casals Cardona Industrial), portes automatitzades elevadores d'autobusos (S.A. Masats). Altres empreses han destacat també per la innovació dels seus processos i capacitat d'adaptació a les necessitats del client i el disseny del producte: Foneria

Condals, Tallers Ratera, L. Oliva Torras, Matribages. Es tracta d'empreses dinàmiques que s'han expandit molt darrerament i que basen el seu èxit competitiu en la flexibilitat que els permet adaptar-se introduint variacions en el disseny i en la concepció dels productes. Algunes d'elles tenen producte propi.

Aquest tipus d'empreses han creat i potenciat oficines tècniques que els permeten realitzar les adaptacions dels models i han desenvolupat polítiques de qualitat: totes tenen certificat corresponent ISO de qualitat o bé l'estan tramitant.

Observem que les empreses líders introdueixen innovacions tecnològiques i millores en la qualitat dels seus processos, moltes vegades seguint els passos dels seus clients principals, amb els quals es comprometen per contracte a determinats nivells de qualitat. Al seu torn, les empreses que treballen per a les primeres són també obligades a uns estandars de qualitat. Degut a aquesta xarxa de relacions entre empreses, noves tecnologies i la cultura de la qualitat es difonen a l'interior del sistema productiu local.

Tanmateix, això no vol dir que les empreses locals dediquin molts recursos a investigar i desenvolupar nous productes. De les empreses locals que hem entrevistat, les més petites realitzen només adaptacions tècniques per fer possible la fabricació dels productes que els encomanen. Només les més potents i que tenen producte propi tenen una oficina tècnica (és el cas de Tallers Ratera, S.A. Masats i les grans empreses auxiliars de l'automòbil: Metalbages, Magneti Morelli, Tecniacero), sense arribar a fer R&D. Les fàbriques que són filials d'empreses multinacionals, com la Pirelli, no fan investigació i són tecnològicament dependents de les seues centrals¹¹; en el cas de Lemmerz, és significatiu el nombre d'empleats en R&D dels centres europeus: la planta de Manresa en té 11 la d'Alemanya 30 i a la de Txèquia (amb la meitat de vendes que la de Manresa), 20.

¹¹ En el cas de Pirelli, a més de la central de Milà també fan R&D les plantes que tenen fabricació de la gamma alta del producte (a Manresa fan la més baixa): a Alemanya i a Anglaterra.

12.1.2.5 Manteniment de l'estructura familiar de les petites i mitjanes empreses

Malgrat els casos analitzats de penetració de capital estranger en les empreses locals, la major part d'elles mantenen la totalitat del capital en mans familiars, i algunes de les que tenen presència de capital estranger el control de l'empresa segueix en mans locals. Aquest és un actiu del sistema industrial local. Són les empreses controlades localment i en les que l'empresari està al front de la gestió les que s'han mostrat més dinàmiques i innovadores. A més, en força casos l'expansió dels anys noranta ha anat acompanyada de la reestructuració dels processos de treball (automatització, canvis organització, política de jubilacions i de substitució per treballadors joves) que han coincidit amb el relleu generacional.

12.1.3 Els actius de localització

La major part de les empreses consultades es troben a la comarca perquè és el lloc de residència del fundador de l'empresa. En totes les entrevistes que hem realitzat, els empresaris no troben que el fet d'estar localitzats al Bages suposi inconvenients per al desenvolupament de les seves activitats productives, ja que "hi ha bones comunicacions". Sembla clar que la distància geogràfica no és un element limitatiu per a l'activitat de les empreses del sector de l'automòbil i de la resta del sector del metall.

Respecte els avantatges de la localització, l'actiu existent en el territori més citat com a avantatge és la presència d'una tradició industrial i de tècnics i treballadors especialitzats que coneixen l'ofici i d'una xarxa de tallers auxiliars.

D'altra banda, empreses de la comarca s'han beneficiat dels diferencial de preus, més barats que a la regió metropolitana, per aconseguir contractes de

producció que les grans empreses instal·lades prop de Barcelona han externalitzat¹².

La introducció de mètodes de producció *just in time* no té una repercussió directa per la producció local existent, ja que els centres que es situen prop de les plantes de fabricació d'automòbils són bàsicament logístics, de magatzem i de muntatge, però sí que condicionen el fet que possibles ampliacions no es facin a Manresa sinó en els centres propers a altres fàbriques d'automòbils¹³.

Ens hem preguntat per la raó de la presència a Manresa d'empreses estrangeres com la Pirelli. De fet, podríem considerar que la seva localització a Manresa és força aleatòria: les matèries primeres vénen de fora, els clients són la SEAT però també els fabricants de rodes automòbils les empreses de tot el món, i fins i tot dins del grup és la planta menys qualificada d'Europa. La raó de la seva existència rau (com la Lemmerz) en l'impuls industrial inicial de principis de segle, que portà als industrials manresans i barcelonins (l'antecessora de Pirelli, Neumáticos Nacional, tenia la seu a Barcelona) a fabricar productes nous. De fet, els industrials barcelonins que invertien en aquestes empreses aprofitaven les condicions naturals (salts d'aigua), la base industrial de la zona, i els salaris més baixos respecte a Barcelona.

El procés que va portar a què empreses locals o catalanes fossin adquirides per empreses estrangeres va passar en primer lloc per associacions que tenien per objectiu l'adquisició de tecnologia (Neumáticos Nacional amb Pirelli el 1.924 i Oxígenos y Construcciones Mecánicas amb Lemmerz el 1.960). Veiem que es tracta d'un procés similar al que segueixen actualment altres empreses (S.A. Masats s'ha associat amb Bode): buscar un soci que compensés les mancances que es tenien.

¹² Matribages treballa per la Siemens de Gavà, igual que Oliva Torras. El preu de facturació de Siemens és de 13.000 ptes/hora, i el de Manresa (Matribages) 5.000 pts. (entrevista amb Vicenç Mauri).

¹³ El cas de Metalbages, amb fàbriques a Pamplona, València, Saragossa, Abrera, i França, a més del centre de Santpedor, és paradigmàtic.

Per part de les fàbriques més grans, hom constata doncs que l'estructura industrial és hereva del passat; ha conservat una certa inèrcia derivada de les fàbriques posades en funció dels factors de localització anteriors; avui els factors de localització són uns altres, cosa que explica que no s'hagin instal·lat noves empreses del metall a la zona, i menys dels sectors punters.

Ens podem preguntar per què les noves empreses del sector metal·lúrgic, entre elles moltes d'estrangeres i que fabriquen productes de més valor afegit tendeixen a localitzar-se al Vallès, al costat de l'autopista si les comunicacions són en general millors arreu. Creiem que perquè la distància segueix sent important, marginalment. Interessa en primer lloc estar en un mercat, posicionar-se prop d'una gran aglomeració urbana i, al final, al costat de l'autopista, ja que així es minimitzen els costos de transport; si a més aquesta és gratuïta encara millor (recordem que l'autopista Terrassa-Manresa és la més cara d'Espanya). O potser no és que hagi de ser gratuïta; simplement l'avantatge inicial del Vallès és tant gran que s'ha format un districte que tendeix a atreure noves implantacions.

Ens trobem doncs amb una zona que és perifèrica; s'ha quedat especialitzada en productes tradicionals i està fora dels nous espais productius. Tanmateix, reté una part important de producció, ja que les empreses supervivents de les activitats tradicionals han aconseguit ser competitives gràcies a processos importants de reestructuració, innovació tecnològica i entrada en nous mercats.

D'altra banda, el creixement dels serveis a Manresa possibilita que les empreses trobin a la ciutat la major part dels serveis que precisen, i que només hagin de buscar a Barcelona els més especialitzats (assessorament estratègic, organitzatiu, etc...)

12.1.4 Conclusions sobre el sector del metall de Manresa

La primera constatació que hem de fer en aproximar-nos a una diagnosi de la indústria del metall a l'àrea urbana de Manresa és la consolidació d'un fort sector auxiliar de l'automòbil, que s'ha desenvolupat a partir de la tradició industrial de la zona i afavorida en un primer moment per la demanda de productes per part de la fàbrica de Seat de Barcelona (avui a Martorell). Es tracta d'un sector molt més petit del que existeix a l'àrea metropolitana, però que localment té una gran importància. La relació de proveïdors de la indústria de l'automòbil ha portat a què les empreses locals hagin hagut d'anar introduint millores tècniques i de qualitat, que els permet avui en dia ser competitives en el mercat mundial. És això el què explica l'expansió del sector en la darrera dècada, i especialment després de la crisi dels anys 1.991-93.

Es tracta d'un sector que fabrica productes intermedis de baix contingut tecnològic, i que depèn de les grans empreses fabricants d'automòbils exteriors pel què fa a comandes i al disseny dels productes, de manera que presenta una feblesa estructural davant altres possibles competidors en el mercat mundial que puguin produir amb preus més baixos. Tanmateix, degut als estàndars de qualitat assolits, a la seva penetració en els mercats mundials, i a la capacitat de produir a preus competitius, hom considera que la continuïtat d'aquestes empreses i per tant del sistema d'especialització local està assegurada a mig termini.

En segon lloc, hem exposat també la presència d'empreses amb producte propi (maquinària tèxtil, reductors de velocitat, automatismes de portes d'autobusos, *dumpers*), que han adaptat la seva producció a nous mercats exteriors i en alguns casos amb associacions estratègiques (acords de col·laboració tecnològica i participació de capital) amb empreses estrangeres, ja siguin clients o competidores. Tant les primeres com aquestes segones en major grau, estableixen una xarxa de relacions amb molts tallers de Manresa i des municipis del voltant, als quals subcontracten les parts del procés de

producció de menor valor afegit o bé la fabricació d'elements puntuals com matrius i motlles.

Dels paràgrafs anteriors podem concloure que ens trobem en presència d'una sistema productiu local, en tant que hi ha un sector d'especialització molt clar i important dins l'economia local, i que hi ha un alt nivell d'interacció entre les empreses. Ara bé, si seguim la tipologia de Garofoli, ens podem preguntar si es tracta d'un sistema productiu local o si podem parlar d'una àrea sistema (és a dir, d'un districte industrial). Nosaltres creiem que no es donen les condicions descrites per a l'àrea sistema, en tant que no es produeix la fabricació de béns d'equip necessaris per a la fabricació del producte típic de l'àrea, i el procés de desenvolupament no és autocentrat. Tanmateix, tal com veurem en el capítol següent, sí que es donen algunes característiques que es consideren pròpies del districte industrial: l'anomenada "atmosfera industrial" i una sèrie d'institucions socials i empresarials que deriven de la tradició industrial de l'àrea.

En tot cas, considerem que el potencial fonamental per al manteniment i el desenvolupament de l'activitat industrial prové de la proximitat amb Barcelona, i més concretament de la possibilitat per part de les empreses establertes localment de treure partit dels processos d'externalització d'empreses de la regió metropolitana.

Aquesta potencialitat es suporta en dos factors: a) la presència d'un *know how*, que garanteix productes de qualitat per part de les empreses locals, i que deriva d'una potent tradició industrial en aquest el sector i de la presència d'empreses importants a la zona que forcen el desenvolupament de productes i de processos nous a les seves empreses subcontractades. b) Els més baixos costos salarials de la comarca, als que cal sumar els majors costos de producció de les empreses grans subcontractants, que compten amb sindicats potents a l'hora de negociar convenis.

Pel que fa a la dinàmica interna del sistema productiu, creiem que cal diferenciar entre les empreses més internacionalitzades, que estan al dia tecnològicament de la resta d'empreses del sector. Hem vist en les entrevistes realitzades, que les primeres expressaven el seu escepticisme sobre l'actuació del Consell Tecnològic del Bages, considerant que els aportava poc o gens. Però les empreses grans, no necessiten recórrer a organismes de suport exterior per solucionar problemes, ja que els poden resoldre ells mateixos. Iniciatives com l'esmentada són sobretot útils per a les empreses més petites i que tenen menys mitjans.

En la taula 12.1 reproduïm una sèrie de conclusions sobre el sector metal·lúrgic a Manresa que un conjunt de tècnics d'ocupació locals van extreure de la visita a diverses empreses del sector. Aquest document, que ens ha estat proporcionat pels responsables del Consorci de Formació i Iniciatives del Bages Sud, confirma i a la vegada complementa les nostres anàlisis.

D'entre els aspectes que surten a la taula, destacarem les oportunitats del sector derivades de l'especialització en la indústria auxiliar de l'automòbil, que treu nous productes amb molta rapidesa, així com les barreres d'entrada a aquest subsector que afavoreixen les empreses que ja estan en el mercat. En sentit contrari, la dependència de polítiques exteriors, de les multinacionals automobilístiques, seria la principal amenaça del sistema local. Les seves febleses són la manca de personal especialitzat i la manca de producte propi (veure també la taula 13.1 al capítol següent).

Taula 12.1 Anàlisi DAFO del sector metal lúrgic

<p>FORTALESES</p> <ul style="list-style-type: none"> • Alt nivell d'innovació tecnològica. • Alt nivell de qualitat dels productes. • Valor afegit que aporten els seus productes (empreses amb producte propi). • Tendència a la subcontractació i a l'especialització. • El metall, en general, compta amb una associació patronal local que funciona. • Bon nivell remuneratari dels treballadors del sector. • La inversió en estratègia d'ubicació logística per respondre a processos de treball just-in-time. 	<p>OPORTUNITATS</p> <ul style="list-style-type: none"> • Les característiques del propi mercat (pocs clients fidels, processos just-in-time, etc.) dificulta l'entrada de nous competidors. • Per a la indústria auxiliar de l'automòbil, el caire de bé de consum subjecte a les modes que està prenent el cotxe. Cada cop s'escursa més la caducitat del producte.
<p>DEBILITATS</p> <ul style="list-style-type: none"> • Manca de planificació de necessitats de personal a mig termini (i per tant de la formació interna i/o estratègica). 	<p>AMENACES</p> <ul style="list-style-type: none"> • Manca de personal qualificat al mercat de treball en especialitats com ara: soldadors, matricers, etc. • Els processos de treball just-in-time poden obligar a la ubicació/trasllat de plantes de les empreses auxiliars de l'automòbil a països de l'Europa de l'Est, Sudamèrica, si l'empresa mare es trasllada. • Les empreses que treballen subcontractades per les multinacionals de l'automòbil es veuen obligades a créixer d'acord amb la demanda dels clients i no tant per planificació/decisió pròpia.

Altres elements d'interès:

- Les empreses visitades compten amb plantilles importants de treballadors.
- Les empreses visitades tenen un gran volum d'inversió.
- Les empreses amb producte propi han de vetllar per la formació dels seus treballadors per garantir la millora constant de la qualitat.
- Es constata, una vegada més, la poca connexió entre l'oferta de formació professional del sistema educatiu i les necessitats expressades per l'empresa. Paral·lelament, hi ha una baixa implicació de les empreses en la formació de nous operaris.
- Les grans empreses metal·lúrgiques donen feina a moltes altres petites empreses i tallers de la comarca i generen, per tant, molts llocs de treball indirectes.

Font: Consorci de Formació i iniciatives Bages Sud

12.2 La cinteria de Manresa

Hem cregut interessant introduir l'anàlisi d'un subsector del tèxtil, donada la seva importància històrica i encara present a la ciutat de Manresa i comarca. En abordar l'anàlisi qualitativa, i seguint el criteri de l'especialització local, hem escollit la cinteria, un sector que no és el predominant però que té la característica de concentrar a Manresa una part important de la producció espanyola.

És en aquest tipus de sector que podrem analitzar, preguntant-nos per les causes de la supervivència i concentració local d'empreses, fins a quin punt es donen les característiques de districte, quines són les condicions locals que expliquen el manteniment d'aquesta especialització, i quina forma prenen les economies de localització que aparentment existeixen a Manresa per a aquest sector.

Ens basarem fonamentalment en les entrevistes realitzades a responsables directes d'algunes empreses cintaires; hem entrevistat també un empresari d'un subsector que tradicionalment ha estat auxiliar de la cinteria i del teixit, el tintat, i hem cregut convenient també de contextualitzar l'evolució de la cinteria en relació a l'evolució a la comarca del tèxtil en general, és a dir de l'evolució de l'activitat de filat i teixit de cotó. Aquest darrer aspecte l'hem tractat també en algunes de les entrevistes realitzades amb experts del Bages i del Berguedà; tanmateix, l'abast de les transformacions de la indústria tèxtil serà abordada en tractar la situació actual de la indústria del Berguedà (veure capítol 14).

12.2.1 Antecedents de la cinteria

La fabricació de cintes de cotó compta amb una llarga presència a Manresa, derivada de la tradició artesanal sedera. A meitats del segle XIX es tracta d'una activitat secundària dins el tèxtil local, organitzada en petits tallers i en treball a

domicili per empresaris (alguns d'ells també propietaris de fàbriques de filar i teixir cotó) que comercialitzaven els productes. Era una activitat que com les altres tèxtils presentava cicles d'expansió i retrocés, però que en diversos moments la seva expansió permeté compensar la crisi de la producció de teixits de cotó (OLIVERAS, 1985 i 1986)¹⁴.

La importància de l'activitat fa que es constitueixin diverses associacions: "Montepio de Cintars" el 1.854, "Societat de Cintars de Seda" el 1.870, "Treballadors de Cintars de Cotó" el 1.872, "Societat d'Operaris Cintars de Cotó en telers de rem" el 1.891. El 1.939 operava un "Gremi de Cintars de Manresa" com a grup independent dins del tèxtil, i el 1.963 es constituí el "Grupo Sindical de Cinteros y similares". Des de 1.978 l'associació empresarial funciona com a "Gremi de Cintaires", reuneix els fabricants de cintes, galons, passamans, trenyells, puntes, cordins i afins de tot Espanya i té la seu a Manresa (CAMPRUBÍ PLANS, 1986)¹⁵.

L'època artesanal acaba el 1.915, quan tots els telers estan ja mecanitzats. Després de la guerra civil la indústria cintaire visqué un període d'expansió important, però la crisi següent expulsà del mercat els que no aprofitaren aquesta època per modernitzar les instal·lacions i introduir nous productes de cinteria industrial (trenats, etiquetes teixides, cintes elàstiques) a més dels tradicionals productes de merceria.

La modernització de l'equipament començà a partir de 1.965 amb la introducció de telers sense llançadora, que es van generalitzar cap el 1.975. Aquesta innovació suposà un increment de la productivitat molt gran (de 1 a 8), i comportà una selecció de les empreses, ja que les que no es van modernitzar no van poder continuar en el mercat. Al seu torn, l'augment de la producció va

¹⁴ Parlant de la situació de la indústria de Manresa els anys cinquanta del segle XIX, OLIVERAS (1985, pàg. 130) diu: "La cinteria de cotó, escampada per tota la ciutat i instal·lada en els obradors sota teulada, a fi d'aprofitar al màxim la llum, era l'activitat a la que s'havien hagut d'acollir els antics galoners de seda per poder subsistir. Algun d'ells, amb el temps tornarien a convertir-se en fabricants de cintes i teixits de seda com els Lluvià, sense, però, que la seda arribés a tenir la importància dels anys anteriors".

¹⁵ L'actual president del Gremi de Cintaires és el Sr. Ignasi Perramón, de Perramón i Badia, que hem entrevistat per a la nostra investigació (veure Annex C).

portar la necessitat de buscar nous mercats, de manera que els empresaris hagueren de recórrer a l'exportació.

En els darrers anys, les empreses del sector s'han hagut d'adaptar a la demanda d'un servei immediat i àgil, per tal de cobrir les comandes de les empreses de confecció i de les merceries. Es tracta de la versió del *just-in-time* que afecta també la cinteria. L'augment de la capacitat adquisitiva general del país i els hàbits de consum, afegit a la disminució de preu dels productes ha provocat un augment molt important de la demanda¹⁶.

A la dècada dels seixanta el nombre d'empreses cintaires a Manresa era encara molt elevat: el 1.964 hi havia 42 empreses que donaven feina a 944 treballadors (el 12% dels assalariats del tèxtil) (CONSEJO ECONÓMICO SINDICAL COMARCAL DE MANRESA, 1965) i el catàleg de la Fira de Manresa de 1.969, en registra 39 (CAMPRUBÍ PLANS, 1986).

A mitjans dels anys vuitanta, CAMPRUBÍ PLANS (1986) esmenta l'existència de 25 empreses del subsector, i 700 treballadors; la producció de Manresa equivaldria al 30% de la producció espanyola¹⁷. Les darreres dades que disposem provenen del Consell Tecnològic del Bages actualitzades a 1.996; que inclouen 15 empreses cintaires a Manresa que ocupen 503 treballadors; podem afegir a aquestes les 8 empreses i 82 treballadors que es troben a diversos municipis propers (Sant Fruitós, Callús, Sant Salvador de Guardiola i Sant Vicenç).

¹⁶ Segons ens explica el Sr. Ignasi Perramón, a Perramón i Badia tenen clients de Sevilla que fa 25 anys els feien una comanda a l'any i que ara els fan una comanda diària.

¹⁷ Aquesta darrera dada creiem que s'ha d'entendre de forma indicativa; lògicament depèn de la definició que es prengui de cinteria i dels subsectors que s'hi incloguin. És la mateixa dada que ens dona el Sr. Ignasi Perramón en l'entrevista que hem mantingut el mes de juliol de 1.998, per la qual cosa suposem que es tracta d'una apreciació feta en un moment donat, que es repeteix sense haver-se actualitzat.

12.2.2 La cinteria de Manresa: descripció del sector i claus interpretatives

La cinteria sembla haver subsistit amb una certa integració a nivell local degut a que es tracta d'un sector molt especialitzat, on hi ha poca competència i que no ha precisat de grans inversions per reestructurar-se (ja que la maquinària és menys complexa i més barata que la de teixit ample)¹⁸.

Retrocedint més en el temps, podem arribar a considerar que de fet, la presència del sector es deu a que en altres llocs fabricaven productes de més valor afegit. Una activitat com la cinteria s'hauria desenvolupat amb més facilitat en un espai relativament perifèric que no comptava amb gaires altres possibilitats industrials alternatives, a part de la gran fàbrica que pot competir gràcies als baixos costos de producció. Lògicament hi ha al darrera la tradició de la indústria velera de la seda, la cultura industrial i el coneixement de l'ofici (que això és el que vol dir el *know how*). Però volem subratllar aquí que la indústria cintera es manté a Manresa durant el segle XIX i fins entrat el segle XX en bona part com a treball a domicili, i com a complement a la inversió industrial de fabricants de teixits de cotó que comercialitzen la producció cintera. Volem dir amb això que altres llocs que fabricaren altres productes no tingueren la necessitat de mantenir aquesta activitat.

Ara bé, aquesta és probablement la situació normal en la dinàmica industrial i en les especialitzacions territorials: hom fa el que sap i el que pot; i si el que hom sap fer ja no es pot fer (perquè no es ven), hom s'espavila per fer una altra cosa o ha de plegar. De fet, la història de la cinteria de Manresa s'assembla bastant a la que explica KRUGMAN (1991) per exemplificar els processos d'aglomeració de la fabricació d'un producte en un lloc determinat: a partir d'un accident o d'una tradició local¹⁹, els fabricants del lloc treuen partit de l'èxit d'un producte en el fet que dominen la tècnica de producció, cosa que explica el creixement de les seves empreses i la creació de noves. Els

¹⁸ Aquesta interpretació la devem a Rosa Escalé (veure entrevista a Annex C.4).

¹⁹ KRUGMAN explica el cas de la indústria de catifes més important dels Estats Units, concentrada a Dalton (Geòrgia), l'origen de la qual es pot portar al cobrellit que va fer la senyoreta Evans com a regal de casament l'any 1.895.

mecanismes de funcionament d'aquest procés acumulatiu són els que va descriure Myrdal, i que explica Marshall amb el concepte d'economies externes.

Hom troba també en el cas de la cinteria de Manresa una evolució que ha portat a que actualment participi de les dinàmiques més modernes i estigui fortament integrada en l'economia global. Les matèries primeres són comprades en el mercat mundial, generalment a empreses multinacionals; els clients són bàsicament espanyols (no pas predominantment locals), però l'exportació ha guanyat una importància decisiva. Més enllà, ens trobem amb una adaptació a les exigències de la demanda que impliquen una gran agilitat i flexibilitat a l'hora de servir els clients sèries curtes i de forma molt ràpida²⁰.

Hem esmentat ja l'existència d'institucions gremials, però de fet el gremi no sembla tenir avui en dia cap paper important en l'activitat diària de les empreses. En aquest sentit, i pel que ens han comentat alguns dels nostres interlocutors, sembla que el grau de cooperació entre les empreses és força baix, no hi ha iniciatives conjuntes, i és normal que es "prenguin" els tècnics. En els darrers anys es manifesten però tendències a participar en organismes de cooperació suprasectorials nivell local, com el Consell Tecnològic del Bages o en les taules entre institucions, escoles de formació i patronals que es plantegen l'adequació de la formació a les necessitats de les empreses (veure capítol 13). En aquest sentit, el sector de la cinteria es pot veure arrossegat per dinàmiques de cooperació sorgides a nivell local que el poden acabar beneficiant. Seria aquesta doncs un cas com els que descriu RULLANI (1995) en el que la lògica de "districte" arriba allí on les empreses individuals no hi arriben, i el conjunt beneficia el sector, també aplicable al sector del metall, tal com hem vist.

²⁰ A Perramón i Badia ens explicaven que una merceria pot fer una comanda a un comercial majorista, i que aquest la passa al fabricant i l'endemà ja la pot servir a la merceria. L'empresari de Tints Singla ens comentava que uns fabricants poden veure unes mostres en una fira i decidir-se a fer els seus productes del mateix color, i al cap d'uns pocs dies ja tenir el fil tintat, el teixit fet, i al mercat.